

**KADIN YOKSULLUĞUYLA MÜCADELEDE
MİKROKREDİNİN ROLÜ:
ERZURUM ÜZERİNE BİR ALAN
ARAŞTIRMASI**

Ömer Faruk ASLAN

Yüksek Lisans Tezi

**Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Emine Demet EKİNCİ**

2015

Her Hakkı Saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI**

Ömer Faruk ASLAN

**KADIN YOKSULLUĞUYLA MÜCADELEDE MİKROKREDİNİN
ROLÜ: ERZURUM ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Emine Demet EKİNCİ**

ERZURUM-2015

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

15.06.2015

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum " KADIN YOKSULLUĞUYLA MÜCADELEDE MİKROKREDİNİN ROLÜ: ERZURUM ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Ömer Faruk ASLAN

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Emine Demet EKİNCİ danışmanlığında, Ömer Faruk ASLAN tarafından hazırlanan bu çalışma 15/ 06 / 2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç.Dr. Halis Böcek İmza:
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Kerem Pınar İmza:
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. E. Demet EKİNCİ İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. .... / ..... / .....

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

F-85/00/22.02.2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR	VII
TABLolar DİZİNİ	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ	X
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	XI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK ve YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI

1.1. YOKSULLUK KAVRAMI	4
1.2. YOKSULLUKTAN ETKİLENEN GRUPLAR	6
1.2.1. Asgari Ücretliler	7
1.2.2. Çocuk İşçiliği.....	7
1.2.3. Kadın Yoksulluğu	8
1.3. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ ve SOSYAL DIŞLANMA	9
1.4. YOKSULLUĞA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR	14
1.4.1. Mutlak Yoksulluk ve Gelir Yoksulluğu	14
1.4.2. Ultra Yoksulluk.....	17
1.4.3. Görelî Yoksulluk.....	17
1.4.4. Objektif Yoksulluk ve Öznel Yoksulluk Yaklaşımı	19
1.4.5. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk	19
1.4.6. İnsani Yoksulluk ve İnsani Yoksulluk İndeksi.....	20
1.4.7. Gıda Yoksulluğu	21
1.4.8. Gıda ve Gıda Dışı Yoksulluk.....	22
1.5. YOKSULLUKLA MÜCADELE YAKLAŞIMLARI VE STRATEJİLERİ	22
1.5.1. Liberal Devlet Yaklaşımına Göre Yoksullukla Mücadele.....	23
1.5.2. Sosyal Devlet Yaklaşımına Göre Yoksullukla Mücadele.....	24
1.5.3. Yoksullukla Mücadele Stratejisinin Özellikleri.....	25
1.5.3.1. Yoksullar Lehine İktisadi Büyüme	25
1.5.3.2. Beşeri Sermayenin Güçlendirilmesi.....	26

1.5.3.3. Kırsal Yoksulluğun Azaltılması.....	29
1.5.3.4. Kamu Yönetim Stratejileri	30
1.5.4. Yoksul Ailelerin Geçinme Stratejileri	30
1.5.4.1. Toplumsal Dayanışma Ağları	30
1.5.4.2. Emek Piyasası	32
1.5.4.3. Gelir-Gider Dengesi	33
1.5.5. Dünya Bankası'nın Yoksullukla Mücadele Stratejileri	35
1.5.6. Avrupa Birliği'nin Yoksullukla Mücadele Stratejileri	38
1.5.7. Türkiye'nin Yoksullukla Mücadelede Uyguladığı Politikalar.....	40

İKİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE MİKROKREDİ

2.1. MİKROKREDİ KAVRAMI	44
2.2. MİKROKREDİNİN AMACI	45
2.3. MİKROKREDİNİN HEDEF KİTLESİ.....	46
2.4. MİKROFİNANSMAN KAVRAMI	47
2.5. BAŞARILI BİR MİKROFİNANS KURULUŞUNUN ÖZELLİKLERİ.....	48
2.6. MİKROKREDİ VE MİKROFİNANSMAN KURULUŞ MODELLERİ.....	49
2.6.1. Birlik Modeli.....	50
2.6.2. Topluluk Bankacılığı Modeli.....	50
2.6.3. Köy Bankacılığı Modeli.....	50
2.6.4. Banka Garantileri Modeli	51
2.6.5. Kredi Birlikleri Modeli	51
2.6.6. Kooperatifler Modeli	51
2.6.7. Grameen Modeli	52
2.6.8. Grup Modeli.....	52
2.6.9. Bireysel Model.....	52
2.6.10. Aracılık Modeli.....	53
2.6.11. Sivil Toplum Örgütleri Modeli	53
2.6.12. Grup Baskısı Modeli.....	53
2.6.13. Dönen Tasarruflar ve Kredi Kurumları Modeli.....	54
2.6.14. Küçük İşletmeler Modeli	54

2.7. MİKROKREDİ’NİN DÜNYA’DAKİ UYGULAMALARI.....	54
2.7.1. Amerika Birleşik Devleti	55
2.7.2. Güneydoğu Asya ve Pasifik Bölgesi	55
2.7.3. Latin Amerika ve Karayipler Bölgesi	56
2.7.4. Afrika	57
2.7.5. Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) Bölgesi	57
2.7.6. Güney Asya Bölgesi	58
2.7.7. Doğu Avrupa ve Yakındoğu Asya Bölgesi.....	58
2.7.8. Grameen Tipi Mikro kredi Uygulamaları ve Bangladeş Örneği	58
2.7.8.1. Grameen Kavramı ve Amacı.....	59
2.7.8.2. Grameen Bankası’nın Doğuşu	60
2.7.8.3. Grameen Sistemi’nde Zenginlik Ölçütü	61
2.7.8.4. Grameen Sistemi’nin İşleyiş Yapısı.....	62
2.8. MİKROKREDİNİN TÜRKİYE’DEKİ BENZER UYGULAMALARI	63
2.8.1. Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (TİSVA) ve TGMP’nin Uygulanması	65
2.8.1.1. Türkiye Grameen Mikro kredi Programı (TGMP)’nin Doğuşu.....	65
2.8.1.2. TGMP’nin Amacı.....	65
2.8.1.3. TGMP’nin Hedef Kitlesi.....	66
2.8.1.4. TGMP’nin Uygulama Alanının Belirlenmesi	66
2.8.1.5. TGMP’de Kredi Öncesi Zorunlu Eğitim.....	66
2.8.1.6. TGMP’de On Emir.....	68
2.8.2. Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV) ve Uygulanması	69
2.9. GELENEKSEL BANKA KREDİLERİYLE MİKROKREDİ ARASINDAKİ FARKLAR	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YOKSULLUKLA MÜCADELEDE MİKROKREDİNİN ROLÜ: ERZURUM
İLİNDE MİKROKREDİ KULLANAN KADINLAR ÜZERİNDE BİR
ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU ve AMACI	72
3.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ ve HİPOTEZLERİ	72
3.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI ve SINIRLILIKLARI	73
3.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	73
3.4.1. Örneklem Seçimi	74
3.4.2. Veri Toplama Yöntemi	75
3.5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	76
3.5.1. Katılımcıların Demografik ve Göç Özelliklerine Yönelik Bulgular	76
3.5.2. Mikrokredi Kullanım Sürecine Yönelik Bulgular	80
3.5.3. Mikrokredi Sonrası Ekonomik ve Sosyal Olgularda Meydana Gelen Değişikliklere Yönelik Bulgular	87
SONUÇ ve ÖNERİLER	93
KAYNAKÇA	100
EKLER	108
EK-1 ANKET SORULARI.....	109
ÖZGEÇMİŞ	113

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****KADIN YOKSULLUĞUYLA MÜCADELEDE MİKROKREDİNİN ROLÜ:
ERZURUM ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI****Ömer Faruk ASLAN****Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Emine Demet EKİNCİ****2015, 113 sayfa****Jüri: Yrd. Doç. Dr. Emine Demet EKİNCİ****Doç. Dr. Halis BAŞEL****Yrd. Doç. Dr. Muhammed Kürşat TİMURÖĞLU**

Günümüzde yoksulluk dünya geleceğini tehdit eden en önemli küresel sorunlardan biri olarak algılanmakta ve sorunun çözümü ülkelerin en önemli gündem maddesi olmaktadır. Bu noktada ülkeler yoksulluğu yok etmek ya da en azından minimum düzeye indirmek amacıyla gerek uluslararası gerekse ulusal bazda mücadele etmekte ve yoksullukla mücadele stratejileri geliştirmektedirler. Bu stratejilerden biri de son dönemin popüler uygulaması mikrokredidir. Mikrokredi, düşük kredilerle ticari bankaların uygulamış oldukları normlara uygun olmayan dar gelirli kadınları kapsayan herhangi bir kefalet veya ipotek işlemi gerektirmeyen bir borç verme yöntemidir.

Bu çalışmada, Erzurum ilinde mikrokredi kullanan kadınların mikrokredi öncesi ve sonrası ekonomik koşullarına bakılarak mikrokredinin başarısını tespit etmek amaçlanmıştır. Erzurum ilinde 122 adet Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP) üyesine yapılan anket sonucunda elde edilen bulgular mikrokredinin gelir seviyesini artırdığı yönündedir. Çalışmanın sonuçlarına göre mikrokredi, sermaye eksikliğinden dolayı çalışmayan kadınların ekonomik hayata girmelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca kadınların para kazanmaya başladıktan sonra kendilerine olan güvenlerinin arttığı da görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Yoksullukla Mücadele, Mikrokredi, Grameen Bank.

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****A ROLE OF MICROCREDIT ON THE STRUGGLE AGAINST WOMEN'S
POVERTY: A CASE STUDY ON ERZURUM****Ömer Faruk ASLAN****Advisor: Assist.Prof. Dr. Emine Demet EKİNCİ****2015, page: 113****Jury: Assist. Prof. Dr. Emine Demet EKİNCİ****Assoc. Prof. Dr. Halis BAŞEL****Assist. Prof. Dr. Muhammed Kürşat TİMURÖĞLU**

Today, poverty is perceived as one of the most important global issue threatening the future of the World and the solution of this problem is the most significant agenda for the countries. At this point, in order to eliminate poverty or minimize at least, countries struggle at both international and national level, and develop the struggle strategies with poverty. One of the strategies being popular application recently is Microcredit. Microcredit is a lending method including the low-income women that doesn't require any guarantee and conform to the norms applied by commercial banks.

In this study, it is aimed to identify the success of microcredit by analyzing the changings in the economic conditions of people after using this credit. The findings of the study obtained from the survey that was applied to the 122 members of Turkey Grameen Microfinance Program (TGMP) in Erzurum shows that microcredit increases the income level of these members. According to the results of the study, microcredit has provided women, being unable to work due to lack of capital, to join life of economic. Additionally it has been seen that their self-confidence of these women increased after beginning to earn money.

Keywords: Poverty, the Struggle with Poverty, Microcredit, Grameen Bank.

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
DB	: Dünya Bankası
Der.	: Derleyen
Ed.	: Editör
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
KEDV	: Kadın Emegini Değerlendirme Vakfi
\$	: Amerikan Doları
SGP	: Satın alma Gücü Paritesi
SRAP	: Sosyal Riski Azaltma Projesi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TGMP	: Türkiye Grameen Mikrofinans Programı
TL	: Türk Lirası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TİSVA	: Türkiye İsrافی Önleme Vakfi
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
vb.	: Ve Benzeri
vd.	: Ve diğerleri

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. TGMP'nin Günlere göre Eğitim Kapsamı	67
Tablo 3.1. Araştırmaya Katılan Mikrokredi Kullanıcıların Demografik Özelliklerine göre Dağılımı.....	76
Tablo 3.2. Katılımcıların Oturdukları Evlere göre Dağılımı	79
Tablo 3.3. Katılımcıların Konut Tipine göre Dağılımı.....	79
Tablo 3.4. Katılımcıların Göç Ettikleri Yıllara göre Dağılımı	80
Tablo 3.5. Göç Eden Katılımcıların Yardım Alıp Almamasına göre Dağılımı	80
Tablo 3.6. Katılımcıların Mikrokredi Harici Kredi Kullanıp Kullanmamasına göre Dağılımı.....	81
Tablo 3.7. Mikrokredi Haricinde Kredi Kullanan Katılımcıların Kredi Türlerine göre Dağılımı.....	81
Tablo 3.8. Mikrokredi Haricinde Kredi Kullanan Katılımcıların Kredinin Geri Ödemesinde Zorluk Yaşayıp Yaşamamasına göre Dağılımı	81
Tablo 3.9. Mikrokredi Harici Kullanılan Kredilerle Yaş, Eğitim Durumu, Medeni Durum, Eşinizin İşi, Eşinizin Aylık Kazancı Soruları Arasında Anlamsal İlişkisi	82
Tablo 3.10. Kredi Almadan Önce Piyasada Deneyiminin Olup Olmamasına göre Dağılımı.....	82
Tablo 3.5.11. Mikrokredi Almadan Önce Herhangi Bir İşte Çalışılmasına göre Dağılımı.....	83
Tablo 3.12. Mikrokredi Programının Öğrenildiği Yere göre Dağılımı	83
Tablo 3.13. Mikrokredinin Alınış Amacına göre Dağılımı.....	84
Tablo 3.14. Mikrokrediden Alınan Paranın Kullanıldığı İş Alanlarına göre Dağılımı ..	84
Tablo 3.15. Almış Olduğunuz Kredinin Amacına Uygun Kullanımına göre Dağılımı .	85
Tablo 3.16. Mikrokredi Sonrası Kurmuş Oldukları İşte Başarı Dağılımı	85
Tablo 3.17. Mikrokrediyle Kurmuş Olduğunuz İşte Başarılı Oldunuz Mu Sorusuyla Yaş, Eğitim Durumu, Medeni Durumu ve Eşiniz Ne İş Yapıyor Arasındaki Anlamsal İlişki	85
Tablo 3.18. Katılımcıların Mikrokredinin İlk Taksitinin Ödemesinde Zorluk Yaşayıp Yaşamamasına göre Dağılımı	86
Tablo 3.19. Katılımcıların Mikrokrediden Alınan Kredi Sayısına göre Dağılımı	86

Tablo 3.20. Mikrokredi Sonrası Toplumun Kişiyeye Duymuş Olduğu Saygıya göre Dağılımı.....	87
Tablo 3.21. Mikrokrediyi Kullandıktan Sonra Aile İçi İlişkilerindeki Değişikliğe göre Dağılımı.....	88
Tablo 3.22. Katılımcıların Mikrokredi Almadan Önce Çocuklarının Eğitimine Günlük Yapılan Harcamalara göre Dağılımı.....	89
Tablo 3.23. Mikrokredi Önce Herhangi Bir Sağlık Güvencesi Olup Olmamasına göre Dağılımı.....	90
Tablo 3.24. Mikrokredi Programına Katıldıktan Sonra Siz ve Ailenizden Biri Tıbbi İhtiyaç Duyduğunda Gerekli Parayı Temin Edilen Yere göre Dağılımı .	91
Tablo 3.25. Katılımcıların Tasarruf Birikim Miktarına göre Dağılımı	92

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Katılımcıların Eşlerinin Aylık Ortalama Kazancına göre Grafikselleştirilmiş Dağılımı	79
Şekil 3.2. Katılımcıların Mikrokredi Sonrası Ailelerinin Aylık Toplam Kazancına Göre Grafikselleştirilmiş Dağılımı;	89
Şekil 3.3. Katılımcıların Mikrokredi Sonrası Değiştirdikleri Eşyalara göre Dağılımı ...	90

ÖNSÖZ

Mikrokredi, son zamanlarda yoksullukla mücadelede önemli bir noktaya gelmiştir. Türkiye’de de 2003 yılında Diyarbakır milletvekili Prof. Dr. Aziz AKGÜL tarafından uygulanmaya başlanmıştır. Yoksullukla mücadelede yardım yaparak yoksulluğun azalmadığını her geçen gün sürekli hale geldiği görülmüş. Yoksullukla mücadelede yoksullara kredi verme anlayışına dayanan mikrokredi yöntemine geçilmiştir.

Bu çalışmada mikrokredi genel işlenişi hakkında bilgi verilecektir. Erzurum ilinde mikrokredi kullananlar üzerinde anket uygulanılarak mikrokredinin etkinliğine bakılmıştır. Çalışmanın her aşamasında bilgi ve tecrübeleri ile destek olan danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Emine Demet EKİNCİ’ye ve çalışmanın savunma aşamasında desteklerini esirgemeyen sayın hocalarım Prof. Dr. Fehim BAKIRCI, Doç. Dr. Halis BAŞEL ve Yrd. Doç. Dr. Muhammed Kürşat TİMURÖĞLU’na teşekkür ederim.

Erzurum-2015

Ömer Faruk ASLAN

GİRİŞ

Dünya’da yoksullukla mücadele geçmişten günümüze daima üzerinde tartışılan bir kavram olagelmıştır. Bugüne kadar uygulanan politikalarda genellikle yoksullara yardım, hibe vb. uygulamalar hâkimdir. Fakat yoksul sayılarına bakıldığında herhangi bir azalmanın yaşanmadığı aksine yıllara göre artış sergilediği görülmektedir. Problemin günden güne daha derin bir hal alması, çözüm için uluslararası ve ulusal platformda birçok etkinlik düzenlenmesine neden olmaktadır. Gerçekleştirilen bu etkinlikler sorunun sürekli gündemde tutulmasına ve farklı bakış açılarına sahip stratejilerin geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu bakış açılarından biri de son dönemin popüler uygulaması mikrokredidir.

2014 yılında dünya nüfusunun önemli bir kısmı 1 \$ altında gelire yaşamını sürdürmeye çalışırken dünya nüfusunun belirli bir kısmı ise günde 2 \$’dan daha az bir gelire gereksinimlerini karşılamak için mücadele vermektedir. Bu verilere dayandırılarak yaklaşık üç milyar insanın yoksulluk sınırının altında yaşadığı belirtilebilir.

Türkiye’ye bakılacak olursa, 2013 yılında cari satın alma gücü paritesine (SGP) göre 2,15 \$ gelir elde eden fert oranı %0,06’dır. Söz konusu SGP değeri 4,3 \$’a çekildiğinde bunun altında gelir elde eden fert oranı %2,06’ya ulaşmaktadır. Bu sonuç tüm Dünya’da olduğu gibi Türkiye’de de yoksulluk probleminin olduğunun bir göstergesidir.

Yoksullukla mücadele yöntemi olan mikrokredi ilk defa 1976 yılında Prof. Dr. Muhammed Yunus tarafından Bangladeş’te ortaya atılmıştır. Yunus, yoksullukla mücadelenin “kişilere balık vermek yerine balık tutmak için gerekli olan malzemeyi temin etmek olduğu” felsefesine dayandırmaktadır. Bunun içinde yoksullara iş kurlmaları için kredi verilmesi gerektiğini, ancak mevcut sistemde bunun imkânsız olduğunu savunmaktadır. Geleneksel bankacılık sisteminde kişilere kredi verebilme koşulu olarak teminat istenmektedir. Bu unsurda fakirlerin sistem dışı kalmalarına neden olmuştur. Bu sebeple Yunus, sistem dışı kalanlara, teminatsız kredi verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Yunus ilk defa teminatsız kredi veren Grameen Bank'ın kurulmasına öncülük ederek yoksullara mikrokredi verilmesini sağlamıştır. Mikrokrediyi diğer uygulamalardan ayıran en temel özellikler: yoksulluğu en fazla hisseden kadınlara yönelik olması, iş kurma karşılığında verilmesi ve eski politikalarda hâkim olan tüketime yönelik politikalar (hibe, yardım, vb) yerine üretime yönelik kredi şeklinde olmasıdır.

Türkiye'de mikrokredi ilk defa dönemin T.C. Başbakanı Recep Tayyip ERDOĞAN'ın vermiş olduğu çeklerle, 18 Temmuz 2003'te Diyarbakır'da uygulanmıştır. Türkiye'de uygulanmanın koordinasyonu görevi ise Diyarbakır milletvekili Prof. Dr. Aziz AKGÜL'e verilmiştir. Daha sonra Mardin, Batman, Erzincan, Gaziantep, Kahramanmaraş, Aydın, Niğde, Ankara, Çankırı, Malatya, Yozgat, Zonguldak, Amasya, Tokat, Kırşehir, Sivas, Rize, Denizli, Manisa, Hatay, Balıkesir, Çorum, Eskişehir, Samsun, Siirt, Kayseri, Konya, Artvin, Isparta ve Bilecik'te uygulanmaya başlanmıştır. Günümüzde ise 69 ilde ve 106 şubeyle faaliyette bulunmaktadır. İlerleyen yıllarda bu uygulamalar 81 ilin tamamına yayılması hedeflenmektedir.

Çalışmanın amacı yoksullukla mücadelede son dönemin önemli araçlarından biri haline gelen mikrokredinin söz konusu mücadeledeki etkinliğini ölçmektir. Bu amaç doğrultusunda Erzurum il merkezinde mikrokredi kullanan 122 girişimciye anket uygulanarak mikrokredi öncesi ve sonrası sosyo-ekonomik yapıları incelenerek uygulamanın etkinliği ölçülmüştür.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yoksulluk ve yoksullukla mücadele politikaları ele alınmaktadır. Yoksulluğun tanımlaması verildikten sonra yoksullukla mücadele yaklaşımları Dünya ve Türkiye dikkate alınarak aktarılmaktadır.

İkinci bölümde mikrofinans ve mikrokredi kavramları tanımlanarak aralarındaki farklılara değinilmektedir. Ayrıca Mikrokredinin kuruluş modellerine ve mikrokredinin Dünya'daki uygulamalarına bakılmaktadır. Son olarak Türkiye'de mikrokrediye benzer kredi türlerinden bahsedilerek mikrokredi uygulaması açıklanmaktadır.

Üçüncü bölümde ise Erzurum ilinde mikrokredi kullanan katılımcılara uygulanan anketlerdeki veriler SPSS programı yardımıyla değerlendirilerek Erzurum mikrokredi

uygulamasının işleyiş sũreci ve kredi kullananlar ũzerindeki etkisi tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Sonuç kısmında ise elde edilen bulgular aktararak politika önerisinde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK ve YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI

1.1. YOKSULLUK KAVRAMI

Yoksulluk, temelde az gelişmiş ülkelerin problemi olarak kabul edilse de, gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun bütün toplumlarda ortaya çıkabilmektedir. Günümüzde dünya nüfusuna bakıldığında yaklaşık 1,2 milyar kişinin yoksulluk sınırının altında yaşadığı görülmektedir. Söz konusu rakam gelişmekte olan ülkelerdeki nüfusun yaklaşık % 21'ini kapsamaktadır.¹ Artan yoksulluk sorunu ise son zamanlarda devletlerin yoksulluğu gidermek için çareler aramaya daha fazla yönlendirmiştir.

Yoksul sözcüğü “geçinmekte sıkıntı çeken, yeterli düzeyde parası olmayan veya rahat bir yaşam için gerekli olan araçlara sahip bulunmayan kişi” olarak tanımlanmaktadır.² Yoksulluk ise “günlük temel ihtiyaçların tamamını veya büyük bir kısmını karşılayacak yeterli gelire sahip olmama” durumunu ifade etmektedir.³ Yoksulluğun sosyolojik tanımında “ekonomik krizden kaynaklanan bir sorun olmanın ötesinde toplumdan soyutlanmayı, toplum dışına itilmeyi içeren bir kavram” olarak tanımlanmaktadır.⁴

Yoksulluğu dar ve geniş anlam olmak üzere iki türlü tanımlamak mümkündür. Dar anlamda yoksulluk, açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumunu belirtirken, geniş anlamda yoksulluk, gıda, giyinme ve barınma gibi olanaklara sahip olmakla birlikte toplumun genel düzeyinin gerisinde kalmayı ifade etmektedir.

Yoksulluk tüm toplumların ortak bir sorunu olduğu için literatürde geniş yer tutmaktadır. Ancak güncelliğini yitirmeyen ve çok fazla tartışmada yer alan bir kavram olmasına rağmen, üzerinde ortak bir karara varılmış bir tanımlaması bulunmamaktadır.

¹ Türkiye Grameen Mikrokredi Programı, “*Mikrokredi Türkiye Grameen Bank Mikro Finans Programı*”, 1(1), Ankara 2015, 7.

² Coşkun Can, Aktan/ İstiklal Yaşar, Vural, “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, Coşkun Can Aktan (Ed.), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara 2002, 1. <http://canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-yoksulluk.pdf> (Erişim Tarihi: 10.02.2015).

³ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Yoksulluk> (Erişim Tarihi: 10.02.2015).

⁴ Nazmi, Avcı, “Yükselen Bir Değer (!) Olarak Yoksulluk ve Türkiye”, Ahmet Emre Bilgili/ İbrahim Altan(Ed.), *Yoksulluk, Yoksulluk Sempozyumu: 31 Mayıs-1 Haziran 2003: Grand Cevahir Hotel: Bildiriler, Deniz Feneri, İstanbul 2003*, 124.

Yoksulluk geçmişte ekonomik boyutunda ele alınırken, son zamanlarda onun sadece ekonomik boyutuyla sınırlanamayacak kadar karmaşık bir yapıya sahip olduğu ve hayatın tüm boyutuyla (ekonomi, siyasi ve sosyal katılım, eğitim, sağlık, insan hakları, çevre, vb.) ele alınması gerektiği anlaşılmıştır. Aynı zamanda yoksulluğun birçok tanımının olması, bulunduğu toplumun genel durumunda nerede konumlandığıyla da ilgilidir. Ayrıca, yoksulluk kavramının tanımında kullanılan ihtiyaçların toplumdan topluma, hatta bu tanımları yapan kişinin inandığı değerlere göre değişmesi de tanımları farklılaştırabilmektedir.⁵ Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı yoksulluk tanımında ortak bir nokta bulunamamıştır. Yoksulluk kavramı ile ilgili yapılan tanımlama aşağıda verilmektedir. Yoksulluk;

“Elde edilen gelirin, yaşamını sürdürebilmek için gerekli olan minimum ihtiyaçları karşılayamamasıdır.”⁶

“En temel ihtiyaçların (beslenme, giyim, barınma, temiz içme suyu, elektrik, sağlık, eğitim, altyapı ve toplu tüketim hizmetleri) tedarik edilememesidir.”⁷

“Maddi nitelikteki mahrumiyetler nedeni ile kaynaklara ve üretim faktörlerine erişememe ve böylece asgari yaşam düzeyini sürdürecektir gelirden yoksun bulunulmasıdır.”⁸

Dünya Bankası'na göre yoksulluk “açlık çekmek, barınacak bir yerin olmaması, doktora ulaşamamak, bir okula sahip olamamak, okuryazar olamamak, iş sahibi olamamak, gelecekte endişe duymak ve sadece günlük yaşamsal faaliyetlerini yerine

⁵ Rabbihan, Yüksel Arabacı, “Gelir Dağılımı ve Yoksulluk”, Aysen Tokol/Yusuf Alper(ed.), *Sosyal Politika*, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Dora Basım Yayın Dağıtım, Bursa Mart 2013, 176.

⁶ İsmail, Bircan, “Türkiye’ de Yoksulluk ve Kadınlar”, Yasemin Özdek (Ed.), *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara Mayıs 2002, 119.

⁷ Belkıs, Kümbetoğlu, “Afetler Sonrası Kadınlar ve Yoksulluk”, Yasemin Özdek (Ed.), *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara Mayıs 2002, 129.

⁸ A. Esra, Aslan/ A. Emre, Bilgili, “Yoksulluk Algısı, İfadelenirilmesi Tarzı ve Tutumlar- Bir İçerik Analizi Örneği”, Ahmet Emre Bilgili/ İbrahim Altan(Ed.), *Yoksulluk, Yoksulluk Sempozyumu*: 31 Mayıs-1 Haziran 2003: Grand Cevahir Hotel: Bildiriler, Deniz Feneri, İstanbul 2003, 325.

getirmeye çabalamak, su kirliliğinden dolayı çocukların ölmesi, güçsüzlük, kendini temsil etmekten ve özgürlükten yoksun olmaktır.⁹

Sosyologlar yoksulluğu; kalıcı yoksulluk, bölgesel yoksulluk ve alt sınıf yoksulluğu olmak şeklinde üçe ayırarak tanımlamışlardır. Kalıcı yoksulluğu, yoksulluğun sonraki nesillere aktarıldığı zaman dilimi olarak, bölgesel yoksulluğu, yüksek miktarda işsizliğin yaşandığı sağlıksız barınma ve çevre koşulların bulunduğu bölge olarak, alt sınıf yoksulluğunu ise sosyal kurallarda kendini gösteren, yoksullukla birleştirilen olumsuz tutum ve davranışların gösterilmesidir.¹⁰

Yoksulluğu son zamanlarda yalnızca gelir yoksulluğu anlamında kullanılmamakta, mahrumiyet anlamında da kullanılmaktadır. Bunlar; hayatta kalmaktan mahrumiyet, bilgiden mahrumiyet ve yaşam koşullarından mahrumiyet olmak üzere çeşitli boyutlarda incelenmektedir.¹¹

1.2. YOKSULLUKTAN ETKİLENEN GRUPLAR

Küresel ekonomik alanlarda meydana gelen dönüşümlerle daha önceden yoksulluk sorunu yaşamayan grupların yoksullaşması söz konusudur. Bu olgunun da kronikleşmesiyle birlikte son yıllarda sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar;¹²

- Asgari ücretliler,
- Çocuk işçiliği,
- Kadın yoksulluğu'dur.

⁹ Turhan, Korkmaz/ M. Fatih, Bayramoğlu, "Yoksullukla Mücadelede Mikrofinans Modeli ve Mikrofinansman Kuruluşlarının Finansal İşlevleri", *Mufad Dergisi*, (34), Nisan 2007, 100.

¹⁰Şafak, Ergül, "Yoksulluk Sağlık İlişkisi ve Hemşirelik Yaklaşımı", *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 8(2), Erzurum 2005, 96.

¹¹Meryem, Koray/ Hülya, Alev, "Yoksulluk ve Yoksunluk Konusunda Bütünlükçü Bir İnsan Hakları Yaklaşımının Gerekliliği", Yasemin Özdek(ed.), *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara Mayıs 2002, 453.

¹²Semiha, Boybek, "Yoksulluk ve Çocuk İşçiliği Üzerine Genel Bir Değerlendirme", Nevzat Fırat Kunduracı, Orhan Bilge, Ersin Kaya, Sümer İncedal (Ed.), *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler*, *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler*, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara Mayıs 2011 544; Osman, Akgül, *Türkiye'de Asgari Ücret Sisteminin Uluslararası Standartlar Açısından Değerlendirmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014, 82.

1.2.1. Asgari Ücretliler

Asgari Ücret Yönetmeliğinin 1. Maddesinde asgari ücret, “işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde sağlamaya yetecek ücret” olarak tanımlanmıştır.¹³ Başka bir çalışmada çalışanlara insan haysiyetine yakışan ve içinde yaşadığı toplumda ailesi ile birlikte uygun bir yaşam düzeyini sağlayacak ücret olarak tanımlanmaktadır.¹⁴ Hükümet her yıl ekonomik yapıya göre asgari ücret miktarını değiştirebilmektedir. Miktar belirlenirken sadece çalışanın ihtiyaçları dikkate alınmaktadır. Diğer aile bireylerinin ihtiyaçları dikkate alınmadığı için birçok gereksinimlerini tam olarak giderilememekte ve asgari ücretliler bazı olanaklardan yararlanamamaktadır. Ayrıca asgari ücretlilerden alınan vergiler ve kesintiler zorunlu ihtiyaçların karşılanmasını güçleştirmektedir.

1.2.2. Çocuk İşçiliği

Çocuk işçiliği olarak yasanın çalışmasına uygun görmediği kesim kastedilmektedir. Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından uygulanan uluslararası sözleşmelerde “çocuk işçiliği” kavramı 18 yaşının altındaki çocuklar tarafından gerçekleştirilen çeşitli işler olarak tanımlanmaktadır.¹⁵

Ekonomi, makro-ekonomik politika çerçevesinin yapısı, yoksulluk, gelir dağılımı, doğurganlık, göç, plansız şehirleşme, eğitim, eksik beslenme, vb. nedenler çocukların ekonomik hayata katılmalarına neden olmaktadır. Sömürülmeye müsait kesim olduklarından ekonomik hayatta hem ağır koşullarda çalıştırılmakta hem de daha düşük ücret ödenmektedir. Ayrıca kayıt-dışı çalıştıkları için denetimi de yapılamamaktadır.

---

¹³Akgül (2014), 76.

¹⁴ Adem, Korkmaz, *Çağdaş Gelişmeler Açısından Asgari Ücret*, Kamu-İş, Ankara, 2.

¹⁵ Ayşegül, Özbek, “Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Bağlamında Çocuk İşçilerin Sosyolojik Analizi-Çocuk Yoksulluğu ile Mücadele”, N. Fırat Kunduracı/Orhan Bilge/Esin Kaya/Sümer İncedal (Ed.), *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler*, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara Mayıs 2011, 445.

1.2.3. Kadın Yoksulluğu

Yoksulluk sadece kadını ilgilendiren bir kavram değildir. Ancak aile yapısının değişmesi, boşanmaların artması, evlilik dışı çocuk sahibi olma oranının artması ve çocukların aile içinde kadın tarafından bakılması gibi nedenlerden dolayı ilk defa 1995 yılında düzenlenen 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı'nda "kadınların yoksullaşması" kavramı kullanılmıştır.¹⁶

Dünya'daki yoksul nüfusa bakıldığında büyük çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu ve kadın ve çocukların yoksulluktan dolayı aile içi şiddette en fazla etkilenen kesim oldukları görülmektedir. Bundan dolayı yoksulluk literatürüne kadınların yoksullaşması kavramı girmiştir. Ayrıca emek piyasasında kadınların istihdam edildikleri alanlarda mağduriyetin artmasına neden olmaktadır. Kadınların emek piyasasında üç şekilde istihdam edilmektedir. Bunlar:¹⁷

- Karşılıksız Ev Emeği,
- Tarım emekçisi,
- Geleneksel ilişkilere dayalı üretim mekanizmalarda bulunmuş, endüstrileşmeyle birlikte fazlalık hale gelmiş yoksul ve marjinalleştirilmiş emek gücüdür.

Emek piyasalarına bakıldığında informel kuruluşlarda en fazla kadınların çalıştığı gözlenmektedir. Kadınların eğitim olanaklarından yeterince yararlanmalarından dolayı mesleki becerilerinin yeterli olmamasına neden olmaktadır. Kadının aile içindeki konumu (ailenin geçimini erkeğin sağlaması), işgücü piyasasında erkeklere göre daha uyumlu ve korunaksız olması, haklarını arama noktasında erkeklere göre daha pasif olması vb. nedenlerden dolayı; uzun çalışma saatlerine ve sigortasız bir şekilde çalışmaya razı olmalarına neden olmaktadır. Bu durum ise kayıt dışı ekonomiyi iyice artırmaktadır. Ayrıca, kadınların eğitim olanaklarından yararlanmaması yoksulluğun etkisinin kadınlar üzerinde daha fazla derinleştirmektedir. Özellikle bu oran kapalı

¹⁶ Ülker, Şener, *Kadın Yoksulluğu*, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Ankara Eylül 2009, 3.; Gülsüm, Duyan Çamur, "Yoksulluğun Kadımlaşması: Altındağ Örneği", *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, Nisan-Mayıs-Haziran 2010, 21 <http://yeniailetoplum.aile.gov.tr> (Erişim Tarihi: 10.02.2015).

¹⁷ H. Şaduman, Okumuş, *Dünyada ve Türkiye'de Mikro Finansman ve Yoksulluğun Azaltılması-Teori ve Uygulamalar-*, İTO Yayınevi, İstanbul 2010, 105.

toplumlarda daha belirginleşmektedir. Ailede öncelikle erkeklerin eğitim olanaklardan yararlandırılması kadının ailede ötekileştirmektedir.¹⁸

Kadınlar açısından yoksullukta sadece gelir yoksulluğu görülmemektedir. Yoksulluğa bağlı olarak aile içi şiddet görme, aile içinde karar verme mekanizmalarına katılmama ve dışlanma gibi olumsuz olgulara maruz kalmasına neden olmaktadır.¹⁹ Ayrıca, geçmişten günümüze kadar süregelen kadınların aile içinde kendisine yüklenen görevleri, kadının yoksullaşmasında tetikleyici rol oynamıştır. Örneğin, eğitim düzeyi düşük ve aile içinde bakabileceği çocuk sayısı fazla ise kendisine ayıracağı süre azalmaktadır.²⁰

1.3. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ ve SOSYAL DIŞLANMA

Yoksulluğun tanımlanmasında kullanılan argümanlar büyük ölçüde yoksulluğun nedenlerine ilişkin düşünceleri de içermektedir. Ayrıca, yoksulluğun nedenleri belirlenirken yoksullukla mücadelede uygulanacak stratejiler de ortaya konulabilmektedir. Ancak yoksulluğun tanımlanmasında olduğu gibi yoksulluğun nedenlerini de belirlemek oldukça güçtür. Yoksulluğun nedenleri ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği gibi bölgeden bölgeye, bölge içinde yaşa, dini inanca, ırka, dünya görüşüne, eğitime, gelir düzeyine göre de farklılık göstermektedir. Hatta yerleşim yerleri ve gelişmişlik düzeyine bağlı olarak da değişmektedir.²¹ Bundan dolayı yoksulluğun nedenlerinin belirlenmesinde fikir birliği sağlanamamaktadır.

Bazı düşünürler, yoksulluğun ülkelerin ekonomik gücüne ve etnik yapısına bağlı olduğunu savunmaktadır.²² Ülkelerin ekonomik gücüne bağlı olarak gelir seviyesi yüksek veya düşüktür. Gelir seviyesi yüksek olan ülkelerde yoksulluk diğer ülkelere

¹⁸ Şener (2009), 4.

¹⁹ Gülay, Arıkan/ S. Elçin, Korkut/ Cem, Uluoğlakçı, “Kadın Yoksulluğu ve Mikrokredi Uygulaması: Ankara Örneği”, Nevzat Fırat, Kunduracı/Orhan, Bilge/Ersin, Kaya/Sümer, İncedal (Ed.), *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler*, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara Mayıs 2011, 10.

²⁰ Simla, Güzel, “Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Dünya Bankası ve Mikrokredi Uygulaması: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, *Gender Dergisi*, 8, Azerbaycan Ağustos 2011, 83.

²¹ Fikret, Şenses, *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, 146.

²² Katherine J., Curtis/ Paul R., Voss/ David D., Long, “Spatial Variation in Poverty-Generating Processes: Child Poverty in The United States”, *Social Science Research*, 41, 2012, 148. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0049089X11001372/> (Erişim Tarihi: 22.01.2015)

göre daha az olacaktır. Ayrıca etnik yapı ne kadar homojense o kadar az yoksulluk sorunu toplumu etkileyecektir.

Bazı yazarlara göre suç ile yoksulluk arasında doğru orantı olduğunu savunmaktadır. Bölgelerin gelişmiş düzeylerine göre suç oranının arttığını/azaldığını gözlenmiştir. Kentleşme, işsizlik, göç gibi sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı bireyler yoksul durumuna düşmekte ve bunun sonucunda da birey suç işlemeye yönelmektedir.²³

Ayrıca farklı yoksulluk türlerinin farklı nedenlerden kaynaklandığı da bilinmektedir. Örneğin sürekli yoksulluk ile kısa dönem yoksulluğun nedenlerin aynı olacağını düşünemeyeceği için, yoksulluğun nedenlerinin yoksulluk süresine göre de farklılık göstermesi beklenmektedir.

Birçok çalışmada yoksulluğun nedenleri, bizzat kişinin kendi özelliklerinden kaynaklanan mikro nedenler ve kişinin içinde yaşadığı çevreden kaynaklanan makro nedenler olarak iki grupta sınıflandırılmaktadır.²⁴ Buna göre mikro nedenler;

- Fiziksel ve ruhsal bozukluk,
- Özürlülük,
- Madde bağımlılığı ve kumar gibi kötü alışkanlıklar,
- Düşük eğitim düzeyi,
- Var olan işler için gerekli olan beceriye sahip olmama,
- Ücret sorunları ve işyerindeki kötü yönetimden kaynaklanan sorunlar,
- Boşanma, terk edilme, ölüm gibi nedenlerle ailenin dağılması,
- Çalışmaya ilişkin olumsuz etik değerler,
- İsteddiği koşullarda iş bulamama,
- Suç kurbanı olmak,
- Yaş, cinsiyet gibi özelliklerdir.

²³ İzzet, Lofça/ Ömer, Büyükyenigün, “Yoksulluk- Suç- Mikrokredi- Güvenlik İlişkisi”, İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün (Ed.), *Mikrokredi ve Yoksulluk Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru*, Kahramanmaraş Valiliği, Kahramanmaraş 2010, 61.

²⁴Samet, Güneş, *Yoksullukla Mücadele Mikrokredi Uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri*, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara Mayıs 2009, 26.

Makro nedenler ise:

- Yaşanılan coğrafyanın özellikleri su, toprak, iklim vb. şartların elverişsizliği,
- Savaşlar, doğal afetler, ekonomik krizler,
- Teknolojik gelişmelere bağlı olarak insan gücüne duyulan ihtiyaçta daralma,
- Ülkenin gelir dağılımındaki adaletsizlik,
- Ülkedeki istihdam politikaları nedeniyle yüksek işsizlik oranı ya da var olan işlerdeki ücretlerin düşük olması,
- Yolsuzluk,
- Ülkedeki hızlı nüfus artışı,
- Toplumda yaşanan hızlı sosyal değişimler göç, çarpık kentleşme, aile yapısındaki küçülme, vb.'dir.

Başka bir çalışmada ise yoksulluğun nedenleri şu şekilde sıralamıştır:²⁵

- Adaletsiz vergi sistemi,
- Hızlı nüfus artışı,
- Yüksek faiz ve rant ekonomisi,
- Doğal afetler,
- Çalışamayacak durumda olan özürlü sayısının fazla olması,
- Bireyler arasında yetenek farklılıkları,
- Miras yoluyla elde edilen gelirler,
- Piyasada tekelleşmenin olması,
- Devlet teşvikleri,
- Enflasyon,
- İşsizlik,
- İklim,
- Doğa koşulları,
- Vergi kaçakçılığı,
- Bireyler arasında çalışma gayretinde farklılıklar.

---

²⁵ Coşkun Can, Aktan, "Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri", Ahmet Emre Bilgili/ İbrahim Altan(Ed.), *Yoksulluk Sempozyumu: 31 Mayıs-1 Haziran 2003: Grand Cevahir Hotel: Bildiriler*, Deniz Feneri, İstanbul 2003, 149.

Seyyar ise 2003 yılında yaptığı çalışmasında yoksulluğun nedenlerini daha genel bir bakış açısıyla üç maddede belirtmiştir:²⁶

1) Siyasi yönden etkilenmesi veya değiştirilmesi zor olan demografik, sosyal ve iktisadi süreçlerin değişimi (Akraba ve komşuluk ilişkilerin bozulması, toplumda boşanmaların, doğumların, dulların, yetimlerin, sokak çocuklarının veya özürlü doğan çocukların artması),

2) Yoksulluk ve işsizlikle mücadelede sosyo-ekonomik politikaların yetersizliği,

3) Kişilerin şahsi tercihleri, tutum ve davranışları.

Literatürde devletlerin yoksullukla mücadelede farklı yöntemlerin uygulaması da yoksulluğun nedeni olarak kabul edilmektedir. Bundan dolayı yoksulluğun nedenlerinin belirlenmesi, politika yapıcıların arasında bölünmesine yol açmıştır. Sosyal refah devleti anlayışını savunanlar, yoksulluğun nedeni olarak devletin maliye politikalarını etkin bir şekilde kullanmamasını gösterirken, liberal devlet taraftarları ise müdahaleci devlet anlayışının yoksulluk sorununu çözemediğini, aksine artırdığını savunmuşlardır.²⁷

Bir ülkede üretim düzeyi devlet müdahalesi ile yakından ilgilidir. Devlet müdahalesinin aşırıya kaçtığı ülkelerde, bireysel üretim düzeyi dolaylı veya dolaysız olarak etkilenmektedir. Örneğin vergi oranlarının aşırı olduğu ülkelerde bireylerin üretim faaliyetleri olumsuz yönde etkilenir. Aynı şekilde devletin borçlanma yoluyla ekonomiye müdahalesi rant ekonomisine yol açarak üretimin daralmasına neden olur. Son olarak devletin teşvikler yoluyla ekonomiye müdahalesinde belirli kesimler lobicilik yoluyla teşvikleri kendilerine yönlendirerek, haksız kazanç elde edebilirler.²⁸

Ülkemizde yoksulluğun artmasında işsizlik oranlarının yüksek olmasına karşın istihdam olanaklarının bir o kadar da düşük olması etkilidir. Sermaye eksikliği, eğitim olanaklarında yeterince yararlanılamaması, bankacılık ve finans sektörlerinin sunmuş

²⁶ Ali, Seyyar, "Sosyalist Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele", Ahmet Emre Bilgili/ İbrahim Altan(Ed.), *Yoksulluk, Yoksulluk Sempozyumu*: 31 Mayıs-1 Haziran 2003: Grand Cevahir Hotel: Bildiriler, Deniz Feneri, İstanbul 2003, 47.

²⁷ Aktan (2003), 148.

²⁸ Esfender, Korkmaz/ Burhan, Baloğlu/ Kutluk Kağan, Sümer/ Nagihan, Oktayer/ Murat, Çak, Mikrokredi Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği, *İstanbul Ticaret Odası Yayınları*, İstanbul 2004, 21-22.

olduğu hizmetlerden yararlanılamaması ve kadın istihdamının düşük olması istihdamın azaltılmasında etkili olan faktörlerdir.

Ülkelerin yoksulluk sorununun çözümü için yapmış oldukları politikalara bakıldığında genellikle yoksullara yönelik devlet destekleri, eğitim ve sağlık hizmetleri, işsizlik sigortası uygulamaları, vb. uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamalar sadece yoksulluğun hafiflemesine neden olmaktadır. Yoksulluğun kökten çözümüne yardımcı olmamaktadır.

Yoksullukla mücadelede her ne kadar devlet müdahalesinin yoksulluğu iyice artırdığı düşünülse de devlete çok önemli görevler düşmektedir. Ancak doğrudan parasal yardımlarla yoksulluğu azaltmayı amaçlayan ‘sosyal yardım devleti’ modeli önemini yitirmiştir. Böyle bir anlayışın yoksullukla mücadelede etkin bir yöntem olmadığı ve yoksul sayısında kayda değer bir düşüş yaratamadığı görülmektedir. Ayrıca bu yöntemde politikalarda hedef kitle olarak belirlenen kişilere ulaşamaması da yoksullukla mücadelenin başarısız olmasına neden olmaktadır. Başarısızlığa politik istikrarsızlık, kayırmacılık, denetimsizlik ve bireyselliğin güç kazanması gibi faktörler de eklenince yöntemdeki sorunlar daha da artmaktadır.²⁹

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’in yapmış olduğu yoksulluk araştırmalarının sonucu olarak Türkiye’de yoksulluğa yol açan sebeplere bakıldığında kırsal ve kentsel kesimde yoksulluk sınırında farklılıklar olduğu görülmektedir. TÜİK’in 2013 yılında hazırlanmış olduğu verilere göre Türkiye nüfusunun %16,2’si yoksulluk sınırının altında olduğunu bu saptamayı yaparken de ülkenin orta tüketim düzeyinin %50’sinin altında olarak kabul edilmektedir. Türkiye’de kırsalda yaşayanlarda bu oran %28,6 seviyesinde bu da yoksulluk oranının kentlere göre kırsal kesimde daha fazla olduğu gözlenmektedir. Ayrıca bölgelerarası yoksulluk sınırına bakıldığında da en fazla %31,9’la Güneydoğu Anadolu bölgesi olduğu görülmektedir.³⁰ Bu verilerden de Türkiye’de yoksullukla mücadele en önemli sorunların başında olduğu söylenebilir.

Yoksulluğun bir başka nedeni olarak “sosyal dışlanma” da verilebilir. Bireylerin kendi aileleri ve toplumları sosyal bağların zayıflaması olarak tanımlanan sosyal

²⁹Ramazan, Sarı, “Gelir Dağılımında Eğitim Faktörü: Kentsel Bazda Bir Örnek”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 58(2), Ankara 2003, 179.

³⁰TGMP (2015), 7.

dışlanma; bireylerin bazı temel hak ve özgürlüklerden mahrum kalması, karar mekanizmalarında etkin olamaması, kamusal mal ve hizmetlerden yararlanamaması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Başka bir tanımda da sosyal dışlanma, kişilerin yoksulluk, temel eğitim/becerilerden mahrumiyet ya da ayrımcılık dolayısıyla toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata dilediklerince katılımlarının engellenmesi olarak tanımlanmıştır.³¹ Böylece toplum tarafından bu kişilerin ötekileştirilmesine neden olmaktadır.³²

Sosyal dışlanma ise daha çok kadınlar üzerinde görülmektedir. Çünkü kadınların toplum hayatının her aşamasında erkeklere göre daha mağdur olduğu gözlenmektedir. Örneğin iş hayatında kadının erkekle aynı işi yapmasına rağmen, eşit ücret elde edememesi, kriz dönemlerinde öncelikli çıkarılmaları, işyerinde kadının daha fazla mobbing uygulamalarına maruz kalmaları kadının iş hayatında erkeklere göre daha fazla yıpranmasına neden olmaktadır.

Aynı zamanda kadın ücretli olarak çalışsa dahi, geleneksel olarak evin yükünün kadında olması nedeniyle kadınlar yoksulluğu erkekten daha fazla hissetmektedir. Ayrıca, ailede annenin fedakârlığından dolayı ihtiyacını söylememesi veya kendi ihtiyaçlarını görmemesi her zaman çocuğunun ve ailesinin ihtiyaçlarını ön planda tutması, yoksulluğun diğer aile bireylerine göre anneyi daha fazla etkilediğinin bir göstergesidir.³³

1.4. YOKSULLUĞA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

1.4.1. Mutlak Yoksulluk ve Gelir Yoksulluğu

Bu tanım, hayatta fizyolojik olarak kalabilmenin asgari bir sınırının olduğu varsayımına dayanmaktadır.³⁴ Yoksulluk kıstası belirlenirken gelirden çok tüketim baz

³¹ Fikret, Adaman, “Yoksulluk- Sosyal Dışlanma- Mikrokredi: Türkiye’den Kimi Kesitler”, İzzet Loğça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün(Ed.), Mikrokredi ve Yoksulluk Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru, , Kahramanmaraş Valiliği, Kahramanmaraş 2010, 44.

³² Mehmet Zeydin, Yıldız/ Faruk, Alaeddinoğlu, “Göç ve Yoksulluk: Hakkâri Örneği”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1),Gaziantep 2011, 440.

³³ Gülsüm, Duyan Çamur, “Türkiye’de Kadın Yoksulluğu: Halk Ekmek Büfelerinde Bir Araştırma”, Ahmet Emre Bilgili/ İbrahim Altan(Ed.), *Yoksulluk, Yoksulluk Sempozyumu*: 31 Mayıs-1 Haziran 2003: Grand Cevahir Hotel: Bildiriler, Deniz Feneri, İstanbul 2003, 360.

³⁴ Seyyar (2003), 41.

alınır. Bunun nedeni tüketimin gelirden daha kolay ve doğru ölçülebilmesidir. Bunun için mutlak yoksulluğun sınırı belirlenirken, ilk olarak insan yaşamının devamını sağlayabilmesi için gerekli olan minimum tüketim araçlarının saptanması gerekmektedir. Bu bilgiler ışığında mutlak yoksulluk, bireyin kendisinin ve ailesinin yaşamlarını sürdürülebilmesi ve asgari ihtiyaçlarının giderilmesi için karşılık gelen gelir seviyesinden düşük olmasına denir. Bir diğer ifade ile bireylerin varlıklarını sürdürebilmeleri için almaları gereken temel gıda ve hizmetlerden yoksun olma durumunu ifade eder.³⁵ Kişinin yaşaması için gereken asgari miktar belirlenir. Hesaplanan bu miktar da yoksulluk sınırını oluşturur. Yoksulluk sınırının altında gelire sahip kişi veya hanehalkı yoksul veya aşırı yoksul olarak sınıflandırılır.³⁶ Mutlak yoksulluk oranı ise toplumların belirlemiş oldukları asgari refah düzeyini yakalayamayanların toplam nüfusa bölünmesiyle bulunmaktadır.

Mutlak yoksulluk kavramına yönlendirilen birçok eleştiri bulunmaktadır. Bu eleştiriler:³⁷

1. Mutlak yoksulluğun dayandığı gelir tanımlaması: Mutlak yoksulluk, sabit geliri olan yoksulla sabit geliri olmayan yoksulun farklı özelliklere sahip olduğunu göz ardı etmektedir. Gelir tanımı yapılırken insan yaşamının devamını sağlayabilmesi için gerekli olan kalori miktarı dikkate alınmaktadır. Bu gelir insan yaşamının devam etmesini sağlasa da, bazı ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalmaktadır. Bunlar: eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlardır.³⁸
2. Mutlak yoksulluğun gelir tanımında bireylerin çalışma saatleri ve koşullarının göz ardı edilmesi: Kalori miktarı, bireylerin yaşına, cinsiyetine ve çalışma koşullarına göre farklılık göstermektedir. Bu yüzden herkes için ortak bir kalori miktarı belirlemek yanlış olacaktır.³⁹

³⁵ Korkmaz (2004) vd., 23.

³⁶ Çağatay, Gökyay, *Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları ve İstihdama Yansımaları*, T.C. Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara 2008, 43.

³⁷ Hatice, Kurşuncu, *Kentsel yoksulluk: Diyarbakır Aziziye Mahallesi Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006, 10-12.

³⁸ Ellen, Wratten, “Conceptualizing Urban Poverty”, *Environment and Urbanization*, 7(1), April 1995, 28. <http://eau.sagepub.com/content/7/1/11.full.pdf+html> (Erişim Tarihi: 10.02.2015)

³⁹ Seyfettin, Gürsel/ Haluk, Levent/ Raziye, Selim/ Özlem, Sarıca, *Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Avrupa Birliği ile Karşılaştırma*, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, İstanbul Aralık 2000, 97.

3. Mutlak yoksulluğun sadece ekonomik temellere dayandırılması: Yoksulluk sadece bireyin ekonomik olarak gelirinin olmaması durumu değildir. Aynı zamanda toplumsal ihtiyaçlarında karşılanamaması durumu da yoksulluğu oluşturabilmektedir. Bundan dolayı yoksulluk tanımına toplumsal ihtiyaçların da katılması gerekmektedir.
4. Asgari geçim düzeyinin, asgari kalori miktarına göre belirlenmesi: Asgari kalori miktarına ulaşmak her bölgede aynı olmamaktadır. Çünkü asgari kalori miktarına ulaşmak, bölgeden bölgeye farklı gelirle olabilir.⁴⁰ Aynı zamanda bir bölgenin içerisinde bile farklı ihtiyaçlar olabilmekte bundan dolayı da ortak bir kalori miktarı belirlemek sakıncalı olabilmektedir.

Mutlak yoksulluğun gelir kıstası ile az gelişmiş ülkelerle gelişmiş ülkeleri birbiriyle karşılaştırmak doğru değildir. Az gelişmiş ülkelerde yoksullukla gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Birbiriyle karşılaştırma yapılırken kendi nitelikleri göz önüne alınarak ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Ayrıca hanehalkları içerisinde gelirlerin kullanımı konusunda da eşitsizlik söz konusudur. Genellikle elde edilen kaynağın daha büyük payını haneyi geçindiren erkekler, kadınlara oranla kendilerine ya da erkek bireylere ayırır.⁴¹ Böylece, hane içerisinde gelirin erkekler ve kadınlar, kız çocukları ile erkek çocukları arasında adaletsiz bölüdüğü görülmektedir. Bu sebepten yoksulluk çalışmaları yapılırken her bir bireyin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir.

Mutlak yoksulluk sınırı az gelişmiş ülkelerde kişi başına 1 \$ olarak kabul edilirken, Latin Amerika ve Karayipler için aynı oran 2 \$, Türkiye'nin de dâhil olduğu Doğu Avrupa ülkelerinde 4 \$ ve gelişmiş sanayi ülkelerinde 14,40 \$ olarak kabul edilmiştir.⁴²

Bir ülkenin yoksulluk boyutuna veya ülkelerarası yoksullukların karşılaştırılması yapılırken sadece mutlak yoksulluk sınırına bakılarak değerlendirilirse sonuçlar eksik çıkabilmektedir. Çünkü mutlak yoksulluk sınırı belirlenirken sadece bireyin veya aile

---

⁴⁰ Adil, Döşeyen, *Yoksullukla Mücadele Programlarından Mikrokredi ve Türkiye Diyarbakır Örneği Başarı Değerlendirmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul Haziran 2007, 6.

⁴¹ M.,G.,Rocka, *The Resorces of Poverty*, Blackwell, Cambridge 1994, 30.

⁴² Korkmaz, vd. (2004), 24.

üyelerinin fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayabilecek kalori miktarına göre belirlenmektedir. Bireylerin diğer ihtiyaçları dikkate alınmamaktadır. Bundan dolayı mutlak yoksulluk sınırını baz alarak karşılaştırma yapılması doğru sonuçlar doğurmayacaktır.

Gelir yoksulluğunda sadece hane halkının geliri dikkate alınır. Günlük olarak bir ya da iki \$'ın altında gelire sahip kimseler yoksul olarak tanımlanır. Gelir Yoksulluğu bireyin satın alma gücünün olmamasını ifade etmektedir. Gelir yoksulluğunda yoksulluk tanımlanırken bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum gelire sahip olmama durumu ifade edilir.

1.4.2. Ultra Yoksulluk

Birleşmiş Milletler Sağlık Örgütü (WHO) ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) mutlak yoksulluğa yeni bir boyut katarak, ultra yoksulluk kavramını ortaya atmışlardır. Ultra yoksulluk, bütün gelirin harcamasına rağmen mutlak yoksullukta belirtilen kalori miktarının ancak %80'inin karşılanması durumu olarak tanımlanmaktadır.⁴³ Ultra yoksulların yoksulluk durumları beş yıldan daha fazla sürmesi durumunda bu yoksulların durumlarını düzeltmenin imkânsız olduğu savunulmaktadır. Artık bu yoksullara “kronik yoksul” denmektedir.⁴⁴

1.4.3. Göreli Yoksulluk

Mutlak yoksulluk kavramının ülkelerin gelir dağılımı açısından birbiriyle karşılaştırılamayacağı düşünülerek yeni bir kavram, göreli yoksulluk ortaya atılmıştır. Göreli yoksulluk, toplumun ortalama refah düzeyinin altında olmasıdır. Başka bir ifadeyle göreli yoksulluk bireyin yaşamını sağlaması için gerekli olan gelirin altında olması değil, toplumun ortalama yaşam seviyesinin altında olmasıdır. Bu tanıma göre açlık seviyesinin üstünde, ancak toplumun ortalama yaşam seviyesinin altında olanlar nispi olarak yoksul sayılırlar. Zira yoksulluk yalnızca kaynaklara ulaşamama veya

⁴³ DPT, “*Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gelirdag/oik610.pdf>, 106 (Erişim Tarihi: 21.10.2011).

⁴⁴ Zeki, Bildirici, *Avrupa Birliği'nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamaları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011, 5.

yaşamını sürdürememe meselesi değildir. Aynı zamanda kişi veya hanehalkının toplum tarafından kabul edilen asgari yaşam düzeyine sahip olup olmadığıyla da ilgilidir.⁴⁵ Göreli yoksulluk oranı ise, eşdeğer fert başına tüketim harcaması, göreli yoksulluk sınırının altında kalan hanehalklarının oluşturduğu nüfusun, toplam nüfus içindeki payı olarak tanımlanmıştır.

Görelî yoksulluk, “Harcama Esaslı Görelî Yoksulluk” ve “Gelir Esaslı Görelî Yoksulluk” olarak ikiye ayrılmaktadır.⁴⁶ Örneğin gelir esaslı göreli yoksullukta ilk önce o topluma ilişkin ortalama gelir hesaplanmaktadır. Ortalama gelir hesaplanırken de literatürde kabul görmüş uygulama baz alınmaktadır. Ortalama gelir, aritmetik hesaplama yapılarak belirlenmez. Bunun yerine ortanca geliri kullanmak yoluna gidilmektedir. Çünkü aritmetik ortalama alındığında aşırı zenginlerin göreli yoksulluk oranını artıracak endişesi yatmaktadır.⁴⁷ Ortalama gelirin altındaki bireyler göreli yoksulluğu oluşturmaktadır.

İnsanların ihtiyaçlarını, sadece beslenmeden ibaret olduğu belirtmek yanlış olacaktır. Çünkü insanlar, sosyal bir varlık olması hasebiyle fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra eğitim, giyinme, barınma, sağlık vb. ihtiyaçları da mevcuttur. Bundan dolayı yoksulluk sınırının belirlenmesinde bu gibi ihtiyaçlar da göz önüne alınmalıdır.

Görelî ve mutlak yoksulluk tanımları arasındaki en önemli fark göreli yoksulluk oranının değişmesine rağmen, mutlak yoksulluğun sabit olmasıdır. Görelî yoksulluk sınırları gelire ve harcamaya göre belirlendiği için ülke içinde de farklılık gösterir. Bölgeden bölgeye bu sınır değişmektedir. Ortalama harcama ne kadar büyük ise göreli yoksulluk sınırı da o kadar büyük olacaktır.

Yoksulluğun belirlenmesinde, gelişmiş ülkelerde mutlak yoksulluk baz alınırken, gelişmekte olan ülkelerde ise göreli yoksulluk baz alınır.⁴⁸ Bu kriterlerin

⁴⁵ Recep, Dumanlı, *Yoksulluk Kavramı, Ölçülmesi ve Gelir Dağılımı İlişkileri*, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, Eylül-Ekim 1995, 213.

⁴⁶ Münir, Tireli, *Küreselleşme ve Yoksulluk Birleşmiş Milletler(UNDP) ve Dünya Bankası Göstergesi Işığında Bir Analiz*, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara Mayıs 2009, 34.

⁴⁷ Döşeyen (2007), 6.

⁴⁸ Özlem, Çakır, “Sosyal Dışlanma”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), İzmir 2002, 92.

belirlenmesinde ülkelerin refah seviyesi etkilidir. Bir ülkede mutlak yoksulluğa göre yoksul kesim bulunmayabilir. Oysa görece yoksulluğa göre illa ki bir ülkede yoksul kesim bulunmaktadır.⁴⁹

1.4.4. Objektif Yoksulluk ve Öznel Yoksulluk Yaklaşımı

Objektif yoksulluk, yoksulluğun kaynağının neler olduğunu ve yoksullukla mücadele etmek için neler yapılması gerektiği konularında önceden belirlenmiş (normatif) değerlendirmeleri dikkate alan yoksulluk tanımıdır.⁵⁰ Bireylerin ve hanehalkların temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için gerekli olan miktarın altında olan kişilere objektif yoksul denir.⁵¹ Asgari temel gereksinimlerini karşılanıp karşılanmadığı sorusunun cevaplandırılmasında yoksulların kendi algılamalarının esas alınmasını ifade eden yaklaşıma ise öznel yoksulluk denir.

Öznel yoksulluk sınırı belirlenirken, bireylerin günlük ortalama kalorisi değil, kendilerini yoksul sayıp saymadıkları göz önüne alınmaktadır. Öznel yoksullukta psikolojik faktör ön plandadır. Örneğin öyle birey vardır ki karnını doyurduğu gün kendisini yoksul olarak görmez. Başka bir birey ise barınma ve beslenme gibi ihtiyaçlarını karşıladığı halde çamaşır makinesi, televizyon vb. eşyaları olmadığı için kendini yoksul olarak görmektedir. Örnekten de anlaşılacağı gibi öznel yoksulluk bireyin kendisini hangi konumda gördüğüyle alakalıdır.

1.4.5. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk

Mekânla ilişkilendirilen yoksulluk tanımlarıdır. Kırsal yoksulluğun düzeyi belirlenirken gelir düzeyi, tüketim düzeyi gibi maddi unsurların yanı sıra kırsal alanlarda yaşamın getirmiş olduğu olumsuzluklar, sosyal dışlanma, sosyal farklılıklar gibi maddi olmayan unsurlar da dikkate alınır.

⁴⁹ Şenses (2009), 92.

⁵⁰ Coşkun Can Aktan / İstiklal Yaşar Vural, "Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri", 6. <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-yoksulluk.pdf> (Erişim Tarihi: 01.04.2015)

⁵¹ Alparslan A., Başaran/ Murat, Çetinkaya, "Türkiye' de Subjektif Yoksulluk Profili: 2003-2008", *Sosyo Ekonomik Dergisi*, 1(1), Ocak- Haziran 2013, 245. file:///C:/Users/ESER/Downloads/5000080655-500011116-1-PB.pdf (Erişim Tarihi: 01.04.2015)

Kentsel yoksulluk düzeyi belirlenirken yetersiz gelir düzeyi ve yetersiz tüketim düzeyi gibi maddi unsurlara başvurulur. Kırsal yoksullukta dikkate alınan sosyal dışlanma gibi maddi olmayan unsurlar göz ardı edilir.

1.4.6. İnsani Yoksulluk ve İnsani Yoksulluk İndeksi

İnsani yoksulluk kavramını ilk kez 1997 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafında hazırlanan İnsani Gelişme Raporu'nda yer almıştır.⁵² İnsani Gelişme Raporu'nda yoksulluğun tek bir kritere göre belirlenemeyeceği, gelir ve tüketim harcamalarının yanı sıra, sağlık, eğitim, temiz içme suyuna ulaşabilme, cinsiyetler arası eşitliğin sağlanması, insan hakları ile demokratik hak ve özgürlüklerin yoksullukla mücadelede sivil toplum kuruluşlarının yeteri kadar yaygınlaşması ve diğer sosyo-ekonomik göstergelerinde dikkate alınması gerektiği savunulmuştur.⁵³ Aslında yoksulluğun tanımlanmasında ve yoksulluğa karşı stratejilerin belirlenmesinde gelir ve tüketim göstergelerinin yeterli olmadığı fikri eskiden beri literatürde tartışılmaktadır. Bundan dolayı, yeni yoksulluk göstergelerini bulma çabasına gidilmiştir. Yaşam beklentisi, ölüm oranı, kötü beslenme, açlık, kişi başına düşen toprak alanı, okuryazarlık oranı, hanehalkının eğitim düzeyi vb. göstergeler refah/zenginlik ölçütü olarak kullanılmıştır.⁵⁴ Bu ölçütler arasında en çok dikkat çeken ve genel kabul gören Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından İnsani Gelişme Raporu'nda kullanılan İnsani Gelişme Endeksidir (İGE). İnsani Gelişmişlik Endeksinin hesaplanmış olduğu miktarının altında olan kesime geniş anlamda insani yoksul denmektedir. İnsani Gelişme Endeksi sosyo-ekonomik göstergelerle gelişmişliği belirlediği için gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin durumlarını birlikte inceleyerek uluslararası kıyaslamaların yapılmasına olanak sağlamaktadır.⁵⁵

⁵² Naci, Gündoğan, "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele", *Ankara Sanayi Odası*, Ankara Ocak/ Şubat 2008, 43. <http://www.aso.org.tr> (Erişim Tarihi: 22.01.2015).

⁵³ Esra, Acı/ Funda H., Sezgin, "İnsani Yoksullukla Mücadelede Proje Örneği Üzerine Ampirik Bir Uygulama", *Öneri Dergisi*, 8(31), Ocak 2009, 240.

⁵⁴ Şenses (2009), 97.

⁵⁵ Şenses (2009), 100.

İnsani Yoksulluk İndeksi, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1997 yılında ilk defa ortaya atılmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde insani yoksulluk üç kritere göre belirlenmektedir.⁵⁶ Bunlar:

a) Yaşam Süresi: Uzun bir yaşamdan yoksun olma durumuna denir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), kırk yaşın altındaki ölümlere insani yoksulluk olarak belirtmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise 60 yaşının altındaki ölümlere insani yoksulluk olarak nitelendirilmiştir. Başka bir deyişle bireyin ortalama yaşam süresinin en az 40 yıl olması gerektiğini savunmaktadır.

b) Eğitim: Eğitim olanaklarından yoksun olma durumu insani yoksulluğun ikinci koşulunu oluşturmaktadır. Eğitim, yetişkin okur-yazarlık oranı ve ilk, orta yükseköğretimde okullaşma oranları kombinasyonu ile ölçülür. İşlevsel olarak okuma yazama becerisi sınırlı olan nüfus olarak kabul edilmektedir.⁵⁷

c) Ekonomik ve Sosyal İmkânlar: Bireylerin ekonomik ve sosyal açısından yoksun olmaları durumu, insani yoksulluğun belirlenmesinde bir diğer göstergesini oluşturmaktadır. Ekonomik ve sosyal imkânlar, istenilen düzeyde yaşam sürmeyi sağlayacak kaynaklara ulaşma anlamına gelmektedir. UNDP aşağıda değinilen duruma göre insani yoksulluğu belirlemektedir;

- Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan nüfus yüzdesi,
- Temel sağlık imkânlarından yoksun olan nüfus yüzdesi,
- Beş yaşın altında olan ve yeterli miktarda beslenemeyen nüfus yüzdesi,
- Yukarıda belirtilen üç kriterin (yaşam süresi, eğitim, ekonomik ve sosyal imkânlar) ortalaması alınarak ‘insani yoksulluk indeksi’ hesaplanır.

1.4.7. Gıda Yoksulluğu

“Açlık” olarak da adlandırılmaktadır. Gıda sepetinin belirlenmesi gıda yoksulluğunun temelini oluşturmaktadır. Gıda sepetinin belirlenmesinde “ Hanehalkı Bütçe Anketi” verileri kullanılmaktadır. Gıda harcamasına göre 3. ve 4. %10’luk

⁵⁶Coşkun Can, Aktan, “Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara 2002, 4. <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/kavramlar.pdf> (Erişim Tarihi: 21.10.2011)

⁵⁷Şener (2009), 2.

dilimler, referans grup olarak kabul edilmiş ve bu hanelerin gıda tüketiminde en önemli paya sahip 80 madde gıda sepeti olarak saptanmıştır. Bir ferdin günlük asgari 2100 kalori olan miktarı karşılayacak şekilde 80 madde belirlenmiştir. Bu sepetin maliyeti gıda yoksulluk sınırı olarak alınmıştır. Gıda yoksulluk oranı, eşdeğer fert başına tüketim harcaması, gıda yoksulluk sınırının altında bulunan hane halklarının oluşturduğu nüfusun, toplam nüfus payı içindeki orana denir.

1.4.8. Gıda ve Gıda Dışı Yoksulluk

“Ekonomik zayıflık” olarak da adlandırılmaktadır. Bireylerin gıdanın dışında gıda dışı ihtiyaçları da bulunmaktadır. Bu yoksulluk tanımının yapılırken bireylerin günlük ihtiyacı olan gıda miktarının yanı sıra gıda dışı mal ve hizmetleri göz önüne alınmaktadır. Buna göre yoksulluk sınırı gıda ve gıda dışı mal ve hizmetleri kapsayacak şekilde oluşturulur. Gıda ve gıda dışı yoksulluk oranı ise, eşdeğer fert başına tüketim harcaması, gıda ve gıda dışı yoksulluk sınırının altında kalan hanehalklarının oluşturduğu nüfusun, toplam nüfus içindeki payı olarak alınmıştır.

1.5. YOKSULLUKLA MÜCADELE YAKLAŞIMLARI VE STRATEJİLERİ

Yoksulluğu azaltmaya yönelik stratejiler; yoksulluğu tamamen ortadan kaldırmayı değil, yoksulları güçlendirerek yaşamlarını idame edecek seviyeye getirmeyi, gelir dağılımındaki eşitsizliği gidermeyi, yoksulları topluma bağımlı olmaktan çıkararak kendi geçimini sağlayan bireyler haline getirmeyi amaçlamaktadırlar.⁵⁸

Yoksulluğun nedenlerini ortaya koyma şekli yoksullukla mücadelede uygulanacak stratejileri de büyük ölçüde belirlemektedir. Yoksullukla mücadele de müdahaleci devlet anlayışına sahip düşünürler ve liberal devlet anlayışına sahip düşünürler, farklı görüşler ortaya atmışlardır.

⁵⁸ Hüseyin, Özer/ E. Muhsin, Doğan/ Halim, Tatlı, *Yoksullukla Mücadelede Mikro kredi Uygulaması Malatya Örneği*, Nobel Yayıncılık, Ankara 2012, 4.

1.5.1. Liberal Devlet Yaklaşımına Göre Yoksullukla Mücadele

Liberal devlet taraftarları, müdahaleci devlet taraftarların aksine devletin yoksulluğun kaynağını oluşturduğunu savunmaktadırlar. Liberal devlet taraftarları özetle şunları savunmaktadırlar;

- Piyasa ekonomisini güçlendirerek üretim artırılmalı, böylece işsizliğin azaltılması amaçlanmalı,
- Düşük vergi oranları ile üretim artırılması amaçlanmalı: böylece işsizliğin azaltılması ve bireylerin gelirlerinin ve refah düzeyinin artırılması sağlanmalı,
- Zorunlu özel sosyal güvenlik sistemi uygulanmalı: devlet sadece primini ödemeyecek durumda olanların primlerini karşılamalı,
- Zorunlu özel sosyal güvenlik sistemi uygulanmalı: devlet sadece primini ödemeyecek durumda olanların primlerini karşılamalı,
- Özel eğitim kurumları güçlendirilmeli: eğitimin bedelini(öğrenim harcı) ödemeyecek durumda olanların harçları devlet tarafından karşılanmalı veya yoksul öğrencilere karşılıksız veya uzun vadeli düşük faizli burs sağlanmalı,
- Devlet hiçbir sektöre ve kesime direkt parasal yardım yapmamalı,
- Bireylerin bilgi ve becerileri geliştirilerek, nitelikli işgücü haline getirilmeli.

Bu görüşü savunanlar devletin zorunlu olmadığı müddetçe piyasaya müdahale etmemesi gerektiğini belirtmektedirler. Küreselleşmenin etkisiyle birlikte ülkelerin birçoğunda liberal devlet anlayışı hâkim olmaya başlamıştır. Çok Uluslu Şirketleri ülkelere çekmek isteyen devletleri vergi rekabeti içerisine sokmuştur. Ülkeler cazip olabilmek için Çok Uluslu Şirketlere yönelik vergi indirimini veya belli süreliğine vergi alınmaması şeklinde avantajlar sunmalarına neden olmaktadır. Bunun sonucunda düşük ve orta gelirli bireylerin daha fazla vergi yüküne katlanmaktadırlar.⁵⁹

⁵⁹ Kemal, Baş, "Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), Adana 2009, 50.

1.5.2. Sosyal Devlet Yaklaşımına Göre Yoksullukla Mücadele

Sosyal refah devleti taraftarları devletin maliye politika araçlarını (başlıca vergi ve maliye politikaları) kullanarak yoksullukla mücadele edilebileceğini savunmuşlardır. Yoksullukla mücadelede çözüm önerileri şunlardır:⁶⁰

1. Vergi Politikası Önerileri

- Negatif gelir vergisi uygulanmalı,
- Artan oranlı vergi tarifesi uygulanmalı,
- Servet vergilerine ağırlık verilmeli,
- Ücretlilerin en az geçim indirimi dâhilindeki gelirleri vergi dışında bırakılmalı (asgari ücret vergi dışında bırakılmalı),
- Gelir vergisi uygulamasında ücretliler için özel indirim uygulanmalı (ayırma ilkesi).

2. Kamu Harcamaları Politikası Önerileri

- Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik hizmetleri devlet tarafından ücretsiz sunulmalıdır,
- Bölgeler arasındaki dengesizliklerin azaltılması için devlet bu bölgelere kamu harcamalarını artırmalı,
- Tam istihdamı sağlamaya yönelik kamu harcamaları artırılmalı,
- Tarım sektörüne sübvansiyonlar verilmeli; tarımsal destekleme alımları politikası uygulanmalı,
- Esnaf ve sanatkârlara yönelik teşvikler sağlanmalı,
- İşsizlik sigortası oluşturulmalı,
- Yoksullara direkt parasal yardım yapılmalı,
- İşsizlere yönelik bilgi ve beceri kazandırma kursları açılmalı,
- Toprak reformu ile yoksul vatandaşlara arazi ve arsalar dağıtılmalı.
- Müdahaleci devlet taraftarları, yukarıdaki önerilerden de anlaşılacağı gibi yoksullukla mücadelede devlete önemli görevler yüklemişlerdir.

---

⁶⁰ Aktan (2003), 151.

1.5.3. Yoksullukla Mücadele Stratejisinin Özellikleri

Yoksullukla etkin mücadele için takip edilen stratejilerin bazı temel özelliklere sahip olması beklenmektedir. Bu özellikleri Aktan ve Vural (2002) çalışmalarında şu şekilde sıralamışlardır;⁶¹

- Yoksullar lehine iktisadi büyüme
- Beşeri sermayenin güçlendirilmesi
- Kırsal yoksulluğun azaltılması
- Kamu yönetiminin düzeltilmesi

1.5.3.1. Yoksullar Lehine İktisadi Büyüme

Toplumdaki iktisadi kaynaklarının yetersizliği, yoksulluğun önemli nedenlerinden biridir. İktisadi büyüme, bir ülkenin iktisadi olduğu kadar, siyasi, kültürel, dini, coğrafi ve sosyal özellikleri ile büyümesine denir.⁶² Yani devletin her yönüyle gelişmesi iktisadi büyümesini oluşturmaktadır. Yoksullukla mücadelede toplumun iktisadi yönden büyümesi önemli bir faktördür. İktisadi büyüme sağlanırken ulusal gelir eşitsizliğinin artmasını engellemek gerekmektedir.

İktisadi büyümenin gerçekleştirilmesi için yatırımların teşvik edilmesi gerekmektedir. Ancak söz konusu teşvikin oluşabilmesi için bazı koşulların sağlanması gerekir.

- Kamu kesimin iyi bir şekilde yönetilmeli ve sürdürülebilir kalkınma ile uyumlu idari, hukuki, mali yönetimin oluşturulması ve bunlara uygun bir siyasi ortam oluşturulmalıdır,
- Makroekonomik istikrar ve siyasi istikrar sağlanmalıdır,
- Herkesin uygun ve yeterli fiziki ve sosyal hizmetlerden yararlanması gerekir,
- Yoksul kesimin, tarım arazisi ve finansman ve beşeri olanaklardan güvenli bir şekilde yararlanması sağlanmalıdır. Burada yoksul kesimin bu olanakların ne anlama

⁶¹ Coşkun Can, Aktan/ İstiklal Yaşar, Vural, “Yoksullukla Mücadeleye Yönelik Öneriler”, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara 2002, 1-11.

⁶² Mehmet, Karagül, *Dünya Ekonomisi (Tehtit ve Fırsatlarıyla)*, Güncellenmiş 2. Basım, Nobel Yayıncılık, Ankara 2012, 118.

geldiği ve nasıl kullanması gerektiği noktasında verilen eğitimler güvenli unusunu oluşturmaktadır,

- Belirli alanlarda emek-yoğun üretim biçiminin seçilmesi için bu alanlarda teşvik programları yapılmalıdır,

- Toplumsal dayanışma ve birliği sağlayan ve kadın-erkek eşitliğinin artırılmasını sağlayan sosyal politikalara ağırlık verilmesi gerekmektedir.

İktisadi büyüme yoksulları da içine almalıdır. Büyümenin yoksullara fayda sağlayabilmesi için yeni istihdam olanakları yaratması ve gelir eşitsizliğini azaltması gerekmektedir. Yoksulluğu azaltan sürdürülebilir büyümenin sağlanması için aşağıdaki koşullar gerçekleştirilmelidir;

- Piyasalarda sapmalara neden olan kamusal müdahaleleri (ithalat ve ihracat kısıtlamaları, aşırı değerlenmiş döviz kuru politikaları, kredi sübvansiyonları) azaltılmalı veya ortadan kaldırılmalıdır.

- Özel sektörü teşvik etmek için uygun ortamlar oluşturulmalıdır.

- Kayıt dışı iş gücüne ve özellikle kadınlara yönelik yeni gelir alanı oluşturması veya ilave gelir elde etmesini sağlayan olanaklar ve politikalar (mikrokredi,vb.) geliştirilmelidir.

- İktisadi faaliyetleri canlandıran, sosyal hizmetlere erişim olanağını artıran ve istihdam yapma olanağı yüksek olan altyapıya önem verilmelidir.⁶³

1.5.3.2. Beşeri Sermayenin Güçlendirilmesi

Beşeri sermaye, belli bir eğitime sahip, mesleği konusunda tecrübeli, yeniliklere karşı kolay uyum sağlayabilme yeteneği olan, bedeni ve zihni konuda çalışmasına engel bir hali olmayan kişilerin üretime olan katkısı şeklinde tanımlanmaktadır.⁶⁴ Zalpçı (2011) çalışmasında beşeri sermayeyi, yoksulların karşı karşıya kaldığı riskleri azaltıcı mekanizmaların geliştirilmesi; aynı zamanda yoksulların risklerle baş etme güçlerini artırıcı güvenlik mekanizmalarının oluşturulması şeklinde tanımlanmıştır.⁶⁵ Ayrıca

⁶³ Aktan /Vural (2002), 11.

⁶⁴ Karagül (2012), 138.

⁶⁵ Filiz, Çulha Zabcı, "Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltma mı, Zengini Yoksuldan Korumak mı?", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 58(1), Ankara 2011, 215.

Karagül (2012) çalışmasında beşeri sermayenin güçlendirilmesi konusunda aşağıdaki önlemlerin alınması gerektiğini ifade etmektedir.

a) Eğitim Arz ve Talebi ile Kalitesinin Artırılması: Yoksulların eğitim olanaklarından mahrum olması onların iktisadi faaliyetlerin dışında kalmasında önemli bir etkidir. Yeterli eğitim alınmaması yoksulluğu tetikleyen önemli faktörler arasında sayılır. Yoksul ve dışlanan kesimlere kaliteli bir eğitimin sunulması iktisadi faaliyetlere katılmalarına ve bu faaliyetlerden daha fazla gelir elde etmelerine neden olmaktadır. Eğitim, her türlü alanı olumlu yönde etkiler. Eğitim, yoksul ailelerin gelirlerinde artışa neden olur, çocukların ve anne-babaların sağlıklarını korumalarına yardım eder, doğurganlık ve çocuk ölümlerini azaltır, dışlanmış olan kesimin toplumda ve siyasi yaşamlarında söz söyleme hakkını sunar, emeğin verimliliğini artırır; bireylerin teknolojik gelişmelere ayak uydurmalarına neden olmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte aranılan emeğin nitelikleri de değişmeye başlamıştır. Artık işverenler vasıflı işçi almaya çalışmaktadır Bundan dolayı yoksul bireylerin emek piyasasında cazip olabilmeleri için mesleki eğitim kursları verilmelidir. Ülkemizde bu işlevi Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Halk Eğitim kursları, Çıraklık Eğitim kursları, Belediyeler ve özel kurslarla verilmektedir. Son zamanlarda Belediyeler bu alana daha fazla yoğunlaşmış durumdadır.⁶⁶ Yoksullara eğitiminde aşağıdaki stratejiler izlenmesi gerekmektedir;

i. Okul çağındaki tüm çocukların eğitim programlarından yararlanmaları için eğitim arzı (okul binaları, öğretmen sayısı) artırılmalıdır; Bunun için aşağıdaki unsurlara dikkat edilmelidir:

- İç göçler dikkate alınarak okul binaları yapılmalı. Bina yapılırken kaliteli fakat pahalı olmaya malzeme seçilmelidir,
- Uzak ve kırsal kesimin öğretmen ihtiyacı giderilmelidir,
- Okul binalarının eksik olduğu alanlarda ikili öğretim ve çok programlı okullar yaygınlaştırılmalı ve mevcut bulunan sınıf kapasiteleri etkin bir şekilde kullanılmalıdır,
- Okul yapımlarında özel sektöründe katılımı sağlanmalıdır,
- Eğitim sisteminin iyileştirilmesi için okul yöneticilerinin atanma ve terfi sistemleri revize edilmelidir.

⁶⁶ Ahmet, Şirin, “Yoksulluğa Karşı Mücadele Bir Yetişkin Eğitimi Uygulaması: İsmek Örneği”, Ahmet Emre Bilgili/ İbrahim Altan (Ed.), *Yoksulluk, Yoksulluk Sempozyumu*: 31 Mayıs-1 Haziran 2003: Grand Cevahir Hotel: Bildiriler, Deniz Feneri, İstanbul 2003, 401.

Fakirlere Yardım İçin Danışma Grubu(CGAP)'nun yapmış oldukları anket sonuçlarına göre Grameen müşterisi olan hanelerdeki tüm kızlar müşteri olmayan hanelerdeki kızların % 60'ıyla karşılaştırıldığında okur-yazar durumdadır. Bu da bireylerin gelirleri ile okuma- yazma oranında doğru orantı olduğunun bir kanıtıdır.⁶⁷

ii. Eğitimin kalitesi artırılmalıdır;

- Okur-yazar oranı artırılmalıdır. Eğitim amaçları, eğitim seviyesinin artırılmasına yönelik tekrardan gözden geçirilmelidir,

- Öğrenim merkezli ve karşılıklı etkileşimi artıran öğrenim metotları kullanılmalıdır,

- Öğretmenlerin pedagojik kabiliyetlerini ve kullandıkları kaynaklarını artırıcı tedbirler alınmalıdır,

- Öğretim malzemeleri artırılmalı ve eğitim süreleri uzatılmalıdır,

- Özel eğitim ve öğretim kurumlarının denetimi basitleştirilmelidir,

- Eğitim ve öğretimde katılımcılık artırılmalıdır,

- Okul yönetimlerinin özerklikleri artırılmalı ve okul imkânları artırılmalıdır,

- Bireyler mesleki eğitiminde iktisadi faaliyetlerde işgücü ihtiyacı olan alanlara yönlendirilmelidir,

- Yükseköğreniminin kalitesini artıracak tedbirler alınmalı ve yükseköğretim kurumlarında çalışanların yönetime katılımı sağlanmalıdır.

iii. Eğitime yönelik talepler artırılmalıdır;

- Kız öğrencilerin temel eğitim alabilmeleri teşvik edebilmek için kız öğrencilerine verilen burs miktarları artırılmalıdır. Ayrıca kız öğrencilerin okula gönderilmeme nedenlerini sivil toplum kuruluşları aracılığıyla ailelerle birlikte çözüm üretilmelidir. Kadın-erkek eşitliğini sağlayacak tedbirler alınmalıdır,

- İlköğretim giderlerini karşılayacak güce sahip olmayanlara ekonomik yönden destek olunmalıdır,

---

⁶⁷ Lamia, Morshed, "The Contribution of Grameen Bank to the Global Struggle Against Poverty", İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün (Ed.), *Microcredit and Poverty Towards a World Without Poverty*, Kahramanmaraş Governorship, Kahramanmaraş 2010, 102.

- Anne-babalara okulların karar alma mekanizmalarında etkin olmaları sağlanmalıdır.

b) Sosyal kalkınmaya önem verilmesi;

Yoksulluğun azaltılmasına yönelik mücadelelerde izlenmesi gereken stratejilerin en önemli unsurlarından biri de sosyal kalkınmaya önem verilmesidir. Bu program beşeri sermayenin güçlendirilmesinin yanı sıra, özellikle sosyal dışlanmaya maruz kişileri kapsamak üzere sosyal sermayenin güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu yönde oluşturulacak politikaların aşağıdaki özellikleri taşıması beklenmektedir;

- Beşeri sermayenin güçlendirilmesi için eğitim ve sağlık hizmetlerine ayrılan ödenekler artırılmalıdır,

- Başta yoksul kesimler olmak üzere herkes sosyal güvenlik sisteminden yararlanmalıdır,

- Cinsler arasındaki ayrım ortadan kaldırılmalıdır,

- Etkin bir nüfus politikası izlenmelidir,

- Sosyal koruma politikaları etkin bir şekilde kullanılmalıdır,

- Yoksulların ve dışlanmışların güçlendirilmesi için iyi bir yönetim teşvik edilmelidir.

1.5.3.3. Kırsal Yoksulluğun Azaltılması

Kırsal yoksulluğuna neden olan ve artıran nedenlere bakıldığında siyasi istikrarsızlık, iç çatışmalar, terör, kırsal alanlardaki büyük toprak sahipleriyle küçük toprak sahipleri arasındaki gelir dağılımındaki eşitsizlikler, kötü yönetim ve kırsal kesimi dışlayan ekonomik ve sosyal politikalar. Kırsal yoksulluğun azaltılabilmesi için yukarıda sayılan nedenlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Özellikle devletin kırsal alanlara yapacağı ekonomik ve sosyal yatırımlar ile kırsal alanlar daha cazip hale getirilmelidir.

1.5.3.4. Kamu Yönetim Stratejileri

Kamu yönetiminin düzenlenmesi yoksullukla mücadelede önemli rol oynamaktadır. İyi bir yönetim yoksulların lehine politikaların oluşturulmasında büyük bir etki yaratabilmektedir. İyi bir yönetimden kasıt, kamu hizmetlerin daha adilane dağıtılması, maliyetlerin toplumdan tedarik edilirken gelire göre alınması, kamu yönetiminde sosyal devlet anlayışının hâkim olması, vb. unsurları içermektedir. Bu unsurlara dikkat edildiğinde, yoksullukla mücadele daha aktif konuma gelmiş olmaktadır.

1.5.4. Yoksul Ailelerin Geçinme Stratejileri

Devletin sunmuş olduğu ekonomik, sosyal ve kamusal hizmetlerden nicel ve nitel olarak yararlanamayan yoksul hanehalkları yaşamlarını sürdürebilmeleri için çoklu yaşam stratejileri geliştirmiştir. Bu stratejiler şu şekilde maddeleştirilebilir;⁶⁸

- Toplumsal dayanışma ağları, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulan dayanışma ağlarıdır.
- Emek piyasası, ailenin ihtiyaçlarının artmasıyla birlikte emek piyasasında olmayan (eş, çocuk, vb.) kişilerin piyasaya girmesine denir
- Gelir-gider dengesinde ise ihtiyaçların artması ailenin gelirden artırma, giderde azaltmaya veya gecekondulaşmanın olması olarak ifade edilmektedir.

1.5.4.1. Toplumsal Dayanışma Ağları

Toplumsal dayanışma, yoksul ailelerin geçinmek için kullandıkları en önemli stratejilerden biridir. Dayanışma ağları, toplumsal eşitsizliklerin yaygın olduğu ve sosyo-ekonomik açıdan geçiş yaşayan toplumlarda daha çok görülür. Kurulan toplumsal ilişkiler kentlerde barınma, beslenme, iş bulma, vb. birçok ihtiyaçların karşılanmasına yardımcı olmaktadır. Toplumsal dayanışma, birbiriyle alakalı üç kademeyle incelenmektedir. Bunlar:

---

⁶⁸ Kurşuncu (2006), 28-29.

- i. Aile Havuzu Yaklaşımı:** Yoksullukla mücadelede aile havuzu yaklaşımı en çok tercih edilen bir sistemdir. Bu sistemde dört ilişki türü bulunmaktadır.

Bu sistemde birinci ilişki aralarında akraba-soy ilişkisi olanlar arasında gerçekleşir. Akrabalar kendi aralarında bir fon oluşturarak her ay bir kişinin ihtiyacının giderilmektedir. Aile havuzu yaklaşımının ikinci ilişkisi ise “hemşerilik” tir. Ailedeki kaynakların daha iyi değerlendirilmesi veya aile ilişkilerin gelişmediği ya da olmadığı durumlarında başvurulan ilişki türüdür. Üçüncüsü “komşuluk” tur. Son ilişki ise “etnik, dini, siyasi kimliklerin” oluşturduğu ilişkilerdir.

Aile havuzunun sunmuş olduğu olanaklardan yaralananlar ile yaralanamayanlar arasında fırsat eşitsizliği vardır. Aile havuzu yaklaşımını uygulamayan hanelere bakıldığında şu özelliklere sahip olduğu görülmektedir:⁶⁹

- Hane reisinin hasta, özürlü, çalışamaz durumda olması,
- Hane reisinin kadın olması,
- Ailedeki kadının çevresi ile ağ ilişkilerini geliştirmede isteksiz ve çekingen olması,
- Geniş ailede ailevi sıkıntıların olması,
- Bir önceki kuşağın bir sonraki kuşağa birikimlerini aktarmada isteksiz olması,
- Kadınların ev dışında bir yerde çalışması,
- Ailenin ayakta kalma stratejisinin olması ya da geliştirmek istememesi,
- Hanelerde bağımlı kişi sayısının fazla, çalışan nüfus sayısının da tek ya da hiç olması,
- Etnik ve bölgesel farklılıkların etkili olması,
- Zorunlu göç ile hazırlıksız, toplumsal ilişkiler kurmadan kente göç edilmesi.

ii. Yerel Topluluklar: Hemşerilik gibi etnik ve dinsel temele dayanmaktadır. Toplulukta yaşayan bireylerin yoksulluk ve yoksulluk tehditlerine karşı güven duymalarını sağlamaktadır. Yerel topluluklarda bireyler, sorunlarını siyasallaştırarak çözmeye çalışmaktadır. Diğer yerel topluluklarla ittifak kurmaya gitmezler. Kentte kalış

⁶⁹ Sibel, Kalaycıoğlu, “Türkiye’de Kentsel Yoksulluğun Tanımlanmasında Geçinme ve Aile Stratejilerinin Etkileri”, *Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu 6-8 Kasım 2002, TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara 2002, 67.

süresi arttıkça yerel topluluk üzerinde ve dışında ilişkiler kurulmaya başlanır. Bu ilişkiler sendikalar ve partiler aracılığıyla sağlanmaktadır. Bazen de bu ilişkilerin sağlanmasına katkısı bulunan koşullar ortadan kalktığında yerel topluluklar tamamen dağılıbilir.

ii. Patronaj İlişkileri: Bu ilişki, siyasal sisteme eklemelemedir. Yoksulların gecekondü affı, altyapı sağlama, kamu kurumlarında iş bulma gibi konularda önemli kazanımlar elde etmelerini sağlamıştır. Bu ilişkilerin zayıflaması sonucu bazı yerel toplulukların içine kapanmasına neden olurken bazılarını da cemaatler şekline bürünmelerine neden olmaktadır. Böyle durumlarda gıda, eğitim, sağlık gibi alanlardaki ihtiyaçlarını cemaatler tarafından karşılanmaktadır.

1.5.4.2. Emek Piyasası

Emek, gelir sağlamanın en temel yoludur. Formel ücretli istihdam, informal çalışma, ücretsiz emek, geçimlik üretim gibi çalışma biçimlerini kapsar. Emek; çalışan hane üyeleri ve emek piyasasına katılmak zorunda kalan kadın ve çocuk emeği olarak iki şekilde incelenir. Bunlar:

i. Çalışan Hane Üyeleri: Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde informal sektörlerin payı sürekli artış göstermektedir. İnfomel sektörün eğitim seviyesinin düşük olması diğer sektörlerle göre daha kolay girilebilir olmasına neden olmuştur. Sanayi alanında yaşanan reform niteliğindeki gelişmeler hem bu alanlardaki işçi sayısının azaltmış hem de alınan işçilerin eğitim seviyelerinin yükseltmiştir. Bundan dolayı bu gibi alanlara yoksul kesimler girememektedirler.

Esnek üretim biçimi özelliğinin olması ile informal sektör bir yandan yoksullara iş olanak sağlama fonksiyonunu görürken diğer yandan güvencesiz ve sürekliliğın olmaması gibi özellikleri dolayısıyla da yoksulluğu derinleştirmektedir.

ii. Kadın ve Çocuk Emeği: Genel olarak ailede aile reisi olan erkek çalışır. Fakat gelirin yetersizliği ve erkeğin işsiz kalması durumlarında ailede kadın ve çocuklarda çalışabilmektedirler. Kadınlar genellikle informal sektörlerde çalışmaktadırlar. Bunun iki nedeni vardır. Bunlar; birincisi informal sektörlerde evde çalışma imkânı bulunmaktadır. Kadınlar bu durumda hem ev işlerini yapmaktalar hem de gelir getirici bir faaliyette bulunma imkânını elde etmektedirler. Ayrıca çalışmalarına karşı gelen

kesiminde tepkisini almamış olmaktadır. İkincisi ise kadınların formel iş imkanlarında çalışacak eğitim seviyelerinin olmamasıdır. Bundan dolayı kadınlar herhangi bir eğitim seviyesi istemeyen informel iş alanlarında çalışmak zorunda kalmaktadırlar.

Kadınlar kazanmış oldukları gelirlerini genellikle hanenin ihtiyaçlarında kullanılmaktadır. Ayrıca kazandıkları gelirlerinde herhangi bir tasarruf yapma konusunda söz sahibi değildirler genelde evin reisi olan erkek tarafından karar verilir.

Çocuklar ise genelde hizmet sektöründe çalışmaktadırlar. Bunun yanında inşaat ve sanayi sektörlerinde de istihdam edilmektedirler.⁷⁰ Bu kısa vadede aile gelirine katkıda bulunsa da uzun vadede yoksulluğun devam etmesinin de habercisidir.

1.5.4.3. Gelir-Gider Dengesi

Gelir-gider dengesi aşağıdaki unsurlarla gerçekleşmektedir:

- Gelir artırma,
- Gider azaltma,
- Gecekondu.

a) Gelir Artırma: Geçinme stratejilerinden biri de gelir artırmadır. Gelir artırma hane bütçesine giren miktarın artırılması olduğu gibi yiyecek üretimi, kamusal hizmetlerden yararlanma(ücretsiz ya da indirimli) gibi piyasa dışı etkinlikleri de kapsamaktadır.

Ayrıca, gelir artırma faaliyetlerine devlet yardımları ve diğer yardımlarda eklenebilir. Örneğin, yeşil kartla sağlık hizmetlerin karşılanması ya da farklı kamusal kurumlardan yardım alınması da gelir getirici bir faaliyet olarak sayılabilir.

b) Gider Azaltma: Rocha (1994), kadınların hem piyasada çalışan emekçiler olması hem ev işlerini yaparken hiçbir ücret almaması hem de sosyal ağların kurucuları

---

⁷⁰ E., Balcı/S., Desmek/C., Ertuna (der.), *Yoksulluk Olgusunun Değerlendirilmesi, Kente Göç ve Yoksulluk: Diyarbakır Örneği*, ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı 2001 Yılı Stüdyo Çalışması, Ankara 2001, 65.

olması hasebiyle geçinme stratejilerinde çok önemli roller üstlendiklerini belirtmektedir.⁷¹

Gider azaltıcı faaliyetlere bakıldığında eğitim, sağlık, gıda, giyim gibi alanların en önde yer aldıkları görülmektedir. Gider azaltıcı faaliyetler ailede genelde kadınlar üzerinde olmaktadır. Aile içinde gelirlerin paylaşımında cinsiyet ayrımına bağlı olarak ayrımcılık yapılmaktadır. Kadınlar aile de en yoksul kesimdir. Aile içinde erkeklerin tüketimi, kadınların tüketimine oranla oldukça fazladır. Örneğin, ekonomik nedenlerle çocuğun eğitimine son verilmesi gerektiğinde genelde kız çocukların eğitimine son verilir. Bunda kız çocuklarının okumasının gereksiz olarak görülmesi görüşü etkilidir. Bu da kız çocukların yaşamda erkeklere göre daha arka planda kalmalarına neden olmaktadır.

Kadınların ev işleri ve çocuklara bakmaları da gider azaltıcı bir faaliyettir. Kadınlar yapmış oldukları işlerden dolayı herhangi bir ücret istememektedir. Ayrıca bu işlerde kadınların görevi olarak görülmektedir. Hâlbuki bu işlerin yapımında ücret ödenmesi durumunda yoksullara kaldıramayacakları düzeyde yük olabilmektedir.

Ailelerin bir arada yaşamaları da giderlerin azaltılması stratejilerinden biridir. Bu genellikle akraba ailelerde gerçekleşmektedir. Aileler bir arada yaşayarak konut giderlerini(kira, gıda ve diğer giderler) ortaklaşa karşılamaktadırlar. Ailedeki kadınlar, ev işleri ve çocuk bakımları konusunda birbirine destek olmaktadır.

c) Gecekondu: Gecekondu, en önemli geçinme stratejilerindendir. Gecekondu ilk zamanlar yoksullar için konut ihtiyaçlarının giderilmesi fonksiyonunu görürken son zamanlarda gecekonduya kat ve oda ekleyerek gelir getirici unsuru da eklemiştir.⁷²

Gecekondu ile konut ihtiyacı ucuza mal edilmektedir. Bunun üç nedeni bulunmaktadır. Bunlar; birincisi, konutun bulunduğu arsaya para ödenmemesi, ikincisi, konut yapımında kullanılan malzemenin ucuza mal edilmesi, üçüncüsü ise konut yapımında iş gücü olarak genelde hane halkının kullanılmasıdır.

Ayrıca gecekonducular değişim potansiyeline sahip gelirler olarak da görülmektedir. Örneğin, imar afları ile gecekondu kalıcılık özelliği taşımaktadır. Kentsel dönüşüm

⁷¹ M. G., Rocha, *The Resources of Poverty*, Blackwell, Cambridge 1994, 28.

⁷² H. Tarık, Şengül/ M.(der.), Ersoy, *Şanlıurfa Kentinde Yoksulluk*, ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı 2002 Yılı Stüdyo Çalışması, Ankara 2004, 51.

kapsamında da gecekondü karşılığında daireler verilebilmektedir. Bu özellikleri ile yoksullar için gelir getirici bir unsur olmaktadır.

Son zamanlarda yoksullukla mücadelede en etkin yöntem olarak mikrokredi olarak kabul edilmektedir. Zira bu zamana kadar yoksullukla mücadele kullanılan stratejilerle hiçbir şekilde yoksulluğu azaltmadığı görülmüştür. Fakat mikrokredi de yoksula yardım yerine kendi geçimini sağlaması için sermaye verildiği için yoksullukla mücadelede daha etkindir. Yoksullukla mücadelede etkin olmasının anlaşılmasından dolayı Prof. Dr. Muhammed Yunus'a 2006 yılında Nobel Barış Ödülü verilmiştir.⁷³

1.5.5. Dünya Bankası'nın Yoksullukla Mücadele Stratejileri

Yoksullukla mücadele stratejilerine Dünya Bankası 1950'lerden itibaren her on yılda bir yayımladığı Gelişme Raporlarında yer vermektedir. Bu raporlara bakıldığında değişik stratejilerin benimsendiği görülmektedir. 1950 ve 1960'larda fiziki sermayeye ve alt yapıya yapılan büyük yatırımlar gelişmenin ve yoksullukla mücadele etmenin aracı olarak belirlenmiştir. 1970 yılların başında sermaye birikimine ve sanayileşmeye dayalı büyüme modelinin gelir dağılımını bozduğu ve gelişmenin yoksulluğu önlemeyi de dikkate alması gerektiği vurgulanmıştır. Dünya Bankası, bu dönemde fiziki yatırımın yeterli olmadığı eğitimle sağlığın da en az fiziki yatırımlar kadar önemli olduğu görüşü devam ettirmiştir. Bu görüş, 1980 Dünya Gelişme Raporunda da yer almıştır. Rapora göre, eğitim ve sağlık alanlarındaki iyileşmeler doğrudan yoksulların gelirlerinde artırıcı bir etki yaratmaktadır.

1980'lerde borç krizleri ve küresel durgunluk sonucu yoksullukla mücadelenin vurgusu bir kez daha değişmiştir. Ekonomi yönetimin iyileştirilmesi ve piyasa güçlerinin rolü önem kazanmıştır. 1990'lara gelindiğinde "yönetişim" ve "kurumlar" öne çıktı, yerel ve ulusal düzeyde savunmasızlık/kırılganlık (vulnerability) sorunları gündeme gelmiştir. 1990 Dünya Bankası, Kalkınma Raporunda iki parçalı strateji önerdi: altyapıya yatırım ve açık ekonomi yoluyla emek yoğun büyüme ve yoksullara sağlık, eğitim ve temel hizmetlerin sağlanması 2000/2001 Dünya Bankası Kalkınma

⁷³ Ahmet Hamdi, Aydın/ İzzet, Lofça, "Mikrokredi Yoksulluk İlişkisi", İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün (Ed.), *Mikrokredi ve Yoksulluk Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru*, , Kahramanmaraş Valiliği, Kahramanmaraş 2010, 30.

Raporunda yoksullukla mücadele daha ayrıntılı bir şekilde yer alıyor. Yoksulluk çok yönlü bir kavram olarak ele alıyor. Dünya Bankası yoksulluğu gelir ve tüketim yoksulluğuna dayalı geleneksel tanımı dışına çıkararak 1990 Dünya Bankası Kalkınma Raporunda yer alan eğitim ve sağlığa erişim, toplumsal ve politik yaşama katılım gibi unsurları da yoksulluk tanımına girmiştir.

2000’li yıllardan beri Dünya Bankası yoksulluk kavramını genişleterek kırılganlık-savunmasızlık (vulnerability), riske açık olma (exposure to risk), söz hakkı olmama (voicelessness) ve güçsüzlüğü (powerlessness) yoksulluk kavramına dâhil edilmiştir.⁷⁴ Dünya Bankası yoksulluğu azaltmak için üç tane strateji uygulanmasını vurgulamışlardır. Bunlar;

- **Yoksullara Yönelik Fırsatların Artırılması:** Yoksullar için yol, elektrik, su, iş, maddi destek (kredi), okul, hastane gibi hizmetlerinin yanında geçimlerini sağlayabilecekleri bir pazarında sunulmasını da savunmaktadır.⁷⁵ Bu imkânlarında sunulması için de ilk olarak ekonomik büyümenin sağlanması gerekmektedir.

- **Yoksulları Yetkilendirilmesi ve Güçlendirilmesi:** Devlet kurumlarının yoksullara daha fazla duyarlı ve hesap verebilirliğin derecesi artırılmalıdır. Yoksulların siyasal mekanizmaların ve yerel mekanizmaların oluşturulmasında söz hakkı verilmemiştir. Cinsiyet, etnik kimlik, sosyal statü farklılıklardan dolayı ayrı uygulamaların ortadan kaldırılmalıdır.

- **Yoksulların Güvenliğinin Artırılması:** Yoksulların ekonomik krizlere, doğal afetlere, sağlık sorunlarına, ileride yaşayabilecekleri tehlikelere karşı korumasızlığını ortadan kaldırılmalıdır. Bunun için de yoksullara yönelik güvenlik önlemlerin alınmalı, yoksulların karşı karşıya kaldıkları riskleri azaltıcı mekanizmaların geliştirilmelidir. Ayrıca yoksulların risklerle baş etme güçlerini artırıcı güvenlik mekanizmaların oluşumu sağlanmalıdır.

Dünya Bankası’nın yoksullukla mücadele stratejilerinin en önemli varsayımı yoksullara yönelik fırsatların artırılmasıdır. Sağlıklı büyümenin en önemli şartı sağlam kurumsal temellere dayanan piyasa reformu olarak kabul edilmektedir. Piyasa

⁷⁴ Güneş (2009), 33.

⁷⁵ Zabcı Çulha (2011), 221.

reformunda küçük ve orta ölçekli işletmelerin önlerinde engel oluşturan düzenlemelerden kaçınmalı ve bu gibi işletmelerin gelirlerinde artırıcı etki yapacak düzenlemelerin de yer alması sağlanmalıdır.

Yoksulların yetkilendirilmesi ve güçlendirilmesi stratejisine gelindiğinde, yoksul insanların siyasi ve yerel karar alma süreçlerinde söz söyleme hakkı elde etmesiyle kendi hayatlarını etkileyen devlet kurumlarını etkileme kapasitelerinin artırılması anlamına gelmektedir. Güçlendirme, belli grupların aleyhinde çalışan grupların ortadan kaldırılmasını sağlamak ve yoksul kesimin piyasalara etkin katılabilmeleri için mal ve varlıkların artırılması anlamına gelmektedir.

Yoksulların güvenliğinin artırılması ise yoksul kesimin hastalık, ekonomik şoklar, doğal afetler gibi risklere karşı kırılganlıklarını azaltmak ve olumsuz şoklar gerçekleştiğinde onlara yardım etmek anlamına gelmektedir.

Dünya Bankası'nın yapmış olduğu uygulamalara bakıldığında mikrokredi uygulamalarına benzemektedir. Örneğin yoksul kesime kredi verilerek hem onların varlıkları artırılıyor ve piyasaya katılımları sağlanıyor hem de yoksul bireyler arasında uygulanan grup dayanışması ile kişilerin kendilerine olan güvenin oluşmasına katkıda bulunuyor. Bunlara ek olarak mikro düzeydeki krediyle küçük çapta tasarruflar oluşturularak yoksul kesimin risklere karşı güvenliği artırılmış olmaktadır.⁷⁶

Dünya Bankası'nın uygulamış olduğu politikaların sonuçları hakkında tartışmalar mevcuttur. Dünya Bankası'nın yatırım ve beşeri sermayenin güçlendirilmesi için oluşturmuş olduğu fonların etkin kullanmadığı, politikaların yoksulluğu azaltmadığı ve iktisadi kalkınmayı sağlamadığı konularında eleştiriler söz konusudur. Dünya Bankası'nın uygulamış olduğu politikalarına yönelik eleştirilerden biri de geçmiş zamanda kredi verdikleri ülkelere yapmaları için önerdikleri ekonomik politikalarda yoksulların durumlarını dikkate almamış olmasıdır.

Yoğun olarak eleştirilen Dünya Bankası, Bu iddialara karşı asıl sorunun kendi politikalarından olmadığı, sorunun devletlerin bu politikaları tam olarak ülkelerinde uygulamamalarını savunmaktadır. Bunun yanı sıra hızlı nüfus artışı ve devletlerin buna ilişkin politikalar belirlememesi de politikaların yoksulluğu azaltamamasına neden

---

⁷⁶ Güneş (2009), 60.

olmaktadır. Ayrıca, devletlerin almış oldukları kredilerin yolsuzluğun giderilmesinde kullanıldığı da iddia edilmektedir. Bu krediler tam olarak yoksullara ulaşmamaktadır.⁷⁷

1.5.6. Avrupa Birliği'nin Yoksullukla Mücadele Stratejileri

Avrupa Birliği yoksullukla mücadelede iki politika izlemektedir. Birinci politika, tam istihdama yönelim hedefini içermektedir. Tam istihdama yönelim, işin herkes için gerçek bir seçenek yapılması, işin niteliğinin ve verimliliğinin artırılması, işlerde gelişen teknolojilere göre değişimin sağlanması, işler arasında koordinasyonun sağlanmasını ifade etmektedir. İkinci politikası olarak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Dünya Bankası'nın ortaya attığı, “sosyal dışlanma” ve “sosyal içirme” kavramını içermektedir.⁷⁸

1980'lerden bu yana AB ülkeleri yoksulluk terimi yerine sosyal dışlanma terimini kullanmaktadırlar. AB ülkeleri sosyal dışlanmanın iki unsurla yoksulluktan ayrıldığını savunmaktadırlar. Sosyal dışlanma, kişiyi toplumla entegrasyonunu belirleyen sosyal, ekonomik, politik, kültürel sistemden kısmen veya tamamen dışlayan dinamik bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Sosyal dışlanmanın yoksunluk (deprivation) kavramını içerdiğinden yoksulluk kavramından daha geniş alana hitap ettiğini savunmuşlardır. İkinci olarak da yoksulluğun statik; sosyal dışlanmanın ise dinamik bir kavram olduğunu iddia etmişlerdir. Sosyal yardımların çalışma (workfare) ve aktif olarak iş arama şartına bağlı olarak verildiği görülmektedir.

Sosyal içirme kavramı ilk defa 1990'lı yılların başında ortaya çıkmıştır. Şubat 1992'de Maastricht'te imzalanan ve Kasım 1993'te yürürlüğe giren Avrupa Birliği Anlaşması, sosyal dışlanma kavramını ele alan ilk belgedir.⁷⁹ 1997'de kabul edilen ve Mayıs 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması'yla ilk defa sosyal dışlanmayla mücadele AB'nin temel hedefi olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte AB'nin gerçek manada sosyal içirme stratejisi, Lizbon Zirvesi ile birlikte başlamıştır. Mart 2000'de üye devletler Lizbon'da biraraya gelerek, küreselleşme karşısında yoksullukla

⁷⁷ Ayşe Meral, Uzun, “Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), Sivas 2003, 159.

⁷⁸ Faruk, Sapancalı, “Avrupa Birliği'nde Sosyal İçerme Politikaları”, *Tisk Akademi Dergisi*, 2(4), 2007, 57. http://tisk.org.tr/tr/e-dergiler/akademi/eylul_2007/index.html (Erişim Tarihi: 10.02.2015)

⁷⁹ Sapancalı (2007), 58.

mücadelede nasıl yol izleneceği konusunda on yıllık hedefleri belirlemişlerdir. Lizbon Zirvesi'yle birlikte 2010 yılına kadar yoksulluk ve sosyal dışlanmanın ortadan kaldırılması için kararlı bir şekilde mücadele edilmesi yönünde hedefler ortaya konulmuştur.

Sosyal içerme, sosyal dışlanma riski taşıyan bireylerin; ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yaşama tümüyle katılımını, yaşadıkları toplum dikkate alındığında standart bir yaşam ve refah düzeyi için gerekli fırsat ve kaynakları elde etmelerini sağlamayı ve güvence altına almayı hedefleyen bir süreci ifade etmektedir. Sosyal içerme, yoksulluk olgusunu anlaşılması, tespiti ve yoksulluk riskinin yönetimi kapsamında kilit bir kavram özelliğine sahiptir. Kısacası sosyal içerme nerede olmak istediğimizi ve oraya erişmenin nasıl olabileceğini anlamamızı sağlayan bir araçtır. Sosyal içerme, sosyal dışlanmayı geniş bir perspektiften ele almaktadır. Sosyal içerme de sadece yoksulluğa neden olan faktörler ele alınmıyor aynı zamanda yoksullukla baş edebilmek için ne gibi adımlar atılması gerektiğine de değiniliyor. Sosyal içerme kavramı sosyal dışlanma kavramları ayrı kavramlar olsa bile birbirini tamamlayıcı nitelikteki politiklardır. Sosyal dışlanma genellikle karamsarlık hâkimken sosyal içermeye iyimserlik hâkimdir.

AB devletlerinde Lizbon Zirvesi'ne kadar yoksullukla mücadele konusunda ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar değişik sosyal, ekonomik ve politik süreçler sonucu oluşan farklı rejimlerden kaynaklanmaktadır. Bu farklılıkları ortadan kaldırmak için Lizbon Zirvesi'nde Ulusal Eylem Planlarıyla Birlik Eylem Programını koordine etmek için Açık Eşgüdüm Yöntemi'nin genişletilerek kullanılmasına karar verilmiştir. Bu yöntem ile üye devletler kendi ulusal eylem planlarıyla AB'nin yoksullukla mücadelede kararlaştırdığı politikalarını uyumlaştırma taahhüdünü içermektedir.⁸⁰

Aralık 2001'de Leaken Zirvesi'nde, Sosyal Koruma Komitesi tarafından üye ülkelere ve komisyona yoksulluk ve sosyal dışlanmanın ortadan kaldırılması konusundaki gelişiminin izlenmesi, Avrupa'da yoksulluk ve sosyal dışlanma konusunda farkındalığın geliştirilmesi ve başarılı uygulamaların ortaya konulması ve alışverişin sağlanması konusunda göstergelerin oluşturulmasına karar verilmiştir. 2005 yılına gelindiğinde sayısal hedeflere ulaşılmadığı anlaşılınca Avrupa Konseyi Mart 2005'te

---

⁸⁰ Sapancalı, 60.

politikada değişikliğe giderek Lizbon hedefleri hafifletilmiş. Lizbon Zirvesi'nde belirlenen sayısal hedeflere değil, bu hedeflere ulaşma stratejilere yoğunlaşmıştır. 2006 yılından itibaren Revize Lizbon Stratejisi bağlamında sosyal içerme ve sosyal koruma amaçları birbiriyle eş güdümü sağlanmıştır.⁸¹ Bu tarihten itibaren sosyal koruma, sosyal içerme, emeklilik sistemleriyle sağlık alanı birbiriyle bağlantılı hale getirilmiştir.

1.5.7. Türkiye'nin Yoksullukla Mücadelede Uyguladığı Politikalar

Cumhuriyetin ilk yıllarında devlet, kurtuluş mücadelesinde yeni çıktığı için çok zor durumdaydı. Zira bir yandan savaşın yaraları sarılmaya çalışılırken bir yandan da Osmanlı Devleti'nin borcu kapatılmaktaydı. Ayrıca 1929 Dünya Ekonomik Buhranıyla birlikte ülkede özel teşebbüsler olumsuz etkilendiğinden dolayı devlet eliyle sanayileşme gerçekleştirilmiştir. 1930-1939 dönemleri arasında büyümeler kaydedildi. Dışa kapalı bir ekonomi benimsenmiştir. 1940'lara gelindiğinde İkinci Dünya Savaşı'ndan dolayı olumlu hava yok olmuştur. 1946 yılında halk savaşın etkisiyle iyice fakirleşmiştir.

1950'lere gelindiğinde ise kapalı ekonomiden vazgeçilerek serbest piyasaya geçilmiştir. Fakat halk umduğunu bulamamış, iyice fakirleşmiştir.⁸² Türkiye 1960'lardan 1980'lere gelene kadar ithal ikameci bir politika uygulamıştır. 1970'lerin sonuna gelindiğinde ödemeler dengesi krizi yaşanmıştır. Bu kriz dolayısıyla hükümet 24 Ocak 1980'de istikrar kararlarını açıklamıştır. Alınan kararlarla ekonomi ve toplumsal yapıda köklü değişikler meydana geldi. Alınan bu kararlarla serbest piyasaya geçilmiştir.

Korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, özürlü, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere 24 Mayıs 1983 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kurulmuştur. Daha sonra dış dünya ile bütünleşmeye gidilmiş ve ihracata dayalı sanayileşme politikası benimsenmiştir.

---

⁸¹ Sapancalı (2007), 62.

⁸² Beyhan, Özdemir, *Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın 2014, 20-23.

Çalışma hayatını, işçi-işveren ilişkilerini, iş sağlığı ve güvenliğini düzenlemek, denetlemek ve sosyal güvenlik imkânını sağlamak, bu imkânı yaygınlaştırmak ve geliştirmek, yurt dışında çalışan işçilerimizin çalışma hayatından doğan hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için 9 Ocak 1985 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı kurulmuştur.

29 Mayıs 1986 yılında ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) kurulmuştur.⁸³ Vakıf, sosyal güvenlik kapsamında olmayan, yoksul, kimsesiz, muhtaç ve düşkün vatandaşlara yönelik devletin tüm sosyal sorumluluklarını yerine getirmek amacıyla kurulmuştur. 09.12.2004 tarihine kadar Fon'un idari işleri Başbakanlığa bağlı bir birim olarak faaliyet gösteren Fon Genel Sekreterliği eliyle gerçekleşmiştir. 08.06.2011 tarihli resmi gazetede yayımlanan 633 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü olarak faaliyetini devam ettirmektedir.⁸⁴ İhtiyaç sahipleri, vakıftan sağlık, eğitim, proje, gıda-yakacak yardımları belli periyotlarda yararlanmaktadır. Ayrıca, 1991 yılında sosyal güvencesi olmayan vatandaşlar için "Yeşilkart" uygulaması getirilerek ücretsiz sağlık giderleri karşılanmıştır. 5510 Sayılı yasanın 60. Maddesinde yapılan düzenlemeyle 1 Ocak 2012 tarihinde Yeşilkart uygulaması kaldırılarak Genel Sağlık Sigortası (GSS) getirilmiştir.⁸⁵ Bu sistemde bireylere gelir testi yapma zorunluluğu getirilmiş ve geliri asgari ücretin üçte birinden az olanların sağlık harcamaları hazinece karşılanmakta bu gelirden fazla olanların ise gelire göre bireyden karşılanmaktadır.⁸⁶

30 Mayıs 1997 yılında Özürlülere yönelik hizmetlerin düzenli, etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini temin etmek için; ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, özürlüler ile ilgili ulusal politikanın oluşmasına yardımcı olmak, özürlülerin problemlerini tespit etmek ve bunların çözüm yollarını araştırmak üzere Başbakanlığa bağlı Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın

⁸³ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin> (Erişim Tarihi: 07.04.2015)

⁸⁴ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, <http://sosyalyardimlar.aile.gov.tr> (Erişim Tarihi: 07.04.2015).

⁸⁵ Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 07.04.2015).

⁸⁶ Sosyal Güvenlik Kurumu, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/ana_sayfa (Erişim Tarihi: 07.04.2015).

kurulmasına karar verilmiştir.⁸⁷ Ayrıca 65 yaşını doldurmuş sosyal güvencesi olmayan kişilere maaş bağlanması öngörülmüştür.

Yakın dönem ekonomik tarihimizde 2001 krizinin derin etkileri bulunmaktadır. Türk ekonomisi ciddi bir biçimde küçülmüş, Türk lirası değer kaybetmiş ve ulusal gelir azalmıştır. Neo-liberal politikalar ve küreselleşme Türk ekonomisinde derin izler bırakmasına neden olmuştur. Döneme yüksek enflasyon oranları, eşitsiz gelir dağılımı ve ekonomide istikrarsızlıklar damgasını vurmuştur. Ayrıca, küreselleşme ülkelere yabancı yatırımcıları çekme yarışına itmiştir. Bunun için yabancı yatırımcılara vergide indirim ve teşvikler getirilmiştir. Fakat bu uygulama, yerel teşebbüsleri yabancı şirketler karşısında güçsüz duruma getirdiği için birçok ülkeyi olumsuz etkilemiştir. Ayrıca vergi yükü dar ve orta gelirlilerden daha fazla tahsil edilmesine neden olmuştur.⁸⁸ Emek piyasasını da olumsuz etkilemiştir. Artık işletmeler ucuz işgücü teminini kolaylaşmasıyla birlikte kendilerinin belirlemiş olduğu çalışma şartlarını işçilere kabul ettirmeye başlamıştır.

2001 yılında Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma Fonunun da değiştirilerek Dünya Bankası'nın da desteklediği Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP)'ne dönüştürmüştür. 25 Haziran 2003 yılında istihdamın korunmasına, geliştirilmesine, yaygınlaştırılmasına ve işsizliğin önlenmesi faaliyetlerine yardımcı olmak ve işsizlik sigortası hizmetlerini yürütmek üzere Türkiye İş Kurumu kurulmuştur.

2003 yılında ayrıca Mikrokredi sistemi ile yoksullukla mücadele edilmeye başlanmıştır. Artık yoksullara karşılıksız yardım yerine iş kurması için teminatsız kredi verilerek haftalık ödemeler şeklinde geri alınma yoluna gidilmiştir. İlk defa Prof. Dr. Aziz Akgül koordinatörlüğü eşliğinde pilot il olan Diyarbakır' da uygulanmaya başlanılıyor. 16 Aralık 2013 tarihine kadar 120.000 yoksul (aileleriyle birlikte 300.000) ve dar gelirli kadına mikrokredi sistemi kapsamında kredi kullanılmıştır.⁸⁹ Günümüzde de tüm illere yayılması amaçlanmaktadır. 2003 yılında Diyarbakır'da 2

⁸⁷ Baki, Aydın, *Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredinin Türkiye Uygulamasının Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012, 92.

⁸⁸ Baş (2009), 64.

⁸⁹ Cihan Selek, Öz/ Cavit, Çolakoğlu, "Türkiye'de Mikrokredi Uygulamasının Sakarya İli Özelinde İncelenmesi", *Çalışma ve Toplum*, 4, 2014, 185.

şube ve 8 personelle kurulan TGMP, günümüzde 69 ilde ve 106 şubeyle faaliyette bulunmaktadır. 2015 yılı itibariyle yaklaşık 150.000 yoksul ve dar gelirli kadına ulaşan program kapsamında 320.000.000 TL kredi dağıtılmıştır. Toplam 300.000 kişi bu programlardan fayda sağlamıştır.⁹⁰

---

⁹⁰ TGMP (2015), 28.

İKİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE MİKROKREDİ

2.1. MİKROKREDİ KAVRAMI

Kredi kelimesine etimolojik olarak bakıldığında Latince “inanmak, itibar etmek” anlamına gelen “credere” kelimesinden türemiştir. Kredi genel olarak, belirli bir süre sonra geri almak koşuluyla bir satın alma gücünün başka bir kimseye devredilmesidir.⁹¹ Satın alma gücünün devredilmesi genellikle faiz ve teminat karşılığında verilmektedir. Mikro kredi kavramının ilgili birkaç tanımlama aşağıda verilmiştir.

Mikro kredi kavramı ise düşük kredilerle ticari bankaların uygulamış oldukları normlara uygun olmayan dar gelirli kadınları kapsayan herhangi bir kefalet veya ipotek işlemi gerektirmeyen bir borç verme yöntemidir.⁹²

Bir başka tanımda mikro kredi çeşitli nedenlerden dolayı geliri belirli seviyenin altında bulunan kişilere yapılacak yardımlar ve bağışlar yerine: bankalar, sivil toplum kuruluşları, kredi kooperatifleri ve diğer resmi mali sistem aracılığı ile onların ihtiyaçlarını karşılayacak, onları üretime geçmesine yardımcı olacak kredilerin kullandırılması ve böylece bir taraftan bireylerin refah seviyelerinin artırılması diğer taraftan da dolaylı olarak küçük meblağlardaki miktarların üretim sürecine katılması ve kişi başına düşen milli gelirin ve büyüme oranlarının artırılmasını hedefleyen bir ekonomik sistemdir.⁹³

Başka bir çalışma da mikro kredi, bir mikro finansman kuruluşunca mikro girişimciye, işini geliştirmek için verilmiş olan kredi olarak tanımlanmıştır.⁹⁴

⁹¹ Wikipedia <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kredi> (Erişim Tarihi: 28.05.2015)

⁹² TGMP (2015), 4.

⁹³ R., Christen/T., Lyman/R., Rosenberg, *Microfinance Concensus Guidelines: Guiding Principles On Regulation and Supervision of Mikrofinance*, CGAP, 2003, 5-6.

⁹⁴ Seher, Ozan Dündar, *Mikrofinansman*, T.C. Kalkınma Bankası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Ankara Kasım 2007, 2.

2.2. MİKROKREDİNİN AMACI

Mikrokredi sisteminin hem iktisadi hem de sosyal yönden birçok amacı bulunmaktadır. Bu amaçların en önemlileri yoksullukla mücadelede ile bölgeler ve cinsiyetler arası gelir farklılıklarının giderilmesidir.

Mikrokredi de varlık değil yoksulluk esas alınmaktadır. Bu sistemde bir yandan ihtiyaç sahiplerinin refah seviyeleri artırılmaya çalışılmakta diğer yandan makro düzeyde kişi başına düşen millî gelirin artırılması hedeflenmektedir. Ancak mikrokredi sistemi sadece yoksullukla mücadele için oluşturulmamış aynı zamanda girişimciliği teşvik etmek içinde ortaya atılmıştır. Mikrokredi, bir mikrofinansman kuruluşunca mikro girişimciye, işini geliştirmek amacıyla verilen kredidir. Mikrokredi, genel işletme sermayesini karşılamak, hammadde ve malzeme alımı, imalat için gerekli araçların alımını sağlamak amacıyla verilir. Nihai hedef olarak da kredi kullanan bireyin kendi işinin patronu olmasını sağlamayı hedeflemektedir. Bu hedefin doğal bir sonucu olarak da bireyin gelirinin artmasını neden olmaktadır.⁹⁵ Ayrıca, hem kırsal kesimdeki hem de kentteki yoksulları girişimciliğe teşvik ederek kriz durumlarında kendilerini toparlayabilme becerisini kazandırıp her şeyi devletten beklemelerini engellemeyi amaçlamaktadır.⁹⁶

Mikrokredi, kırsal ve kentsel alanlarda yaşayan yoksul kadınlara, kefaletsiz ve teminatsız kredi tahsis edip yoksulluk sınırını aşmalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.⁹⁷ Kredinin kadınlara yönelik olması; bankaların kadınlara kredi verilmesinde isteksiz olmasının sonucu olarak dışlanmış olmaları ve ailede kadınların elde etmiş oldukları kazançlarının genellikle kendi ailesi tarafından harcamasından kaynaklanmaktadır.⁹⁸

⁹⁵ Quan V., Le/ Peter V., Raven, "Woman Entrepreneurship in Rural Vietnam: Success and Motivational Factors", *The Journal of Developing Areas*, 49(2), USA Spring 2015, 60.

⁹⁶ Öz/ Çolakoğlu (2014), 180.

⁹⁷ Begona Gutierrez, Nieto / Carlos Serrano, Cinca/ Cecilio Mar, Molinero, "Microfinance Institutions and Efficiency", *Omega*, 35, 2007, 132.

⁹⁸ Katherine Dineen/ Quan V., Le, "The Impact Of An Integrated Microcredit Program On The Empowerment Of Women And Gender Equality In Rural Vietnam", *The Journal of Developing Areas*, 49(1), Winter 2015, 24.

Mikrokredinin temel mantığı yoksul kişilerin ekonomik olarak kendi hayatlarını devamını sağlayabilecek yeteneğe ve potansiyele sahip oldukları, ancak iş kurmalarını sağlayabilecek yeterli sermayeye ulaşamamalarına dayanmaktadır.⁹⁹

Mikrokredinin kadınlara uygulanan bir program olması sonucunda kadınların bilgi haznelerinin artmasına ve sosyo-ekonomik olarak farkındalığının oluşmasına neden olmuştur.¹⁰⁰ Bu sonuç özellikle kadınların ikinci plana atılan toplumlarda kadınlara verilen değer artmasına yol açmaktadır. Ayrıca kadınların hane gelirlerine katkı yapabilmeleri, onların aile içinde daha fazla söz hakkına sahip olmasına da sebep olmaktadır.

2.3. MİKROKREDİNİN HEDEF KİTLESİ

Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP), Türkiye’de fakirin fakirine ulaşmayı arzu etmektedir. Türkiye’de kırsal kesimde yaşayan ve on dönüm araziden az arazisi olanlar ile kentsel alanlarda yaşayıp da miktar olarak kırsal kesimdeki ile aynı malvarlığına sahip kişilere veya hiç malvarlığı olmayan kişilere ve özellikle yoksul kadınlara ulaşmayı hedeflemektedir. Kentte yoksulluk ölçütü olarak on dönümlük araziye eş değer mal varlığına ya da daha azına sahip olma koşulu getirilmiştir. Fakat bu ölçütü hesaplamak kolay değildir. Bu sebepten dolayı kentlerde yoksulluk ölçütü olarak gecekonduda yaşama durumuna bakılmaktadır.¹⁰¹ Yoksulluk ve açlık tehlikesiyle karşı karşıya olan ana kesimler şunlardır; kadınlar, özürlüler, yaşlılar ve işsiz gençler, topraksız köylüler, küçük ölçekli çiftçiler, sokak çocukları ve orman köylüleri. Söz konusu ana kesimler içerisinde kadınların ve işsiz gençlerin yoksulluktan en çok etkilenenler olduğu kabul görmekte, böylece, mikrokredinin ana hedef kitlesi olarak bu iki grup ele alınmaktadır. Zaten TGMP’den kredi alan kesime bakıldığında tamamen kadınların olduğu görülmektedir.

⁹⁹ Nagihan, Oktayer/Murat, Çak, “Sosyal Güvenlik Perspektifinden Mikrofinans Sisteminin Değerlendirmesi”, *Mali Yapılanma Sürecinde Stratejik Yönetim ve Sosyal Güvenlik Sisteminin Kamu Maliyesine Etkileri*, XXII. Türkiye Maliye Sempozyumu Bildirileri, Isparta 9-13 Mayıs 2007, 50.

¹⁰⁰ Dinee, Katherine/ Le, Quan V. (2015), 27.

¹⁰¹ Cem, Uluoğlakçı, *Bir yoksullukla Mücadele Aracı Olan Mikrofinansman: Ankara Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009, 90.

Mikrokredinin hedef kitlesi işlem maliyetlerinin yüksek olduğu ve risk faktörler gibi nedenlerle geleneksel finans sisteminin dışında kalan kesimlerdir. Fakat bazı yazarlar tarafından mikrokredinin fakirin fakirine verilmesi yanlış olarak görülmektedir. Bu bireylerin zaten borç içinde olduğu kredi alarak daha da borçlanacağı ve yoksulluk seviyesinin artacağı iddia edilmektedir.¹⁰²

2.4. MİKROFİNANSMAN KAVRAMI

Mikrofinansman, belirli bir gelir düzeyinin altında gelire sahip bireylere bağış ve yardımda bulunmak yerine, bankalar, sivil toplum kuruluşları, kredi kooperatifleri ve diğer resmi mali sistemler aracılığıyla ihtiyaçlarını karşılamak ve üretime sevk etmek için düşük miktarda kredi kullandırmayı hedefleyen sistem olarak tanımlanmaktadır.¹⁰³

Farklı bir bakış açısıyla mikrofinansman, “bir ekonomide geleneksel finans kuruluşlarına erişim olanağı bulunmayan ya da geleneksel finans kuruluşlarının hizmet sunmadıkları veya eksik hizmet sundukları yoksul aileler için oluşturulmuş bir finansman yöntemidir.”¹⁰⁴

Mikrofinans, genellikle mikrokredi kavramı ile karıştırılmakta ve benzer durumları yansıttıkları düşünülmektedir. Mikrokredi ile mikrofinans kavramlarının birbirine karıştırılmasında iki faktör etkili olmaktadır. Birincisi, mikrofinansman hizmetlerinin büyük bir bölümünün mikrokredi ile gerçekleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir faktör ise mikrofinansman hizmeti sunan kuruluşların ilk olarak mikrokredi ile işe başlıyor olması ve başarıyı yakaladıktan sonra diğer hizmetlere geçmesidir.¹⁰⁵ Aslında mikrofinans, mikrokrediyi ve finans piyasasında sunulan diğer

¹⁰² İsmail, Erdemir, “Düzenleyici Otorite Perspektifinden Mikrokredi”, *Mikrokredi ve Yoksulluk Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru*, İzzet Loğça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün (Ed.), Kahramanmaraş Valiliği, Kahramanmaraş 2010, s. 169.

¹⁰³ Gökyay (2008), 9-11.

¹⁰⁴ İsmail, Bakan/ Yücel, Ayrıçay/ A. Melih, Eytmiş, “Türkiye’de Mikrokredi Uygulamaları Araştırmasının Sonuçları”, İzzet Loğça/Ahmet Hamdi, Aydın/ Servet, Güngör/ Ömer, Büyükyenigün (Ed.), *Mikrokredi ve Yoksulluk Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru*, Kahramanmaraş Valiliği, Kahramanmaraş 2010, 194.

¹⁰⁵ Gökyay (2008), 20.

hizmetleri (tasarruf, sigorta, havale gibi) kapsayan, ayrıca söz konusu hizmetleri de mikrokrediyle bütünleştirmeyi arzu eden daha geniş bir kavramdır.¹⁰⁶

2.5. BAŞARILI BİR MİKROFİNANS KURULUŞUNUN ÖZELLİKLERİ

Başarılı bir mikrofinans kuruluşunun hangi özelliklere sahip olması gerektiği konusunda literatürde birçok çalışma bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından desteklenen “Türkiye’de Mikrofinans” adlı çalışmada başarılı bir finans kuruluşunda olması gereken özellikler şu şekilde sıralanmıştır:¹⁰⁷

- Bu kurumlar düşük gelirli borç alan insanların borçlarını dengeleyen ve kurumun maruz kaldığı riskleri minimize eden yenilikçi borçlandırma tekniklerini geliştirmektedirler. Kredi değerlendirmesi genellikle işletmenin ve hane halkının nakit akışı ve müşterilerin karakterine dayanmaktadır. Parasal teminat ikinci plandadır ve ziynet eşyaları ve ev eşyaları gibi geleneksel olmayan teminat yöntemleri kullanılabilir.

- Bu kurumlar borç alanların yaşadığı alanlara yakın yerde yerleşmişlerdir. Kredi verilmesi ve toplanması genellikle banka yerine borçluların ikametgâhlarında yapılmaktadır.

- Bu kurumlar ürünlerini belirli bir zaman aralığında işlem maliyetlerinin karşılanmasına yönelik fiyatlandırılmaktadır. Yoksul ve düşük gelirli bireyler tarafından talep edilen kredi miktarları göreceli olarak küçük oranlı olduklarından kredi başına maliyetleri yüksek oranda olmakta, bu nedenle uygulanan faiz oranları ticari bankaların uygulamış oldukları faiz oranından yüksek olmaktadır. (Ancak tefeciler gibi informel kuruluşların almış oldukları faiz oranlarından düşüktür)

- Bu kurumlar daha geniş kesime hitap edebilmek için oldukça yüksek düzeyde hizmet sunmaktadırlar. Her bir banka görevlisi borç verme teknolojisine bağlı olarak genellikle 200 ila 500 müşteriye hizmet sunmakta ve verilen kredinin işlem maliyetlerini alt düzeye çekebilmektedirler.

¹⁰⁶ Mohamed, El-Komi, / Rachel, Croson, “Experiments in Islamic Microfinance”, *Journal of Behavior & Organization*, 95, 2013, 254. <http://ac.els-cdn.com/> (Erişim Tarihi:10.02.2015).

¹⁰⁷ Burritt, Kiendel, *Microfinance in Turkey*, The United Nations Development Programme, August 2003, 11.

- Bu kurumlarda müşteriye hedeflemek yerine müşteriye ikna ederek kredi almasını hedeflemektedirler. Sadece belirgin bir grubu hedeflemek yerine yoksullar, yoksulluğa meyilli gruplar ve düşük gelirli banka hizmetini alamayan gruplar gibi geniş bir nüfusa hitap eden programlar düzenlemektedirler.

- Bu kurumlar ana hizmet alanlarına yoğunlaşmaktadırlar. Genel kural olarak, başarılı mikrofinans kurumları hem finans hem de finans dışı hizmetleri beraber sağlamaktadırlar.

Mikrofinans hizmetleri, mikrofinans kuruluşlarının yanında STK'lar, devlet destekli özel kuruluşlar, kamu yararına çalışan dernekler ve vakıflar tarafından da verilebilir.¹⁰⁸

2.6. MİKROKREDİ VE MİKROFİNANSMAN KURULUŞ MODELLERİ

Mikrokredi ve mikrofinansman yoluyla faaliyette bulunan kuruluşlara yardımcı olmayı amaçlayan “Global Development Research Center, Virtual Library” internet sitesinde mikrokredi ve mikrofinansman kuruluş modelleri şu şekilde sıralanmaktadır:¹⁰⁹

- Birlik modeli,
- Topluluk bankacılığı modeli,
- Köy bankacılığı modeli,
- Banka garantileri modeli,
- Kredi birlikleri modeli,
- Kooperatifler modeli,
- Grameen modeli,
- Grup modeli,
- Bireysel model,
- Aracılık modeli,
- Sivil toplum örgütleri modeli,
- Grup baskısı modeli,

¹⁰⁸ James, Copestake, “Mainstreaming Microfinance: Social Performance Management or Mission Drift”, *World Development*, 35(10), 2007, 1721.

¹⁰⁹ Ozan Dündar (2007), 3-6.

- Dönen tasarruflar ve kredi kurumları modeli,
- Küçük işletmeler modelidir.

2.6.1. Birlik Modeli

Modeli oluşturan hedef kitleler çeşitli mikrofinansman ya da tasarruf faaliyetlerinde bulunabilmek için birlikler oluşturabilmektedirler. Birlikler, kadın ve çocukları kapsamaktadır. Ayrıca politik/dini/kültürel açısından birbiriyle aynı görüşte olan bireyleri de içerrebilmektedir.

Bazı ülkelerde birlik modeli ile faaliyet gösteren kuruluşlar, vergi muafiyetinde yararlanabilen resmi kurumlar şeklini alabilirler.

2.6.2. Topluluk Bankacılığı Modeli

Hedef topluluğu bir bütün olarak gören model mikrofinans hizmetlerini gerçekleştirmek için yarı-resmi veya resmi kurumların oluşturulmasına öncülük etmektedir. Bu örgütler sivil toplum örgütleri ve diğer kuruluşların desteğini almakta tasarruf ve diğer gelir getirici faaliyetlere yönelik projeler hazırlayabilmektedirler. Bu kuruluşlar genelde daha geniş çaplı kalkınma programının bir parçası olarak yer almaktadırlar.

2.6.3. Köy Bankacılığı Modeli

Model topluluk temelli kredi ve tasarruf birliklerini içerir. Kendi imkânları ile geçimlerini sağlamak ve yaşamlarını geliştirmek isteyenlerin içinden seçilen sayıları 25-50 arasında düşük gelirli bireylerden oluşmaktadır. Köy bankacılığı modelinde ilk sermaye dışarıdan yardım yapan kuruluşlar tarafından temin edilir. Üyelerini kendileri seçmekte ve yöneticilerini kendileri belirlemektedirler. Üyeler, kendi yasal mevzuatlarını oluşturmaktadırlar. Bu birlikler tarafından bireylere kredi verilmekte, bireylerin ödemeleri ve tasarrufları toplanılmaktadır. Bireylere verilen krediler teminat altındadır. Fakat bu teminat maddi unsurları içermemektedir. Aksine manevi olarak grubun her bir kredinin arkasında olacağı teminatı verilmektedir.

2.6.4. Banka Garantileri Modeli

Ticari bir bankadan kredi alırken teminat istenilmektedir. Bu teminatı iki şekilde gerçekleştirilebilir. Birincisi, dışarıdan, ikincisi ise üyelerin tasarruflarının kullanılmasıyla gerçekleştirilen garanti mekanizmasıdır. Elde edilen krediler doğrudan bireylere verilebileceği gibi gruplara da verilebilmektedir.

Banka Garantisi uygulaması bir sermaye garanti programıdır. Garanti altına alınmış fonlar kredilerin geri dönüşü ve sigorta işlemlerini de kapsamak üzere çeşitli amaçlarla kullanılabilir.

2.6.5. Kredi Birlikleri Modeli

Kredi birlikleri, üyeleri tarafından yönetilen ve üyelerine finansal destek sağlamayı amaçlayan bir örgütlenme modelidir. Bu örgütlenme biçiminde üye olan bireylerin tasarruflarını bir araya getirilerek grup üyelerine uygun düzeylerde kredinin temin edilmesi sağlanmaktadır.

Birliklerin üyeleri bir şekilde birbiriyle ilişkisi olan kişilerdir. Örneğin; aynı ibadethaneye gidiyor olmak, aynı işveren tarafından çalıştırılıyor olmak, aynı sendikanın üyesi olmak ya da aynı mahallede yaşıyor olmak gibi ortak bir alan paylaşımı söz konusudur. Irka ve dine bakılmaksızın yukarıda sayılan gruplara bir şekilde giren her bir aday bu birliklere üye olabilmektedir.

Birlikler, demokratik ve kar amacı gütmeyen bir finansal kooperatif örgütlenmesidir. Birliğe üye olan her bir aday, yöneticilerin ve üyelerin seçiminde söz sahibidirler. Birliklerin sahipleri de birliğe üye olan adaylardır.

2.6.6. Kooperatifler Modeli

Bir grup kişi tarafından ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanması için bağımsız bir örgütlenme oluşturulabilmektedir. Bu örgütlenmeler, demokratik olarak yönetilen kurumlardır. Bazı kooperatif örgütlenmelerin kuruluş amaçlarında üyelerine finansal hizmetin sunulması ve tasarruf faaliyetlerinde bulunulması vardır.

2.6.7. Grameen Modeli

Grameen modeli ilk defa Bangladeş'te Prof. Dr. Muhammed Yunus tarafından başlatılmış ve yoksullara yönelik Grameen Bankası'nın kurulmasıyla ortaya çıkmıştır. Grameen Bankası'nda bir saha yöneticisi ve birkaç çalışan ile 15-22 köyü kapsayacak bir sistem vardır. Saha yöneticisi ve banka çalışanları, hedef kitleleri tanımaya, potansiyel müşteri olup olmadıklarına ve hedef kitleye sunacakları kredinin amacını, işlevini, bankanın nasıl işlediğine ilişkin konularda bilgi vermek üzere köylere ziyaretlerde bulunmaktadır. Belirlenen kitleler beşer kişilik gruplara bölünmektedir. Oluşturulan gruba, bir ay boyunca bankanın işlevi konusunda bilgilendirme toplantıları düzenlenir. Kredi ilk önce grubun iki üyesine verilir. Elli hafta boyunca kredi verilen iki üye anapara ve faizi geri ödemeleri durumunda diğer üyelere de kredi verilir. Bu kısıtlamalar nedeniyle düzenli geri ödeme konusunda büyük baskı oluşturulmuştur. Böylece grubun kolektif sorumluluğuyla teminat faktörü sağlanmıştır.

2.6.8. Grup Modeli

Grup modelinin temelinde yatan felsefe bireysel olarak hareket edildiğinde yaşanan olumsuzlukların giderilmesidir. Bu sebeple fonlar, bireylere verilmemektedir. Bireylerin oluşturmuş oldukları gruplara aktarılmaktadır. Böylece kolektif bir sorumluluk oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Bireylerin oluşturmuş oldukları gruplar, eğitim ve bilgilendirme etkinliklerinde bulunmak, toplu pazarlık gücü kazandırmak, grup baskısı oluşturmak, vb. gibi amaçlarla biraraya gelirler.

2.6.9. Bireysel Model

Bu modelde kredi direkt bireylere verilmektedir. Kredinin verilmesi için grup oluşturma, grup baskısının oluşturulması gibi şartlar aranmamaktadır. Bu programlarda eğitim, becerinin geliştirilmesi ve diğer hizmetler sunulmaktadır.

2.6.10. Aracılık Modeli

Aracılık modeli borç alan ile borç veren arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Aracı kurumlar, borç alan kişinin krediyi kullanmaya yönelik eğitimlerin sunulması noktasında kritik bir rol üstlenmektedirler. Mesela tasarruf programları uygulayarak bireylerin kredi verilmeye uygun seviyeye getirilmesi sağlanır.

Aracılar tarafından sağlanan bağlantılar; fonlama, program bağlantıları, eğitim, öğretim ve araştırmaların yapılmasıdır.

Aracılık faaliyetinde bulunan kuruluşlar; bireysel düzeyde borç verenler, sivil toplum kuruluşları, mikrokredi kuruluşları, ticari bankalardır (hükümetler tarafından desteklenen programlar çerçevesinde).

2.6.11. Sivil Toplum Örgütleri Modeli

Sivil Toplum Örgütleri, mikrokredinin başlatılmasında ve bu programların toplumda yayılması konusunda aktif rol oynamışlardır. Bu modelin faaliyetleri arasında toplumun farklı kesimleri tarafından mikrokredinin önemini anlaşılmasına yardımcı olmak yer almaktadır. Sivil Toplum Örgütleri; mikrokredi kuruluşların geliştirilmesi, denetlenmesi için kaynaklar ve çeşitli araçlar geliştirmiştir. Ayrıca bu kuruluşlar, mikrokredinin ilkeleri ve uygulanışına dair bilgi de sağlamaktadır. Diğer faaliyetleri arasında ise yayınlar, çalışma grup toplantıları, seminerler ve eğitim programlarının düzenlenmesi de yer almaktadır.

2.6.12. Grup Baskısı Modeli

Grup içinde borç alan üyelerinin taksitlerini düzenli bir şekilde ödemelerini sağlamak için ahlaki ve diğer ilişkileri kullanarak baskı kurmayı amaçlayan bir modeldir. Borç alan kişi, grup üyeleri arasından olabileceği gibi kırsal kesimde saygı duyulan kişiler arasından da olabilir. Aynı zamanda bu işlevi sivil toplum örgütlerinin çalışanları veya kredi faaliyetinde bulunan bankaların çalışanları da yerine getirebilmektedirler. Burada tanımlanan baskı, borç ödemelerini yerine getirmeyen bireylerin daha sık ziyaret edilmesi veya grup toplantılarında kişinin borcunu düzenli olarak geri ödemediğini belirtilerek isminin ifşa edilmesidir.

2.6.13. Dönen Tasarruflar ve Kredi Kurumları Modeli

Dönen Tasarruflar ve Kredi Kurumları modelinin temel anlayışı bir araya gelen bir grup insanın ortak bir fon oluşturması, her ay herkesin belirlenen miktar kadar paranın fona aktarılması ve biriken paranın her seferinde bir üyeye kredi olarak verilmesidir. Mesela 12 kişinin oluşturmuş olduğu bir grupta her bir aday 100 \$ vermektedir. Fonda her ay 1200 \$ birikmektedir. Bu şekilde birikmiş olan 1200 \$ her ay farklı üyeye kredi olarak verilmektedir. Geri ödeme koşulları grup üyeleri tarafından belirlenmektedir. Aynı zamanda grup üyelerinin aylık ödemeleri diğer üyenin kredi temin edilmesi için kullanılmış olmaktadır. Biriken paranın kime verileceği farklı yöntemler ile tespit edilmektedir. Bu yöntemler; kura, oy birliği ya da üzerinde anlaşılan başka bir yöntem şeklinde olabilir.

2.6.14. Küçük İşletmeler Modeli

Günümüzde küçük ve orta ölçekli işletmelerde istihdam yaratmak, gelir ve hizmet artışı sağlamak gibi nedenlerden dolayı ekonomide önemli bir yere sahiptir.

Bu tip işletmeler için uygulanan politikalara bakıldığında genellikle eğitim, teknik tavsiyeler, yönetim ilkeleri ve benzeri destekleme sistemleri gibi doğrudan müdahaleler ile piyasa koşullarına hazırlamak veya satış imkânları gibi dolaylı müdahaleler üzerine yürütülmektedir.

2.7. MİKROKREDİ'NİN DÜNYA'DAKİ UYGULAMALARI

Dünya'da mikrokredi uygulamaları özellikle 1976'da Prof. Dr. Muhammed Yunus'un mikrokredi sistemini oluşturmasıyla yoğunluk kazanmıştır. Son yıllarda büyük ilgi gören mikrokredi uygulamaları, ülkelerde genellikle Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'lar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu kuruluşların kaynaklarına bakıldığında daha çok bağışlarla karşılandığı görülmektedir. Bağışların isteğe bağlı olmasından dolayı birçok STK kapanmıştır. Son zamanlarda mikrokredi kuruluşları artık banka dışı finans statüsü şeklinde yoksullara yardım yapmaktadır.

2.7.1. Amerika Birleşik Devleti

ABD’de ilk olarak mikrokredi uygulamaları 1980’lerde başlamıştır. 1991 yılında yapılan yasal düzenlemelerle birlikte, günümüzde 200’den fazla mikrofinansman kuruluşu mevcuttur. Ancak mikrokredi programı, federal devlet yönetiminin etkin olmasından dolayı diğer ülkelere göre daha az başarılı olmuştur. Zira federe devletler arasında farklı hukuki düzenlemelerin olması, işletme kurmak için prosedürlerin ağır olması ve mikrokredi üyelerine bu bilgileri tam manasıyla verememesi, homojen grupların oluşamaması, vb. nedenlerden dolayı birçok dar gelirli kesime ulaşılamamasına neden olmaktadır.¹¹⁰

2.7.2. Güneydoğu Asya ve Pasifik Bölgesi

Çin’in güneyi, Hindistan’ın doğusu ile Avustralya’nın kuzeyinde yer alan ülkeler ile Pasifik Okyanusu’na kıyısı olan ülkeleri kapsamaktadır. Endonezya, Vietnam, Kamboçya, Filipinler, Çin, Doğu Timor, Tayland, Singapur, Malezya ve Samoa’dan oluşmaktadır. Bu ülkelerde mikrokredi uygulamaları yönünden en başarılı ülke Endonezya’dır.¹¹¹ 1970’lerden itibaren Endonezya’da devlet bankaları ihtiyacı olanlara düşük faizli krediler sağlamış ve bu alanda kurulan yarı resmi kuruluşları da desteklemiştir. Verilen kredilerde geri ödeme oranının düşük olmasından dolayı kredilerde yeniden yapılanmaya gidilmiştir.

Kırsal kesim çalışanlarına yönelik SIMPEDES ve KUMPEDES gibi kredi ürünleri BRI Bankası tarafından sunulmuştur. Böylece krediler çeşitlendirilmiş ve geri ödemelerinin yapılandırılması basit prosedürlere bağlanmıştır. Ayrıca mikrofinans hizmeti veren birimler oluşturulmuştur. Banka olmasından dolayı tam bir mikrokredi kuruluşu gibi olmasa bile yoksulluk sınırında olan geleneksel bankacılık sisteminin dışarıda bıraktığı yoksul kesimlere ulaşmıştır.

İlk olarak grupların 8-16 kişilerden oluşmaları sağlanmakta ve gruplar genellikle aynı meslekte uzmanlaşmış kişilerden oluşması yönünde eğitimler verilmektedir. BRI yetkilileri tarafından gelir getirici faaliyetler belirlenmekte ve geri ödeme planı da buna

¹¹⁰ Demet, Çak, *Kalkınmanın Finansmanın Sağlanmasında Mikrokredi Yöntemi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007, 71-72.

¹¹¹ Okumuş (2010), 199.

göre yapılmaktadır. Kredisi onaylanan grup kredisini BRI'den almakta ve banka yetkilileri tarafından da kredi belirlenen alanda kullanılıp kullanılmadığı kontrol edilmektedir. Krediyeye konu olan ekonomik faaliyette elde edilen gelir grup üyelerine eşit bir şekilde dağıtılmakta kredinin geri ödemesi de grup üyelerinden biri tarafından toplanarak BRI'ye yatırılmaktadır. Bu sistemde geri ödeme oranı %98'lerdedir. Bu yöntemle Endonezya'da birçok yoksul kendi işyerini kurmuştur.

Ayrıca Güneydoğu Asya ülkelerinden Tayland'da tarımda faaliyet gösteren kesime verilen kredi de göze çarpmaktadır. Tayland ekonomisinin temeli tarım sektörüne dayanmasından dolayı 1916 yılından itibaren Tayland'da kırsal kesime ucuz kredi verebilmek için çeşitli kurumsal çerçeveler denenmiştir. Çiftçilere hükümet birimlerinden daha düşük maliyetli kredilere ulaşmalarını sağlamak için kooperatif kurmaları teşvik edilmektedir. Bunlardan en önemlisi Tarım ve Tarım Kooperatiflerine Yönelik Banka (Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives-BAAC)'dır. Tarımla uğraşan kırsal kesimde yaşayan bireylere düşük maliyetli kredi vermek için bütün ülke çapında 118 şube ve 604 bölge ofisi ile hizmet vermektedir.¹¹²

2.7.3. Latin Amerika ve Karayipler Bölgesi

Kolombiya, Peru, Meksika, Bolivya, Şili, Ekvator, Nikaragua, Paraguay, Brezilya, El Salvador, Dominik Cumhuriyeti, Honduras, Guatemala, Venezüella, Kosta Rika, Haiti, Panama, Arjantin, Trinidad and Tobago gibi ülkelerden oluşmaktadır. Grameen Vakfı, bu bölgede The Fund For the Poor (Fakir İnsanlar İçin Fon) ve The Chiapas Project (Chiapas Projesi) işbirliği ile Grameen Foundation Latin America Initiative Programı'nı 2005 yılında faaliyete geçirmiştir. Latin Amerika ve Karayipler Bölgesinde faaliyette bulunan en önemli STK'ların başında ACCION Internationals gelmektedir. 1961 yılında Venezüella'da gönüllü öğrenciler tarafından kurulmuştur. İlk defa küçük işletmelere kredi sağlamak için microenterprise (mikro işletme) kavramını ortaya atmıştır. Daha sonra birçok Latin Amerika ülkesinde bu tarzda kredi veren kuruluşları desteklemiştir. ACCION Internationals'ın faaliyetleri Afrika ülkelerindeki mikrokredi

---

¹¹² Korkmaz, vd. (2004), 86.

faaliyetlerini de teşvik etmiştir. 2005 yılında Unitus-ACCION Alliance aracılığıyla Hindistan'daki yoksul kesime mikrokredi verme faaliyetinde de bulunmuştur.¹¹³

2.7.4. Afrika

Kenya, Güney Afrika, Etiyopya, Senegal, Uganda, Kamerun, Mali, Benin, Burkina Faso, Gana, Togo, Tanzanya, Nijerya, Mozambik, Swaziland, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Malavi, Madagaskar, Nijer, Gine, Angola, Ruanda, Çad, Zambiya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Gambiya, Sierra Leone, Kongo, Burundi, Fildişi Sahili gibi devletleri kapsamaktadır. Büyüme ve kalkınmada geri kalmış olan birçok Afrika ülkeleri, yaşaması için gerekli olan gıda maddelerini bile temin edememektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre ülke sınıflandırılmasına bakıldığında bu ülkelerin çoğunun az gelişmiş ülkeler kategorisinde olduğu görülmektedir.¹¹⁴ Afrika ülkelerinde mikrofinans kuruluşlarının koordine eden uluslararası resmi olmayan örgüt olarak African Microfinance Network (AFMİN) örnek olarak verilebilir. 2000'de Women's World Bank (WWB), Birleşmiş Milletler Gelişme Programı (UNDP) ve on beş Afrika ülkesinin yetkililerin katılımıyla Mali'de kurulmuştur. AFMIN üyelerine maddi destek, teknik bilgi eğitim, en başarılı uygulamaları, veritabanı oluşturma gibi konularda destek vermektedir.¹¹⁵

2.7.5. Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) Bölgesi

Petrol ve doğal kaynaklar bakımından oldukça zengin bir bölgedir. Dünya petrol rezervlerin % 70'ine, doğalgaz rezervlerinin ise % 46'sına sahiptir. Bu bölgede yoksulluk genellikle kırsal kesimlerde daha fazladır. Ayrıca küreselleşmeyle birlikte küçük esnaf ve işletmelerde yoksul kesime dâhil olmuştur. Ancak Fas, Tunus, Mısır, Ürdün gibi ülkelerde mikrofinans kuruluşu olmasa bile mikrofinansa benzer kredi türü kullandıran STK'lar da mevcuttur.

---

¹¹³ Okumuş (2010), 213.

¹¹⁴ Karagül (2012), 81.

¹¹⁵ Okumuş (2010), 225.

2.7.6. Güney Asya Bölgesi

Bangladeş, Hindistan, Pakistan, Sri Lanka, Nepal, Afganistan gibi ülkelerden oluşmaktadır. Dünya'daki yoksul nüfusun üçte ikisi bu bölgede bulunmaktadır.¹¹⁶ Mikrokredinin doğduğu ve geliştiği bu bölgede 7 Banka, 25 Kooperatif, 48 Banka dışı finans kuruluşu, 171 STK, 9 kırsal banka ve 9'u da bunlar dışında kurulmuş toplam 269 Mikro Finans Kuruluşu bulunmaktadır.¹¹⁷ Hindistan'da mikrokredi kuruluşları üçe ayrılır. Bunlar;

- Dayanışma grupları,
- Kredi kooperatifleri,
- Bangladeş Grameen Bank uygulamasına benzeyen kuruluşlar

Dayanışma gruplarında, aynı amaç etrafında toplanan yoksulların birikimlerini düzenli bir şekilde sağlayarak büyük fonların oluşmasını sağlayıp üyelere makul faiz oranlarıyla kredi vermeyi amaçlamaktadır. Kredi kooperatiflerinde ise belli alanlarda faaliyet gösteren kişilerin biraraya gelmesiyle oluşur. Kooperatife üye olan kişilere uygun faiz oranlarında kredi verilmektedir.

2.7.7. Doğu Avrupa ve Yakınoğu Asya Bölgesi

Geniş bir yüzölçümünü kapsayan Doğu Avrupa ve Yakınoğu Asya bölgesinde 262 adet Mikro Finans Kuruluşu bulunmaktadır¹¹⁸. Avrupa bölgesinde faaliyet gösteren mikrofinans kuruluşlarının kaynaklarının %66'sı özel finansman kaynağı, %28'ini kazanılan gelirlerinden oluşmaktadır.¹¹⁹

2.7.8. Grameen Tipi Mikrokredi Uygulamaları ve Bangladeş Örneği

Grameen tipi mikrokredi uygulaması, Bangladeşli Prof. Dr. Muhammed Yunus tarafından 1976 yılında geliştirilen bir araştırma projesi ile doğmuştur. Grameen tipi

¹¹⁶ Okumuş (2010), 245.

¹¹⁷ Okumuş (2010), 246.

¹¹⁸ Okumuş (2010), 252.

¹¹⁹ Luisa, Brunori/ Shamimur, Rahman, "Microcredit in Europe: Some Reflections From a Research on Microcredit", İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün (Ed.), *Microcredit and Poverty Towards a World Without Poverty*, Kahramanmaraş Governorship, Kahramanmaraş 2010, 135.

mikrokredide temel amaç kredi çekemeyecek durumda olan yoksullara kredi temini yapmaktır. Hiçbir şekilde teminat istenmemektedir. Kişilere mikrokredi verilmeden önce krediyi nereye kullanacağına dair bilgi alınmakta ve o alanla ilgili eğitimler verilmektedir. Grameen tipinde amaç, kişilere finansal destek bulunarak informel kuruluşlardan biri olan tefecilere gitmeleri engellemektir. Mikrokredi yoksullara destek olarak imalat, taşımacılık, tarımsal ürünlerin depolanması, pazarlanmasını ve hayvan yetiştirme gibi kişilere gelir kazandıran faaliyetlerin yapılması sağlamaktadır. Kredi kullanan kişi kazanç elde etmeye başladıktan sonra, söz konusu verilen kredi haftalık ödemelerden temin edilmektedir. Zaten kredi finansal kaynaklarının çoğunluğunu (%90) da geri ödemelerden karşılamaktadır. Geri ödemelere bakıldığında yaklaşık %100'e yakın bir ödemenin olduğu gözlenmektedir.

2.7.8.1. Grameen Kavramı ve Amacı

Grameen, yerel dilde 'köy' anlamına gelen 'gram' sözcüğünden türetilmiş olup 'köye ait olan' ya da 'kırsal' anlamına gelmektedir.

Grameen'in ortaya çıkışında ve işleyişinde savunulan birçok temel argüman vardır. Örneğin bu argümanlardan biri, daha az devlet müdahalesini hatta mümkün olabildiğince en az devlet müdahalesini savunulmasıdır. Serbest pazara sadık ve girişimci kurumları destekleyen Grameen, aynı zamanda sosyal hedeflere de sıkı sıkıya bağlıdır. Bu bağlamda yoksulluğun ortadan kaldırılması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin toplumun her kesimine sunulması, iş olanaklarının oluşturulması, kadınların güçlendirilmesi için pozitif ayrımcılığın yapılması, yaşlıların rahatını temin etmeyi hedeflemektedir. Kısacası Grameen yoksulluğun bulunmadığı, işsizlik yardımının olmadığı bir dünyayı oluşturmayı amaçlamaktadır. Grameen aynı zamanda açgözlülüğe dayalı hâlihazırda bulunan girişimlere de karşıdır. Güçlü bir sosyal bilinç güdümündeki girişimler oluşturmak, bunlarla rekabet halinde bulunmayı amaçlar.

Grameen sisteminde hükümet, piyasadaki işleri etkiyemeyecek şekilde sosyal alanlara müdahale edebileceğini savunmaktadır. Sosyal müdahale, işletmelerin sosyal açıdan istenilen düzeye yönelmesinin sağlanması, sosyal bilinç güdümündeki girişimleri teşvik ederek rekabet ruhunu oluşturulması ve bu girişimlerin desteklenmesini sağlayan politikaları amaçlamaktadır. Grameen hem kamu hem de özel sektör içerisinde yer

almamaktadır. Sosyal bilinç güdümünde yepyeni bir sektör oluşturmayı amaçlamaktadır.¹²⁰ Grameen sisteminde temel felsefe kredi almanın bir insan hakkı olduğu iddiasıdır.¹²¹ Grameen Bankasının beş temel amacı vardır. Bunlar;

- Yoksul kesime özellikle de kadına bankacılık hizmeti götürmek,
- Tefecilerin yapmış oldukları sömürü sistemini ortadan kaldırmak,
- Yoksul kesime istihdam fırsatını oluşturmak,
- Geleneksel bankacılık sisteminin dışlamış olduğu yoksul kesimi, işletebilecekleri ve karşılıklı destek yoluyla sosyo-politik ve ekonomik alanlarında kuvvet bulabilecekleri bir sistemde bir araya getirmek

- “Düşük gelir→düşük tasarruf→düşük yatırım→düşük gelir” kısır döngüsünü bozarak “daha fazla gelir→daha fazla kredi→daha fazla yatırım→daha fazla gelir” döngüsünü sağlamaktır.

Grameen sadece yoksullara finansal destek sağlamaz, aynı zamanda yaşam kalitesini de yükseltmeye çalışır. Grameen sistemi, üyelerinin yoksulluk sınırını aşarak toplumdaki asgari yaşam standartlarını yakalayabilmelerini amaçlamaktadır. Grameen kredisi kendi içinde bir son değildir. Bireyin ihtiyaçları giderildikçe bir üst ihtiyacın giderilmesi arzu edilmektedir.¹²²

2.7.8.2. Grameen Bankası'nın Doğuşu

Yoksulluk, tüm toplumlarda çağımızın büyük bir hastalığı konumundadır. Yoksullukla mücadelede birçok toplum çeşitli yöntemler geliştirmişlerdir. Ama bu yöntemlerden hiç biri Bangladeşli Prof. Dr. Muhammed Yunus'un bulmuş olduğu yöntem kadar etkili ve masrafsız olmamıştır. Diğer yöntemlerde yoksullukla mücadele için büyük miktarda paraya ihtiyaç vardır. Fakat Prof. Dr. Yunus'un yönteminde çok büyük miktarda paralara gerek olmamaktadır ve küçük meblağdaki paralarla büyük işler yapılmaktadır. Grameen Bankası'nın doğuşu Yunus ile Safiye Begüm arasında geçen konuşmaya bağlıdır. 1974'te Bangladeş'te yoksulluk aşırı derecede hissedilmesiyle

¹²⁰ Muhammed, Yunus, *Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru*, (Çev. Gülden Şen), Doğan Kitapçılık, 2.Baskı, İstanbul 2003, 263.

¹²¹ Güneş (2009), 70.

¹²² İ. H., Latifee, “Financial Inclusion: Why & How?”, İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün (Ed.), *Microcredit and Poverty Towards a World Without Poverty*, Kahramanmaraş Governorship, Kahramanmaraş 2010, 117.

birlikte Prof. Dr. Yunus, yoksullukla mücadeleyi üniversitede ders vermekle çözemeyeceğini, çözümün ancak yoksulluğun yoğun olarak yaşandığı köylerde gözlem yaparak bulunacağını anlamış ve yoksulluğun yaşandığı köylere giderek çalışmalar yapmıştır. Yunus'un görüşmüş olduğu yoksullardan biri olan Begüm, Jobra köyünde yaşamakta ve bambu ağacından tabure yapmaktadır. Sermayesi olmadığı için aracından (tefeciden) borç malzeme alıp tabureyi o akşam satmak zorunda kalmaktadır. Bu satıştan da 2 Cent kazanmaktadır. Yunus, Begüm'ün borç para bulup kendi malzemesini aldığı daha fazla satabileceğini ve bunun içinde sadece 22 Cente ihtiyaç olduğunu hesaplamıştır. O köyde de bunun gibi borç alan 42 kişi olduğunu saptamıştır. Bu kişilerin tamamına gerekli olan para 27 \$ olarak tespit etmiştir. Bunun üzerine ilk olarak kendisi kredi vermeye başlamıştır. Daha sonra kredinin düzenli bir kurum tarafından verilmesi gerektiğini düşünerek 1976'da Grameen Bankası'nı kurarak yoksul kesime kredi dağıtmaya başlamıştır.¹²³

2.7.8.3. Grameen Sistemi'nde Zenginlik Ölçütü

Grameen sisteminden kredi kullanacak kişilerin nihai olarak bazı özelliklere sahip olması beklenmektedir. Yani, Grameen'den kredi kullanan yoksul ailelerinin aşağıda sayılacak özelliklere sahip olması durumunda zengin kategorisine girdikleri savunulmaktadır. Bu özellikler ile yoksul-zengin ayrımı oluşturulmakta, zengin sınıfı temsil edecek kriterler belirlenmektedir. Zengin sınıf tanımlandıktan sonra, bu sınıfa has özelliklere sahip kişilere kredi verilmemektedir. Zengin sınıfı tanımlayan kriterler şu şekilde sıralanabilir;¹²⁴

- Değeri 25.000 Taka (482 \$) olan çatısı tenekeden yapılmış evlerde yaşayan aileler ve ailenin her bir ferдинin yerde yatmadığı ve her birinin yatacak yatağı olan ailelerin olması,
- İçme suyu ihtiyacını çeşitli arıtıcı araçlar kullanarak kuyulardan temin eden ailelerin olması,
- Altı yaşındaki çocuklarının ilkokula gönderildiği veya ilkokulu bitirmiş olduğu ailelerin olması,

¹²³Yunus (2003), 13-24.

¹²⁴ Ozan Dündar (2007), 18-19.

- Ailenin haftalık taksit ödemesi olarak 200 Taka (4 \$) ödemesi,
- Ailenin seyyar tuvalete sahip olması,
- Aile bireylerinin, günlük yaşam için giyecek elbiselere sahip olması, kışın vücudunu sıcak tutacak pardösü, kazak, vb. elbiselere sahip olması ve sivrisineklerden korunmak için evinde tüle sahip olması,
- Ek gelir getirecek faaliyetlerde bulunması (sebze bahçesi veya meyve bahçesine sahip olmak) ve ek gelir ihtiyacında da bu faaliyetlerinin gelirin e başvurması,
- Ailenin yıllık 5.000 Taka (yaklaşık 97 \$) tasarruf yapması,
- Ailenin yıl boyunca günlük üç öğün yemek yemesi ve yılın hiçbir gününde aç yatmaması,
- Ailenin temel sağlıkla ilgili bakımların aile fertleri için sağlayabilmesi gerekmektedir.

2.7.8.4. Grameen Sistemi'nin İşleyiş Yapısı

Grameen Bankası teminatsız kredi vermektedir. Grameen Bankası'nda güvene dayalı bir bankacılık mevcuttur. Kredi temini için kefil, iş deneyimi, kredi geçmişi gibi durumlara bakılmamaktadır. Aşırı yoksul kadınlar öncelikli olarak tercih edilmektedir. Grameen Bankası için fakir makbuldür, ancak daha çok fakirse daha makbuldür. Grameen sisteminde banka fakirin ayağına gitmektedir. Geri ödemesinde ise kullanıcıya endeksli ve esnektir. Böylece %100'e yakın bir geri dönüşüm sağlanır. Genellikle kadın eksenli çalışmaktadır. Bunun altında ise kadınların daha büyük sosyal yardımlaşmanın ve değişimin etkin faktörleri olarak görmeleri yatmaktadır.¹²⁵ Üyelerinin tamamına yakını kadınlardan oluşmaktadır. Banka daima borçlunun maddi ve manevi koşullarını göz önünde tutar. İhtiyaç durumlarına göre borçlunun borcunun süresini uzatır veya kredisini genişletir. Yönetim, borçluyu lükse kaçan ödemelerde veya yanlış davranışlarda uyarır. Mikrokredi sisteminde faizin yerini amortisman giderleri, çalışanların giderlerini, vb. masrafları karşılamak için “%15 Hizmet Bedeli” almaktadır. Borçlulardan alınan faiziyle anapara asıl miktarı asla geçmez.

¹²⁵Dirk Michael, Boehe/ Luciano Barin, Curiz, “Gender and Microfinance Performance: Why Does The Institutional Context Matter?”, *World Development*, 47, 2013, 124; Döşeyen (2007), 36.

2.8. MİKROKREDİNİN TÜRKİYE’DEKİ BENZER UYGULAMALARI

Türkiye’de mikrokredi yöntemine benzer kredi verme sistemleri bulunmaktadır. Bunlar daha çok 1986 yılında kurulan Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı’nın kadınlara vermiş olduğu Maya kredisi ile Türkiye İsrâf Vakfı’nın Grameen Bank’la ortaklaşa vermiş olduğu Türkiye Grameen Mikrofinansman Programı (TGMP) tipik örnek olarak verilebilir. Ayrıca Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün 11 Eylül 2001’de Dünya Bankası’nın da desteklediği Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP)’de örnek olarak verilebilir. SRAP kısa ve orta vadede yoksulluğun azaltılmasını amaçlamaktadır. Amacını gerçekleştirmek için belirlediği hedefler şu şekilde sıralanabilir;¹²⁶

- 2001 Krizinden etkilenen yoksullara doğrudan acil maddi destek sağlanması (sosyal riski hafifletme),
- Yoksula sosyal hizmet ve yardım götüren devlet kurumlarının kapasitelerini artırılması (sosyal risk yönetimi),
- Temel sağlık ve eğitim kullanılma koşullarına bağlı kalınarak, nüfusun en yoksul %8’ini hedefleyen temel bir sosyal yardım sisteminin uygulaması (sosyal riski hafifletme ve engelleme),
- Yoksullar için gelir ve istihdam artırıcı fırsatların artırılması (sosyal riski azaltma).

Günümüzde halen devam eden projenin amaçları Dünya Bankası’nın 2000 yılında yayımlamış olduğu Raporu’yla uyumludur. Projenin oluşması ve finanse edilmesinde Dünya Bankası’nın katkısı bulunmaktadır.

Devlet, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğünü desteklediği projelere bakıldığında yoksulları beşeri sermayesinin güçlendirilmesi, kentsel ve kırsal alanlarda yaşayan yoksul bireylerin kendi işlerinin patronu olmalarına odaklanmış durumdadır.¹²⁷

¹²⁶ Zabcı Çulha (2011), 232.

¹²⁷ Aziz, Yıldırım, “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Tarafından Yürütülmekte Olan Projeler, Destekleri ve İstihdam”, İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün (Ed.), *Mikrokredi ve Yoksulluk Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru*, Kahramanmaraş Valiliği, Kahramanmaraş 2010, 163.

Kamu Yönetim Reformu çerçevesinde 22.05.2005 tarihinde yasalaşan 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 6. ve 64. Maddelerine göre İl Özel İdarelerine yoksullukla mücadelede TİSVA ve diğer STK'lar ile anlaşma yaparak mikrokredi sistemini kullanmaları yönünden görev yüklenmiştir. Bu bağlamda Türkiye'de bulunan İl Özel İdareleri TİSVA ile protokol imzalanarak birçok ilde Türkiye Grameen Mikrofinansman Programı (TGMP) kapsamında bu görevini ifa etmektedir. Ancak son zamanlarda çıkarılan 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Yasasıyla birlikte Büyükşehirlerde belediyelerin bünyesinde faaliyet göstermektedir. Ayrıca mikrokredi sistemini sadece Türkiye İsrافی Önleme Vakfı gerçekleştirmemektedir. Özel teşebbüsler, Sivil Toplum Örgütleri, Kooperatifler gibi teşebbüsler de mikrokredi sisteminde etkin rol alabilmektedirler. Bundan dolayı mikrokredi tek bir elden yürütülmemektedir.

Kuruluş aşamasında mikrokredinin finansman kaynağı olarak Valilik bütçesinden verilmekle birlikte diğer büyük finansman kaynağını özel teşebbüslerin yapmış oldukları bağışlardan oluşmaktadır. Günümüzde ise %90'ını mikrokredi alan kişilerden tahsil edilen gelirler ile %10'u ise bağışlardan karşılanmaktadır. Mikrokredi şubesinin işletme giderlerinin ve kredi ihtiyacının tamamını kendileri tarafından en az 300.000 TL'yi azami 5 yıl süreyle finanse ettikleri takdirde bağışçıların isimleri mikrokredi şubesine verilmektedir.¹²⁸ Örneğin, Hamdi Akın Kayseri Mikrokredi Şubesi, Hüsnü Özyeğin Ergani Mikrokredi Şubesi, Murat Vargı Balıkesir Mikrokredi Şubesi, Ramazan Öz İskenderun Mikrokredi Şubesi gibi. Türkiye'de 2015 yılı itibariyle bu tarz da 24 ilde toplam 30 şube kurulmuştur.¹²⁹ Ayrıca mikrokredi de asıl finansman destek kredilerin geri ödemelerin elde edilen miktardır. Kredilerin geri ödeme oranının %100'e yakın olması aynı zamanda mikrokredinin finansman kaynağını da oluşturmaktadır. Mikrokredinin dış fon bağımlılığı bulunmamaktadır.¹³⁰

¹²⁸ Aziz, Akgül, "Yoksulluğun Azaltılmasında Mikrokredi Uygulamasının Rolü: Türkiye Grameen Mikrokredi Programı", İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün (Ed.), *Mikrokredi ve Yoksulluk Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru*, Kahramanmaraş Valiliği, Kahramanmaraş 2010, 94.

¹²⁹ TGMP (2015), 17.

¹³⁰ Morshed (2010), 99.

2.8.1. Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (TİSVA) ve TGMP'nin Uygulanması

Türkiye'de 2003 yılından itibaren ilk defa yoksullukla mücadele konusunda mikrokredinin uygulanması Bangladeş merkezli Grameen Bank ile Türkiye İsrافی Önleme Vakfı ve Diyarbakır Valiliği'nin desteğiyle kurulmuştur. 11 Haziran 2003 tarihinde pilot bölge olarak da Diyarbakır'da uygulanmaya başlanmıştır. Yoksul kadınlara kendi işletmelerini kurarak geçimlerini sağlamak için kefilsiz ve teminatsız olarak mikrokredi verilmesini hedefleyen Mikrokredi Uygulaması Fonu'ndan ilk olarak Diyarbakır'ın Elibol Köyü'nde yaşayan yoksul kadınlar faydalanmıştır.

2.8.1.1. Türkiye Grameen Mikrokredi Programı (TGMP)'nin Doğuşu

Türkiye, Grameen Mikrokredi Programı çerçevesinde yürütülmekte olan mikrokredi uygulaması: T.C. Başbakanı Recep Tayyip ERDOĞAN'ın vermiş olduğu çeklerle, 18 Temmuz 2003'te Türkiye'de ilk defa Diyarbakır'da uygulanmaya başlatılmıştır. Türkiye'de uygulanmasını koordinasyonunu ise Diyarbakır milletvekili Prof. Dr. Aziz AKGÜL'e verilmiştir. Daha sonra Mardin, Batman, Erzincan, Gaziantep, Kahramanmaraş, Aydın, Niğde, Ankara, Çankırı, Malatya, Yozgat, Zonguldak, Amasya, Tokat, Kırşehir, Sivas, Rize, Denizli, Manisa, Hatay, Balıkesir, Çorum, Eskişehir, Samsun, Siirt, Kayseri, Konya, Artvin, Isparta ve Bilecik'te uygulanmaya başlanmıştır. Günümüzde ise 69 ilde ve 106 şubeyle faaliyette bulunmaktadır. 2015 yılı itibariyle yaklaşık 150.000 yoksul ve dar gelirli kadına ulaşan program kapsamında 320.000.000 TL kredi dağıtılmıştır. Kahramanmaraş'taki uygulama, Avrupa Konseyi'ne sunulan 600 proje içerisinde Avrupa Birliği Ödülüne layık görülmüştür.¹³¹ İlerleyen yıllarda bu uygulamalar 81 ilin tamamına yayılması hedeflenmektedir.

2.8.1.2. TGMP'nin Amacı

TGMP, kâr amacı gütmeyen bir mikrofinans uygulamasıdır. Kırsal ve kentsel alanlarda yaşayan yoksullara, özellikle de kadınlara, kefaletsiz ve teminatsız kredi tahsis edip yoksulluk sınırını aşmalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bölgelerinde yaşayan yoksul kadınlara geçimlerini sağlamaları için bir iş kurabilmeleri ve mikro

---

¹³¹ TGMP (2015), 28.

düzyeyde işlerini genişletmelerine yardımcı olmaktadır. Nihai olarak da kadınların iş hayatına girmelerini hedeflemektedir.

2.8.1.3. TGMP'nin Hedef Kitlesi

TGMP, Türkiye'deki fakirin fakirine ulaşmayı hedeflemektedir. Türkiye'de kırsal kesimde yaşayan on dönüm araziden az arazisi olanlar ile kentsel alanlarda yaşayıp da miktar olarak aynı malvarlığına sahip kişilere veya hiç malvarlığı olmayan kişilere ve özellikle yoksul kadınlara ulaşmayı hedeflemektedir. Kentte yoksulluk ölçütü olarak on dönümlük araziye eş değer mal varlığı olmak koşulu getirilmiştir. Fakat bunu hesaplamak hiç de kolay değildir. Bundan dolayı kentlerde yoksulluk ölçütü olarak gecekonduda yaşıyor olma durumuna bakılmaktadır.¹³² Yoksulluk ve açlık tehlikesiyle karşı karşıya olan ana kesimler şunlardır; kadınlar, özürllüer, yaşlılar ve işsiz gençler, topraksız köylüer, küçük ölçekli çiftçiler, sokak çocukları ve orman köylüleridir. TGMP'nin hedef kitlesine bakıldığında yoksulluktan en fazla etkilenen kadınların olduğu görülmektedir.

2.8.1.4. TGMP'nin Uygulama Alanının Belirlenmesi

TGMP uygulama alanlarını belirlemek için yapılabirlik (fizibilite) çalışması yapmaktadır. İlk önce uygulamanın yapılacağı alanın sınırları belirlenir. Alan il, ilçe ve köyü kapsayabilir. Daha sonra bölgenin yapısı incelenir. Bölgenin sosyo-ekonomik durumu, bölgedeki okur-yazarlık oranları, işsizlik oranları, istihdam olanakları, istihdamın cinsiyetlere göre oranı gibi istatistikî bilgileri detaylı bir şekilde incelenir. Uygulamanın yapılacağı en uygun alanda uygulamalara başlanılır. Türkiye'de ilk uygulama alanı olarak Diyarbakır'ın Elibol köyü seçilmiştir.¹³³

2.8.1.5. TGMP'de Kredi Öncesi Zorunlu Eğitim

Gruplar, üyelerini belirledikten sonra sekiz günlük bir eğitime alınır. Bu eğitim aralıksız bir şekilde sekiz gün boyunca sürer. Sekiz günlük eğitimin yedi günü grup üyeleri içindir. Sekizinci gün ise eş, baba, erkek kardeş gibi grup üyelerinin yakınlarına

¹³² Uluoğlakçı (2009), 90.

¹³³ TGMP, www.tgmp.net.tr (Erişim Tarihi: 02.06.2015).

verilir. Zorunlu eğitim, merkez müdürü tarafından gerçekleştirilir. Şube müdürü de bu bağlamda sorumluluğu taşır. Hangi günde hangi konunun anlatılacağı önceden belirlenir. Gruplara bu eğitimden geçmeden önce kredileri verilmez. Eğitim esnasında her gün bir başka konu üzerinde TGMP üyeleri tarafından eğitim verilir. Tablo 2’de TGMP’nin eğitim konuları günlere göre aktarılmaktadır.

Tablo 2.1. TGMP’nin Günlere göre Eğitim Kapsamı

Gün	Eğitim Kapsamı
1. Gün	Zorunlu eğitimin ilk gününde merkez ve şube müdürleri toplantıda hazır bulunurlar. Şube müdürü, TGMP’nin tüm yönleri ayrıntılı bir şekilde anlatır. Merkez müdürü ise eğitim programı ve TGMP’nin işleyişi hakkında bilgi verir.
2. Gün	Eğitimin ikinci gününde şube müdürü üyelere nasıl imza atacaklarını gösterir. Grubu nasıl oluşturacaklarını, grup üyelerinin kaç kişiden oluştuğunu, gruba katılan üyelerin hangi özelliklere sahip olması gerektiği, grup oluşturmadaki amacın ne olduğu konularında bilgi verir.
3. Gün	Eğitimin üçüncü gününde kredi için önerinin nasıl yapılacağı, kredinin geri ödenmesi, hizmet maliyeti, kredi çeşitleri, kredi alabilmenin koşulları, krediden nasıl yararlanılacağı, kredinin denetimi gibi konular öğretilir.
4. Gün	Eğitimin dördüncü gününde grup üyelerinin görev ve sorumluluklarının neler olduğunu, grup üyelerinin haftalık merkez toplantılarına katılma zorunluluklarının bulunduğu hakkında grup üyelerine bilgi verilir.
5. Gün	Eğitimin beşinci gününde merkez müdürü grup üyelerine kendi aralarından geçici olarak bir başkan ve bir sekreter seçmelerini ister. Bu seçtikleri başkan ve sekreter üzerinden görev ve sorumlulukları hakkında bilgi verir.
6. Gün	Eğitimin altıncı gününde merkez müdürü, merkez şefinin kuralı ve sorumlulukları ve seçilme süreçleri gibi konulardan bahsedilir. Üyelerine, TGMP’nin daha önceden belirlemiş olduğu on emir ezberlettirilir. Bir gün önce öğretmek için belirlenen başkan ve sekreter yeniden seçilir ve bu görevlere farklı kişiler getirilir.

7. Gün	Eğitimin yedinci gününde grup üyeleri bir sonraki yıl görev yapacak asıl başkan ve sekreteri seçerler. Merkez müdürü grup tanınması için bir yoklama yapar. Gruptaki eksikliklere bakılır. Eksiklik varsa bu eksikliklerin giderilmesi sağlanır.
8. Gün	Eğitimin son günü olan sekizinci günü ise merkez müdürü, grup üyelerinin her birinin aile üyeleriyle görüşür. Aile üyelerine projenin nasıl işlediği konusunda bilgi verilir. Bununla TGMP ve grup üyeleri, aile bireyleriyle de işbirliği sağlanmış olur. Bundaki mantık, ülkemizdeki ataerkil anlayışının hâkim olması ve projenin ilk önce kapalı bir toplum olan ve ataerkilin yoğunlukla yaşandığı Güneydoğu Anadolu bölgesinden başlanmış olması da göz önüne alındığında aile içi çatışmaların yaşanmaması yatmaktadır.

Kaynak: TGMP, www.tgmp.net (Erişim Tarihi: 02.06.2015)

2.8.1.6. TGMP’de On Emir

Mikrokredi kullanmak isteyen kadınlara TGMP’nin genel prensiplerini ezberlettirilerek alınan kredi tutarlarını verimli alanlara yönlendirilmesi amaçlanılmıştır. Zorunlu eğitimin beşinci ve altıncı günlerinde bu on emir üyelere anlatılır ve üyelere ilk iki maddenin ezberlemeleri istenir. “Disiplin, Birlik, Cesaret, Çok Çalışma, Başarıyı Ailemize getireceğiz” üyeler tarafından ezberlenen bu slogan, bundan sonraki bütün merkez toplantılarının kapanışlarında tekrarlanacaktır. On emir şu şekildedir;¹³⁴

1) Türkiye’yi, Grameen Mikrokredi Projesi’nin dört prensibini takip edecek ve ilerleteceğiz. Bunlar; Disiplin, Birlik, Cesaret ve Çok Çalışma’dır.

2) Başarıyı ailemize getireceğiz.

3) Aile nüfusunu oldukça az tutacağız ve harcamalarımızı en aza indireceğiz, kendi sağlığınıza dikkat edeceğiz.

¹³⁴ Türkiye Grameen Mikrokredi Programı, 2009 Faaliyet Raporu, <http://www.tgmp.net/> (Erişim Tarihi: 15.08.2011).

- 4) Ekilebilir arazimiz varsa yıllar boyunca sebze yetiştirip yiyeceğiz. Ektiğimiz arazinin ihtiyacımızdan fazla olan kısmını da satacağız.
- 5) Çocuklarımızın eğitimine önem vereceğiz. Çocuklarımızın eğitimi için gerekli olan parayı kazanacağız.
- 6) Her zaman birbirimizin yardımı için hazırlıklı olacağız. Eğer herhangi birimizin başı derde girerse hepimizin yardımına koşacağız.
- 7) Eğer herhangi bir merkezde olumsuzluk ve disiplinsizlik olursa oraya gidip oranın düzeltilmesine yardımcı olacağız.
- 8) Yardımlaşmayı devam ettireceğiz. Birbirimize destek olacağız.
- 9) Çocuklarımızı ve çevremizi her zaman temiz tutacağız.
- 10) Sürekli olarak işimizi ilerletmenin yollarını araştıracağız. Korku ve endişelerimizi yenmeye çalışacağız.

2.8.2. Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV) ve Uygulaması

Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV), 1986 yılında kadınlarının üretici güçlerini artırarak bireysel ve toplumsal yaşam seviyelerini artırmak için yapmış oldukları çabalara destek olmak için bir grup gönüllü kadının biraraya gelmesiyle kurulmuştur. Yoksul kadınların içinde buldukları durumla mücadele etmedeki üstün başarıları, kendilerini, ailelerini ve toplumu geliştirme güçlerine olan inançları gibi nedenlerden dolayı vakıf hedef kitle olarak yoksul kadınlara yönelmiştir. Vakfın temel faaliyet alanları; özellikle yoksul bölgelerde yaşayan çocukların bakımları ve eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması, kadınların bireysel ve kolektif kapasitelerinin geliştirilmesi, afet ve afet sonrası yeniden yapılandırılma sürecine katkıda bulunulması ve ekonomik güçlendirme programlarıdır.¹³⁵ Vakıf ilk defa 2002 yılının Haziran ayında MAYA, Mikro Ekonomik Destek İşletmesi'ni İstanbul ve Kocaeli'ndeki kadınlara sistematik olarak mikrokredi vermek amacıyla kurmuştur. Kadınlar arasında finansal alanında okuryazarlık oranlarını artırmak için de KEDV ile Citibank arasında yapılan

---

¹³⁵ Korkmaz vd.(2004), 89.

anlaşmayla 2002-2007 yılları arasında banka yetkilileri deneyimlerini kadınlara aktarılması sağlanmıştır.¹³⁶

2.9. GELENEKSEL BANKA KREDİLERİYLE MİKROKREDİ ARASINDAKİ FARKLAR

Geleneksel bankacılık sisteminde kredi alacak bireyin teminat göstereceği gelirleri ne kadar fazla ise alacağı kredi miktarı da o kadar fazladır. Ancak mikrokredi de tersi bir durum hâkimdir. Mikrokredi de kredi alacak birey ne kadar geliri az ise kredi alma olasılığı o kadar fazladır. Geleneksel bankacılık sisteminde teminat gösteremeyen müşteriler ise kredi alamamaktadır.

Mikrokredi yönteminde kredi talebi değerlendirilmesi, geleneksel bankacılık sisteminde olduğu gibi bireyin mal varlıklarına dayanmamaktadır. Bireyin geleceğe yönelik çalışma şevki ve kabiliyetleri dikkate alınmaktadır. Mikrokredi sistemindeki anlayış, en fakir de dâhil olmak üzere bütün insanlık yüksek donanımlarla donatılmıştır. Bu sebeple bireyin şuan ki mal varlıklarını değil, sahip olduğu fakat açığa çıkarılmamış kabiliyetleri göz önüne alınmalıdır.

Geleneksel bankaların temel amacı kârını artırmakken mikrokredi sisteminin temel amacı kar elde ederek sürdürülebilirliğini sağlayarak fakirin fakiri olan kadınlara ulaşmayı amaçlamaktadır. Geleneksel bankacılık sisteminde genellikle erkeklere kredi hizmeti sunulurken mikrokredi sisteminde fakir kadınlara kredi hizmeti verilmektedir. Mikrokredi kuruluşlarında fakir kadınların mal varlıkları artırılmak suretiyle statülerinin artırılması sağlanmaktadır.

Mikrokredi sistemlerinde borç alan ve veren arasında kanuni bir araç yoktur. Fakat geleneksel bankacılık sisteminde mahkeme ve icra müdürlükleri vardır. Mikrokredi de kredisinin ödemesini yapamayan bireylere grup baskısı ve dayanışması vardır. Haftalık toplantılarda taksit ödemesi gerçekleştirilir, eğer üyelerden biri taksitini ödemeyecek durumda ise grup üyeleri arasında tedarik edilerek sorun çözümlenebilir.

---

¹³⁶ Şengül, Akçar, “Kadın Emeğini Değerlendirme Derneği'nin Mikrokredi Değerlendirmesi”, İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün (Ed.), *Mikrokredi ve Yoksulluk Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru*, Kahramanmaraş Valiliği, Kahramanmaraş 2010, 191.

Mikrokredi kuruluşları, borç alan bireylerin ödemelerinde sıkıntı çekmeleri durumunda borcunu tekrardan yapılandırılarak bireyin üretken olması ve çalışma şevkinin devam ettirilmesi sağlanır. Geleneksel bankacılık sisteminde ise bireyin borcunu ödeyememesi durumunda banka vermiş olduğu para konusunda endişeye kapılır ve bireyi mahkemeye vererek parasının teminine çalışır.

Geleneksel bankacılık sisteminde bireyin krediyi ödeyememesi durumunda kredi üzerindeki faiz yürütülmesi durdurulmamaktadır. Bundan dolayı tahakkuk ettirilen faiz bazen bireyin almış olduğu anaparanın da üzerine çıkmaktadır. Mikrokredi sisteminde kredi çekilirken belirlenen faiz miktarının üzerine çıkmamaktadır.¹³⁷

Geleneksel bankacılık sisteminde personel eğitimleri başka bir mekânda ve kişiler tarafından yapılan masraflı bir süreci içerirken mikrokredi sisteminde çalışan personellerin eğitimi görev yapacağı sahada gerçekleşmektedir.

Geleneksel bankacılık sisteminde yıllık raporlarında ekonomik konjonktürel yapı, bankanın karı gibi ekonomik bilgiler sunulurken mikrokredi sisteminde müşterilerin gelirlerinde artış olup olmadığı, refah seviyelerindeki değişiklikleri gibi özellikleri değerlendirilmektedir.

Geleneksel bankacılık sisteminde müşteri hakkında tüm bilgilerin kaydı tutulmaktadır. Bundan dolayı kırtasiyecilik masrafı had safhadadır. Kredi verilmeden önce müşteriden birçok evrak getirmesi istenir bu da birçok yoksulun kredi almamasına neden olurken mikrokredi sisteminde kayıt olarak yoksul kesimin hayat standartlarında bir gelişme olup olmadığıyla ilgili bilgiler tutulur.

Geleneksel bankacılık sisteminde müşteriye güvensizlik hâkimken mikrokredi sisteminde ise müşteriye güven hâkimdir. Bunu da geleneksel bankacılık sisteminde talep edilen kredi tutarının %125 oranında teminat istenirken mikrokredi sisteminde sadece gruba üye olması yeterli görülmüştür.

---

¹³⁷ Uluoğlakçı (2009), 85- 87.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE MİKROKREDİNİN ROLÜ: ERZURUM İLİNDE MİKROKREDİ KULLANAN KADINLAR ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU ve AMACI

Araştırmanın amacı, yoksullukla mücadelede son dönemin önemli araçlarından biri olan mikrokredinin söz konusu mücadelede oynadığı rolünü tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda Erzurum il merkezinde mikrokrediden faydalanan kadınların ekonomik, sosyal, kültürel ve refah değişimlerini ele almak araştırmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın diğer amaçları ise şu şekilde sıralanabilir;

–Erzurum il merkezinde bulunan kadınların kredi kullanımı öncesi ve sonrası yaşamları arasında gelir, yaşam, kültürel, sağlık, tasarruf vb. açılarından bir değişim yaşanıp yaşanmadığını tespitini sağlayarak mikrokredinin gerçekten yoksul kimselerin yoksullukla mücadele sürecinde etkili bir araç olup olmadığını saptamak,

–Mikrokredi uygulamasında yaşanan aksaklıkları tespit edebilmek,

–Erzurum ilinde mikrokredi kullanan kadınların gelirindeki çocukların eğitim/eğitim dışı harcamalarındaki artış göstergelerine bakılarak yoksulluk sınırından uzaklaşıp uzaklaşmadığına belirlemek ve kadınların para kazanmaya başladıktan sonra aile bireylerinin refah seviyelerine nasıl yansıtacağı konusunda bilgi vermek,

–Erzurum il merkezinde mikrokredi kullanan kadınların para kazanmaya başladıktan sonra aile içi ilişkilerinin ve toplumdaki saygının nasıl etkileneceği konusunda bilgi vermek ve birçok ülkede başarıyla yürütülen programın Erzurum ilinde uygulanışındaki eksiklikler saptanarak bu eksikliklerin nasıl giderileceği konusunda öneride bulunmaktır.

3.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ ve HİPOTEZLERİ

Bu çalışma, mikrokredi uygulamasının Erzurum’da durum tespitinin yapılması, mikrokredinin gelire olan etkisi ve uygulamanın ne kadar etkin yürütüldüğünün ortaya

konulması bakımından önemlidir. Çalışma mikrokredinin Erzurum ilindeki uygulamasını inceleyen ilk çalışma özelliğini de taşımaktadır.

Araştırmanın hipotezleri de şu şekilde sıralanabilir;

- 1) Mikrokredinin asıl hedef kitlesi düşük gelirli kadınlardır.
- 2) Mikrokredi kullanan kadınlar, kredi ile gelir ve yaşam standartlarını iyileştirmiştir.
- 3) Mikrokredi uygulamasıyla kadınlar tasarruf eğilimlerini artırırlar.
- 4) Mikrokredi sonrası para kazanmaya başlayan kadınların aile ilişkilerinde olumlu değişiklikler yaşanmıştır.
- 5) Mikrokredi sonrası para kazanmaya başlayan kadınlara toplumun saygısı artmıştır.
- 6) Mikrokredi sonrası kadınlar, çocuklarına yaptıkları eğitim/eğitim dışı masrafları artmıştır.
- 7) Mikrokredi sonrası kadınlar sağlık gereksinimlerini karşılamışlardır.

3.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI ve SINIRLILIKLARI

Araştırmada kullanılan anket forumlarında, anketten elde edilecek verilerin sadece akademik amaçla kullanılacağı, ankete katılanların soruları dikkatlice okumaları ve ona göre cevaplamaları istenmiştir. Bu isteklere bağlı olarak ankete katılanların, cevap verirken dikkatli, tarafsız ve samimi davrandıkları kabul edilmiştir.

Bu araştırma ankete katılan mikrokredi kullanıcıların belirli bir yüzdesi üzerinde uygulandığından, elde edilen veriler bu ankete katılan bireyler ile sınırlıdır. Bunun yanı sıra anketlerin cevaplanması esnasında oluşacak bazı eksikliklerin sonuç üzerinde etkili olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

3.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada anket yöntemi kullanılmıştır. Üç bölümden oluşan anket, kapalı uçlu sorulara dayanmaktadır. Ancak yoksulluk gibi geniş bir konu ele alındığı için ankette açık uçlu sorularda yer almış ve mümkün olduğunca katılımcıların sorulara farklı bakış açıları da belirlenmeye çalışılmıştır.

3.4.1. Örneklem Seçimi

Araştırmanın evreni; Erzurum il merkezindeki Mikrokredi Şube Müdürlüğü'ne kayıtlı mikrokredi kullanıcılarından oluşmaktadır. Erzurum Mikrokredi Şube Müdürlüğü'ne kayıtlı toplam katılımcı sayısı 2015 Şubat ayı itibariyle 250'dir.

Araştırmada örneklem kütesinin büyüklüğünün belirlenebilmesi için 3.1.'nolu eşitlikten faydalanılmıştır¹³⁸.

$$n = \frac{NPQZ^2}{(N-1)d^2 + PQZ^2} \quad (3.1.)$$

Burada;

n : Örnek Kütle Büyüklüğü,

N : Anakütle Büyüklüğü (Erzurum ili Mikrokredi Şube Müdürlüğü' ne kayıtlı mikrokredi müşteri sayısı),

P : Mikrokredinin kullanma olasılığı,

Q : Mikrokredi kullanmama olasılığı ($1-P$),

Z : % $(1-\alpha)$ düzeyinde Z test değeri,

α : Önem düzeyi ve

d : Hata (tolerans) payıdır.

Araştırmada anakütleyi temsil edecek minimum örnek büyüklüğü, şu şekildedir;

$$n = [250 * 0,5 * 0,5 * 1,96 * 1,96] / [(250-1) * 0,05 * 0,05 * 1,96 * 1,96] = 151,6836$$

3.1. nolu eşitlikten faydalanarak belirlenen örneklem sayısı 152 kişidir. Ancak anket sürecinde bazı kredi kullananların ankete katılmak istememesi ve Erzurum Mikrokredi Şube görevlilerinin izin vermemesi gibi nedenlerden dolayı 122 kişi ankete katılmıştır.

Araştırmada anakütle-örneklem seçiminde basit tesadüfi örnekleme modeli kullanılmıştır. "Basit tesadüfi örnekleme modelleri evren hakkında genel bir yargıya ulaşmak amacıyla evrenin tümüne veya ondan alınacak bir gruba yapılan bir araştırma

¹³⁸ Ö., Akbulut ve N, Yılmaz, *İstatistik Analizlerde Temel Formüller ve Tablolar*, Aktif Yayınevi, Erzurum 1999, 8.

olarak tanımlanmaktadır. Basit tesadüfi modelin uygulanması beş aşamadan gerçekleşir. Birinci aşamada, hedef kitleyi tabakalara ayrılmasını içerir. Örneğin, hedef kitle üniversite öğrencileri ise öğrencileri birinci sınıf, ikinci sınıf, vb. sınıflara ayrılmasıdır. İkinci aşamada, hedef kitlenin yığın ortalaması, yığın toplamı ve yığın oranının tatmin edici olması aranır. Üçüncü aşamada, hedef kitlenin duyarlılığını değerlendirebilmek için standart hatalarını bulmaya çalışılır. Dördüncü aşamada, hedef kitlesi için güven aralıklarının oluşturulmasıdır. Beşinci aşamada ise hedef kitlenin ulaşılacak kişi sayısının belirlenmesidir”¹³⁹. Bu yöntem, her bir örnekleme biriminin eşit bir şekilde seçilme şansına sahip olmasını ifade etmektedir. Bu yöntemde evreni oluşturan bireyler arasında herhangi bir ayrıcalık yapılmamakta, her bir bireyin seçilme şansları eşittir. Bu araştırmada basit tesadüfi yöntem esas alınmıştır.

3.4.2. Veri Toplama Yöntemi

Anket formuna son şeklini vermeden önce gerek yerli gerekse yabancı kaynaklardan geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda araştırmada kullanılan anket formu nihai şeklini almıştır. Anket üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda, katılımcıların demografik ve göç özellikleri, ikinci kısımda mikrokredi kullanım sürecine ilişkin sorular, üçüncü kısımda ise mikrokredi kullanım sonrası, katılımcıların yoksulluk, tasarruf ve sağlık güvencesine yönelik hayatlarında değişiklik olup olmadığını belirleyen sorulardan oluşmaktadır (*bkz.Ek1*).

Anket Şubat-Mart 2015 dönemini kapsayan iki aylık süre zarfında Mikrokredi Şube müdürü ve görevlilerinin eşliğinde bizzat araştırmacı tarafından yapılmıştır. Araştırmacı Şube'nin mikrokredi kullananlar için düzenlediği merkez toplantılarına katılarak yüz yüze görüşmeleri ile anket katılımını sağlamıştır.

Araştırmada standart sapma, aritmetik ortalama, frekans dağılımı istatistiksel yöntemleri, T-testi ve Anova analiz yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 20.0 (Statistical Program For Social Sciences) programı ile analiz edilmiştir.

¹³⁹ Taro, Yamane, *Temel Örnekleme Yöntemleri*, (Çev. Alptekin, Esin/Celal, Aydın/M. Akif, Bakır/ Esen, Gürbüzsül), Literatür Yayıncılık, İstanbul Nisan 2001, 75-76.

3.5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmanın sonuçlarıyla katılımcıların demografik ve göç bilgileri, mikrokredi kullanım sürecine dair yoksullukla ilgili bilgiler elde edilmiştir. Anket sonuçları grafik ve tablolara aktarılmıştır. Ayrıca çalışmada katılımcıların mülakatlarına yer verilmiş bazen gözlem yöntemi ile elde edilen bilgiler aktarılmış bazen de mikrokredi sorumlusundan elde edilen veriler ortaya konulmuştur.

3.5.1. Katılımcıların Demografik ve Göç Özelliklerine Yönelik Bulgular

Tablo 3.1’de katılımcılara ait demografik ve göç özellikleri aktarılmaktadır.

Tablo 3.1. Araştırmaya Katılan Mikrokredi Kullanıcıların Demografik Özelliklerine göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
Yaş Aralığı		
15-24	7	5,7
25-34	23	18,9
35-54	78	63,9
55- +	14	11,5
Toplam	122	100,0
Eğitim Durumu		
Okur- Yazar Değil	9	7,4
Okur- Yazar	5	4,1
İlköğretim	82	67,2
Lise	19	15,6
Önlisans/ Lisans	7	5,7
Toplam	122	100,0
Medeni Durumu		
Bekâr	13	10,7
Evli	104	85,2
Boşanmış	5	4,1
Toplam	122	100,0
Çocuk Sayısı		
1	15	14,2
2	34	32,1
3	18	17,0

4	30	28,3
Diğer	9	8,4
Doğum Yerleri		
Erzurum	113	92,6
Kars	2	1,6
İstanbul	2	1,6
Sivas	2	1,6
Diğer	3	2,4
Toplam	122	100,0
Eşinizin İşi		
İşsiz	5	4,6
Serbest Meslek	25	22,9
Memur/İşçi	42	38,5
Diğer	37	33,9
Toplam	109	100,0

Anket çalışmasında yaş gruplandırması, hanehalkı işgücü anketleri esas alınarak yapılmıştır. Ankete katılanların %63,9'u 35-54 yaş aralığında, %18,9'u 25-34 yaş aralığında, %11,5'i 55 ve üzeri yaş aralığında, %5,7'si 15-24 yaş aralığında toplandığı görülmektedir. Araştırmaya katılanların yaş ortalaması 41,1 olduğu tespit edilmiştir. En genç mikrokredi kullanıcısı 20, en yaşlı mikrokredi kullanıcısı ise 71 yaşındadır.

Bulgulara göre en fazla mikrokredi kullanan katılımcıların yaş aralığı 35-54'tür. Sonuca bağlı olarak mikrokredi kullanan katılımcıların genellikle orta yaşlı kadınlardan oluştuğu ifade edilebilir. Bu yaş aralığı hem bireylerde geçim derdinin yoğun bir şekilde hissedildiği hem de hayatın en verimli dönemi olduğu kabul edilmektedir.

Bulgularda en az oranın ise 15-24 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Sonuca göre genç bireylerin girişimcilik yönünden zayıf olduğu söylenebilir. Bu dönemde bireyler; eğitimleriyle meşgul olabileceği gibi bir işte çalışmayı da tercih edebilmektedirler. Ayrıca bu dönemde bireylerin karakterleri tam olarak yerleşmediği ve birçoğu geçimlerini ailesinden sağladıkları için girişimcilik konusunda pasif kalabilirler.

55 ve üzeri yaş grubunda da girişimcilik konusunda pasif olduğu görülmektedir. Bu dönemde bireyler kendilerini yaşlı olarak kabul etmelerinden veya sağlık sorunları daha sık görülmeye başlamasından dolayı çalışmamayı tercih edebilirler. Hâlbuki Batı toplumlarında 50 yaş üstü dönemler iş hayatın en verimli zamanları olarak görülmektedir¹⁴⁰.

Ankete katılanların %67,2'si ilköğretim mezunu, %15,6'sı lise mezunu, %7,4'ü okur-yazar değil, %5,7'si önlisans/lisans mezunu, %4,1'i ise okur-yazardır. Erzurum'da mikrokredi kullanan kadınların eğitim düzeyinin genel yapısı okur-yazardır. Sadece %7,9'u okur-yazar değildir. Bu sonuç iyi olarak görülebilir ancak bu sonuç yeterli sayılamaz. Zira kadınların eğitimden yeterli düzeyde faydalanmadığı ve böylece kişisel gelir düzeyini de artıramadığı ifade edilebilir.

Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında %85,2'sinin evli, %10,7'sinin bekâr ve %4,1'i ise boşanmış olduğu görülmektedir. Ayrıca yüz yüze görüşmelerde bekâr katılımcıların önemli bir kısmının nişanlı olduğu ve mikrokrediyi özellikle evlilik hazırlıklarını tamamlamak için aldıkları tespit edilmiştir.

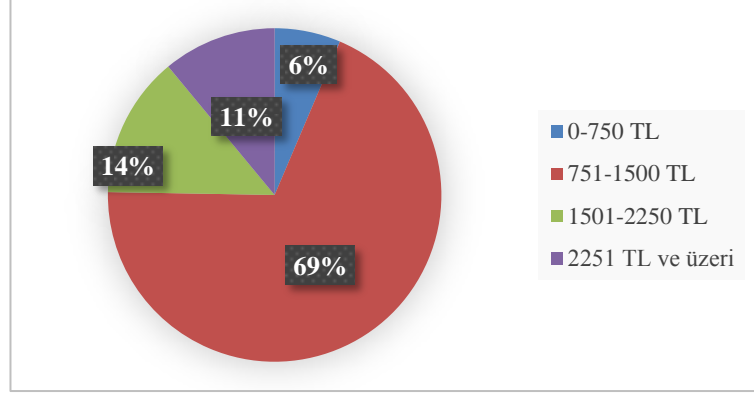
Katılımcıların 106'sı çocuk sahibidir. Bu katılımcıların %32,1'i iki çocuğa, %28,3'ü dört çocuğa, %17'nin üç çocuğa, %14,2'nin tek çocuğa, %7,5'inin beş çocuğa, %0,9'un ise altı çocuğa sahip oldukları tespit edilmiştir.

Mikrokredi kullanan evli kadınlara eşlerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmadığı ve çalışanların ne iş yaptığı sorulmuştur. Katılımcıların eşlerinin %38,5'i ile en fazla memur/işçisiyken, en az oran ise %4,6 ile işsizlerin olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların eşlerin aylık ortalama geliri sorulduğunda %68,8'i 751-1500 TL arasında olduğunu ifade etmiştir. Eşinin aylık ortalama geliri 2251 TL ve üzerinde olan katılımcıların oranı ise %11'dir. Şekil 3.1.'de katılımcıların eşlerinin aylık ortalama kazancı verilmektedir.

---

¹⁴⁰ Hayrettin, Şahin, *Kadın Girişimciliğinin Teşviki ve Geliştirilmesinde Mikrokredinin Önemi Sakarya Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2010, 95.

Şekil 3.1. Katılımcıların Eşlerinin Aylık Ortalama Kazancına göre Grafikselsel Dağılımı

Tablo 3.2. Katılımcıların Oturdukları Evlere göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
Kendi Evim	46	37,7
Kiradayım	73	59,8
Kendi Evim Değil, Ama Ücretsiz Oturuyorum	3	2,5
Toplam	122	100,0

Ankete katılanların %59,8'i kirada, %37,7'si kendi evinde, %2,5'i kendi evi değil ama ücretsiz oturduğunu belirtmiştir. Katılımcıların çoğunun kirada oturdukları görülmektedir. Kirada oturanların fazla olması, literatürde bulunan kira gideri kişinin refah seviyesini düşüreceği görüşünü destekler niteliktedir. Ayrıca düşük gelirli insanlardan oluşan katılımcıların, kendi evlerinin olmaması beklenen bir durumdur.

Tablo 3.3. Katılımcıların Konut Tipine göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
Apartman Dairesi	116	95,1
Müstakil Ev	6	4,9
Toplam	122	100,0

Sonuçlara göre katılımcıların önemli bir kısmı kirada oturmaktadır. Genellikle mikrokredi kullanan kişiler düşük gelir seviyeleri nedeniyle ev sahibi olmakta zorlanmaktadırlar. Katılımcıların oturdukları evlerin önemli bir kısmı (%95,1) apartman dairesi şeklindedir. Sadece %4,9'u müstakil evde oturmaktadır. Bu sonuç Türkiye'deki konut tipinin ağırlıklı olarak apartman şeklinde olması sebebiyle beklenen bir sonuçtur.

Ankete katılanların doğum yerlerine bakıldığında; %92,6'sının Erzurum doğumlu olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Kars, İstanbul, Sivas, Bartın, İzmir ve Erzincan olmak üzere farklı illerde doğmuş kişilerinde olduğu tespit edilmiştir. Böylece 9 kişinin Erzurum'a farklı illerden göç ettiği belirtilebilir. Bu katılımcıların %66,7'si ekonomik imkânların yetersizliğinden, %33,3'ü ise tayin ve evlilik dolayısıyla göç ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 3.4. Katılımcıların Göç Ettikleri Yıllara göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
1980-1999	4	44,4
2000 ve Sonrası	5	55,5
Toplam	9	99,9

Kaç yılında göç ettiniz sorusuna bu dokuz katılımcının dördü 1980-2000 yılları arasında, beşi ise 2000 sonrası cevabını vermiştir. Yüz yüze görüşme esnasında özellikle 2000 sonrası göç eden katılımcıların 2001 Ekonomik Krizi'nden etkilendiği ve bu sebeple etme kararı aldıkları tespit edilmiştir.

Tablo 3.5. Göç Eden Katılımcıların Yardım Alıp Almamasına göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
Evet	2	22,2
Hayır	7	77,8
Toplam	9	100,0

Göç eden katılımcılara son olarak “Erzurum'a geldiğinizde yakınlarınızdan herhangi bir yardım aldınız mı?” sorusu yönlendirilmiştir. Erzurum'a göç edenlerin %77,8'i yakınlarından herhangi bir yardım almazken %22,2'si ise ev konusunda yardım aldıklarını belirtmişlerdir.

3.5.2. Mikrokredi Kullanım Sürecine Yönelik Bulgular

Bu bölümde ankete katılan kadınlara mikrokredi kullanım süreçlerine yönelik sorular yönlendirilmiştir. Sorular hem mikrokredi almadan önce hem de aldıktan sonra katılımcıların yaşadıkları durumları tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda ilk olarak katılımcıların mikrokredi haricinde daha önce hiç kredi kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur.

Tablo 3.6. Katılımcıların Mikrokredi Harici Kredi Kullanıp Kullanmamasına göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
Evet	26	21,3
Hayır	96	78,7
Toplam	122	100,0

“Mikrokredi harici kredi kullandınız mı?” sorusuna katılımcıların %21,3’ü evet derken %78,7’si herhangi bir kredi kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Genellikle düşük gelirlili ya da yoksul olarak nitelendirilecek mikrokredi kullanıcıları ya hiç geleneksel bankacılık sisteminden faydalanmamış ya da faydalanamamışlardır. Çünkü söz konusu bireylerin geleneksel bankacılık sisteminin şartlarını ve yükümlülüklerini gelirleri dolayısıyla yerine getirebilmeleri neredeyse imkânsızdır.

Tablo 3.7. Mikrokredi Haricinde Kredi Kullanan Katılımcıların Kredi Türlerine göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
İhtiyaç Kredisi	22	84,6
Esnaflara Yönelik Verilen Kredi	3	11,5
Diğer	1	3,8
Toplam	26	100,0

Mikrokredi haricinde başka kredi aldıklarını söyleyen 26 katılımcıya hangi krediden faydalandıkları sorulduğunda ise söz konusu katılımcıların %84,6’sı ihtiyaç kredisi cevabını vermiştir. Sadece üç kişi esnaflara yönelik kredi kullanmıştır.

Tablo 3.8. Mikrokredi Haricinde Kredi Kullanan Katılımcıların Kredinin Geri Ödemesinde Zorluk Yaşayıp Yaşamamasına göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
Evet	8	30,8
Hayır	18	69,2
Toplam	26	100,0

Kredilerin geri ödemesinde katılımcıların %69,2’si zorluk yaşamazken %30,8’i ise zorluk yaşadıklarını beyan etmişlerdir. Ancak yüz yüze görüşmelerde herhangi bir ödeme zorluğu yaşamadığını belirten katılımcılar aslında yeniden kredi çekerek sorunu aştıklarını vurgulamışlardır. Ayrıca sorun yaşadığını belirten sekiz katılımcının altısı da

başka kredi ile kredisini kapatabildiğini belirtmiştir. Sadece iki kişi akrabalarından yardım almıştır.

Mikrokredi harici kullanılan kredilerle yaş, eğitim durumu, medeni durumu, eşinizin işi ve aylık kazancı arasında anlamsal ilişkisine bakmak için T-Testi yapılmıştır. Ancak anlamsal ilişki bulunamamıştır. Sonucun anlamsız çıkmasında katılımcıların benzer sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklere sahip olması etkili olabilir.

Tablo 3.9. Mikrokredi Harici Kullanılan Kredilerle Yaş, Eğitim Durumu, Medeni Durum, Eşinizin İş, Eşinizin Aylık Kazancı Soruları Arasında Anlamsal İlişkisi

	Df	Frekans	Sig.(p)
Yaşı	1	0,001	0,969
Eğitim Durumu	1	0,001	0,973
Medeni Durumu	1	1,794	0,183
Eşiniz İş	1	1,869	0,174
Eşinizin Aylık Kazancı	1	0,953	0,331

($p > 0,005$)

Daha sonra katılımcılara mikrokredi almadan önce kendilerine ait bir işletme yönetip yönetmedikleri, başka bir deyişle piyasa deneyimine sahip olup olmadıkları sorusu yönlendirilmiştir. Katılımcıların %63,9'u piyasa deneyiminin olduğunu söylerken %36,1'i ise piyasa deneyiminin olmadığını belirtmiştir.

Tablo 3.10. Kredi Almadan Önce Piyasada Deneyiminin Olup Olmamasına göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
Evet	78	63,9
Hayır	44	36,1
Toplam	122	100,0

Piyasa deneyimi olanların %92,4'ü başarılı olduğunu söylerken %7,6'sı ise başarısız olduğunu belirtmektedir. Başarısız olanlar sebep olarak piyasa koşulların olumsuz olmasını %42,9'u, yeterli deneyime sahip olmamasını ve sermaye yetersizliğini %28,6'sı işaret etmişlerdir. Ancak başarılı olanların da aylık ortalama kazançlarının çok düşük olduğu görülmüştür. Örneğin, aylık 100 TL kazanan kişi de

kendisini başarılı olarak nitelendirmiştir. Ortalama kazancın bir işletme için en önemli başarı kriterlerinden biri olduğu kabul edildiğinde tezat gibi gözüken bu sonuç eğitim seviyesi düşük ve daha önce hiçbir kişisel geliri olmamış kadınlar için yine de başarı olarak görülmektedir. Bu kadınlar 100 TL ve civarı bir kazanç bile olsa ailelerinin gelirene bir katkı yapabildikleri için kendilerini başarılı görmekte-dirler.

Tablo 3.5.11. Mikrokredi Almadan Önce Herhangi Bir İşte Çalışılmasına göre Dağılımı

	Frekans (F)	Oran (%)
Evet	87	71,3
Hayır	35	28,7
Toplam	122	100,0

Ankete katılanların %71,3'ü mikrokredi öncesi herhangi bir işte çalışırken %28,7'si ise çalışmamaktadır. Mikrokredi öncesi herhangi bir işte çalışanların ise %68,2'si el işi/ev yemekleri işinde çalışırken %15,9'u diğer (kuaför, kozmetik, konfeksiyon) işlerde, %8'i esnaf olarak, %4,5'i gündelikçi olarak, %3,4'ü ise mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaktadır.

Aylık kazanç olarak ise %55,7'si 0-500 TL arası, %29,6'sı 501-1000 TL arası, %5,7'si 1001-1500 TL ile 2001 ve üzeri TL arasında, %3,4'ü ise 1501-2000 TL arasındadır. Mikrokredi almadan önce herhangi bir işte çalışmayanların çoğu geçimini aile/eşinin gelirleriyle sağlamaktadır. İşsiz olmalarının altında yatan temel neden olarak da %67,6'sı kadınlara yönelik iş imkânlarının yetersizliği, %17,6'sı çocuk/yaşlı/hasta bakımı, %5,9'u diğer (ihtiyaç duymama, vb.) nedenleri, %2,9'u ise ailesinin baskısı ve vasıfsız olmalarını göstermiştir.

Tablo 3.12. Mikrokredi Programının Öğrenildiği Yere göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
Daha Önce Kredi Kullanan Çevremden	61	50,0
Akraba/Arkadaş/Yakın Tanıdıklarından	57	46,7
Görsel/ Yazılı Yayın Organlarından	3	2,5
Diğer	1	0,8
Toplam	122	100,0

Katılımcılara mikrokredi programından nasıl haberdar oldukları sorulduğunda %50'si daha önce kredi kullanan çevresinden, %46,7'si akraba/arkadaş/yakın tanıdıklarından,%2,5'i görsel/yazılı yayın organlarından, %0,8'i ise diğer (dernek, parti, vakıf, vb.) araçlardan öğrendiklerini belirtmişlerdir.

Sonuca göre katılımcıların önemli bir kısmının daha önce kredi kullanan ve bunda başarılı olan çevresi vasıtasıyla mikrokredi uygulamasından haberdar olduğu görülmektedir. Bu sonuç şaşırtıcı değildir. Çünkü finansal araçların taşıdıkları risk bireyleri temkinli olmaya yönlendirmektedir. Bu sebeple çevrelerinde başarıyı yakalayan kişileri gördükçe sisteme güven artmakta ve daha çok sistemde yer alma arzusu olmaktadır.

Tablo 3.13. Mikrokredinin Alınış Amacına göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
Geçimini Sağlamak İçin	29	23,8
Mevcut İşimi Büyütmek İçin	87	71,3
Çocuklarımların Eğitimi Sağlamak İçin	2	1,6
Almış Olduğum Kredinin Borcunu Ödemek İçin	2	1,6
Diğer	2	1,6
Toplam	122	100,0

Ankete katılanların mikrokredi alma nedenlerine bakıldığında %71,3'ü mevcut işini büyütmek, %23,8'i geçimini sağlamak, %1,6'sı ise çocuklarının eğitimini sağlamak, almış olduğu kredi borcunu ödemek ve diğer (elektrik, kira, vb.) borçları ödemek için aldığını belirtmiştir. Sonuçlara bakılarak mikrokredi kullanıcıların çoğunun bir işte çalıştığını söyleyebiliriz.

Tablo 3.14. Mikrokrediden Alınan Paranın Kullanıldığı İş Alanlarına göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
El İşleri	79	64,8
Ev Yemekleri	19	15,6
Kuaförlük	5	4,1
Terzilik	1	0,8
Diğer	18	14,8
Toplam	122	100,0

Katılımcıların mikrokrediyle daha çok %64,8'i el işleri, %15,6'sı ev yemekleri, %14,8'i diğer (kozmetik, konfeksiyon, vb.) işleri, %0,8'i ise terzilik yapmaktadır.

Tablo 3.15. Almış Olduğunuz Kredinin Amacına Uygun Kullanımına göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
%100	61	50
%75	13	10,7
%50	30	24,6
%25	6	4,9
%0	12	9,8
Toplam	122	100

Kredi kullanan bireylerin %50'si aldığı kredinin tamamını kurmuş olduğu işte,%24,6'sı yarısını, %10,7'si 4 üçü, %9,8'i kredinin tamamını başka amaç için kullanmıştır.

Tablo 3.16. Mikrokredi Sonrası Kurmuş Oldukları İşte Başarı Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
Evet	113	92,6
Hayır	9	7,4
Toplam	122	100

Faaliyette bulunanların %92,6'sı kurmuş olduğu işten başarılı, %7,4'ü ise başarılı olamamıştır. Başarılı olamayanların birçoğu piyasa koşullarının olumsuz olması nedenini öne sürmüşlerdir. Mikrokredi ile kurulan işlere bakıldığında genellikle el iş ve ev yemekleri olduğu görülmekte bu da kurulan işlerin küçük ve bireysel yeteneklerle yapılabilen işler olduğunu göstermektedir. Ayrıca kredi kullanan kesimin kadın olduğu düşünülürse bu sonuç doğaldır.

Tablo 3.17. Mikrokrediyle Kurmuş Olduğunuz İşte Başarılı Oldunuz Mu Sorusuyla Yaş, Eğitim Durumu, Medeni Durumu ve Eşiniz Ne İş Yapıyor Arasındaki Anlamsal İlişki

	Df	Frekans	Sig.(p)
Yaşı	1	0,305	0,582
Eğitim Durumu	1	0,264	0,609
Medeni Durumu	1	2,120	0,148
Eşinizin İşi	1	1,734	0,191

(p>0,005)

Mikrokrediyle kurmuş olduğunuz işte başarılı oldunuz mu sorusuyla yaş, eğitim durumu, medeni durumu ve eşiniz ne iş yapıyor sorularıyla anlamsal ilişki açısından T-Testi analizine tabi tutulmuştur. Tablo 3.17’de analize dair sonuçlar verilmektedir. Ancak anlamsal ilişki bulunamamıştır. Sonucun böyle çıkmasında Erzurum’da mikrokredi uygulamasının yeni olması etkili olabilir. Mikrokredi yatırıma yönelik verilen bir kredi türü olmasından dolayı etkisini kısa vadede tespit edilemeyebilir.

Tablo 3.18. Katılımcıların Mikrokredinin İlk Taksitinin Ödemesinde Zorluk Yaşayıp Yaşamamasına göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
Evet	16	13,1
Hayır	106	86,9
Toplam	122	100,0

Katılanların %86,9’u ilk taksiti ödemede zorluk yaşamadığını, %13,1’i ise ödemede zorluk yaşadığını beyan etmiştir. İlk taksiti ödemede zorluk yaşayanların %37,5’i ailesinin yardımıyla, %25’i akrabalarının yardımıyla, %12,5’i grup üyelerinin yardımıyla zorluğu aştıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların önemli bir kısmı yaşadıkları zorluğu özellikle eşlerinin desteğiyle aştıklarını yüz yüze görüşme esnasında aktarmışlardır.

Tablo 3.19. Katılımcıların Mikrokrediden Alınan Kredi Sayısına göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
1	36	29,5
2	30	24,6
3	36	29,5
4	12	9,8
5	3	2,5
6	5	4,1
Toplam	122	100,0

Mikrokrediden %29,5’i bir kez, %29,5’i üç kez %24,6’sı iki kez, %9,8’i dört kez kredi, %4,1’i beş kez, %2,5’i ise üç kez kredi kullanmıştır.

3.5.3. Mikrokredi Sonrası Ekonomik ve Sosyal Olgularda Meydana Gelen Değişikliklere Yönelik Bulgular

Mikrokredinin amaçlarından biri de kadınların hayatında karşılaşılabilecek tehlikelere karşı kendini güvence altına almasıdır. Ayrıca kadınların haftalık ödemelerinde zorluk yaşamamaları için tasarruf bilincini aşılacaktır. Bu bölümde katılımcılara mikrokredinin yoksulluk, tasarruf ve sosyal güvencelere etkisini ölçen sorular yönlendirilmiştir.

Mikrokredinin bir amacı özellikle toplum tarafından ötekileştirilen kadınların, para kazanmaya başladıktan sonra toplum tarafından saygı görmesini sağlayabilmektir. Bu bağlamda çalışmada kadınlara mikrokredi sonrası toplumun bakışında değişiklik olup olmadığı sorulmuştur. Tablo 3.20’de mikrokredi sonrası toplumun bakış açısından değişiklik olup olmadığı aktarılmaktadır.

Tablo 3.20. Mikrokredi Sonrası Toplumun Kişiyeye Duymuş Olduğu Saygıya göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
Değişmedi	66	54,1
İyileşme oldu	49	40,2
Bozuldu	7	5,7
Toplam	122	100

Para kazanmaya başladıktan sonra çevrenin bireylere olan saygısında katılımcıların %47,5’in iyileşme olduğunu ve %47,5’in herhangi bir değişiklik olmadığını ve %4,9’un ise aksine iyice bozulduğunu belirtmiştir. Bu sonuç mikrokredi ile kişisel geliri elde etmeye başlayan kadının toplumdaki saygınlığı artar hipotezini destekler niteliktedir.

Ayrıca bu sonuç mikrokredinin toplum tarafından daha fazla kabul edilmesine imkân sağlayabilir. Böylece kadınların toplumsal hayatın daha fazla içinde yer alması gerçekleşebilir.

Tablo 3.21. Mikrokrediyi Kullandıktan Sonra Aile İçi İlişkilerindeki Değişikliğe göre Dağılımı

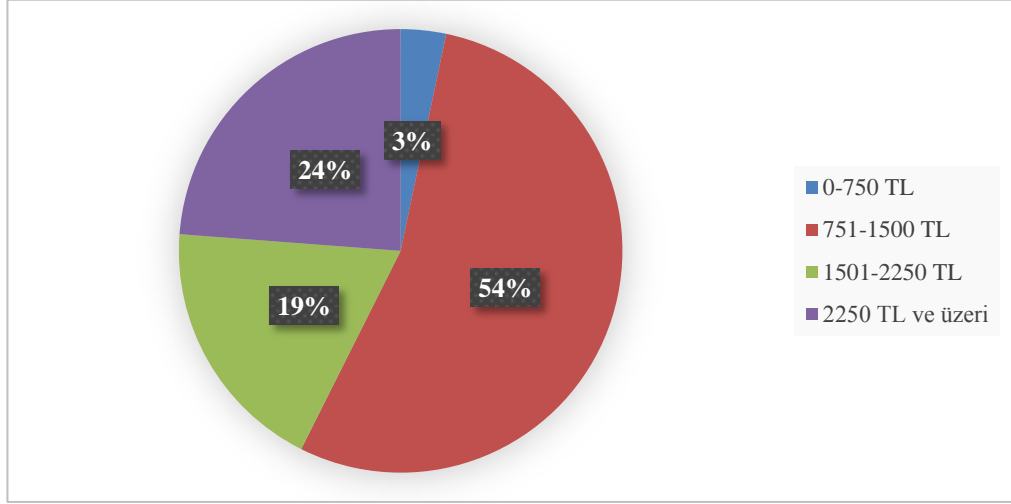
	Frekans	Oran (%)
Değişmedi	66	54,1
İyileşme Oldu	49	40,2
Bozuldu	7	5,7
Toplam	122	100,0

Katılımcılara mikrokredi aldıktan sonra hayatlarında değişiklik olup olmadığı, eğer olduysa ne gibi değişiklikler yaşadığını tespit etmek amacıyla sorular yönlendirilmiştir. Araştırmada aile içi ilişkilerde değişiklik olup olmadığı sorusuna katılımcıların %54,1'i herhangi bir değişiklik olmadığını, %40,2'si iyileşme olduğunu ve %5,7'si ise bozulduğunu belirtmişlerdir. Mikrokredi kullanımı, Erzurum ilinde aile ilişkilerinde bir değişiklik yapmamıştır. Aile içi ilişkilerinde bir değişiklik yaşanmıştır hipotezini ters düşmektedir.

Mikrokredi alıp para kazanmaya başladıktan sonra ailenin toplam kazancı şu şekilde gerçekleşmiştir. Katılımcıların %54,1'i 751-1500 TL arasında, %23,8'i 2251 ve üzeri, %18,8'i 1501-2250 TL arasında, %3,30'u 0-750 TL arasındadır. Bu bulgu mikrokredi sonrası aile gelirleri kayda değer bir artışın olmadığını söylenebilir. Katılımcıların birçoğu mikrokredi sonrası gelirlerinin değişmediğini belirtmiştir. Erzurum'daki mikrokredi uygulaması gelir seviyelerinde bir değişikliğe neden olmuştur hipotezini destekler nitelikteyken aynı şeyi yaşam standardı için söyleyemeyiz.

Araştırmada mikrokredi sonrasında ailenin aylık kazancında artış olup olmadığına baktığımızda mikrokredi öncesi ailenin aylık kazancı % 68,8'i 751-1500 TL arasında, %13,7'si 1501-2250 TL arasında, % 11'i 2251 ve üzeri, %6,4'ü 0-750 TL arasında gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. Mikrokredi sonrası aylık kazançlarda göz önünde bulundurulduğunda 0-750 TL ve 751-1500 TL gelire sahip katılımcılarda bir düşüş yaşanmıştır. Bu da Erzurum ilinde genel olarak mikrokredi sonrası gelirden artış olmasını destekler niteliktedir. Ancak gelir artışındaki artış yaşam standardına yansımamıştır. Katılımcıların çoğunun yaşam standartlarında bir değişiklik olmadığını söyleyebiliriz. Erzurum'daki mikrokredi uygulaması gelir seviyelerinde bir değişikliğe neden olmuştur hipotezini destekler nitelikteyken aynı şeyi yaşam standardı için söyleyemeyiz.

Ayrıca görevlilerle yapılan konuşmada mikrokrediyi gelir seviyesi yüksek olanlara vermeyi tercih ettiklerini beyan etmişlerdir. Zira eşlerinin meslekleri sorusunda da memur/işçi seçeneğinin fazla çıkması da bunu destekler niteliktedir. Bu bulgu “mikrokredinin asıl hedef kitlesi düşük gelirli kadınlardır” hipotezine ters düşmektedir.

Şekil 3.2. Katılımcıların Mikrokredi Sonrası Ailelerinin Aylık Toplam Kazancına Göre Grafikselsel Dağılımı

Ankete katılanlar, mikrokredi almadan önce çocuklarına eğitimleri için vermiş oldukları günlük harçlık tutarlarını %52,8’i 3-6 TL arasında, %36,8’i 0-3 TL arasında, %20,4’ü 6 TL ve üzerinde verdiklerini belirtmiştir. Tablo 3.22’de bu sonuca ait dağılım verilmektedir.

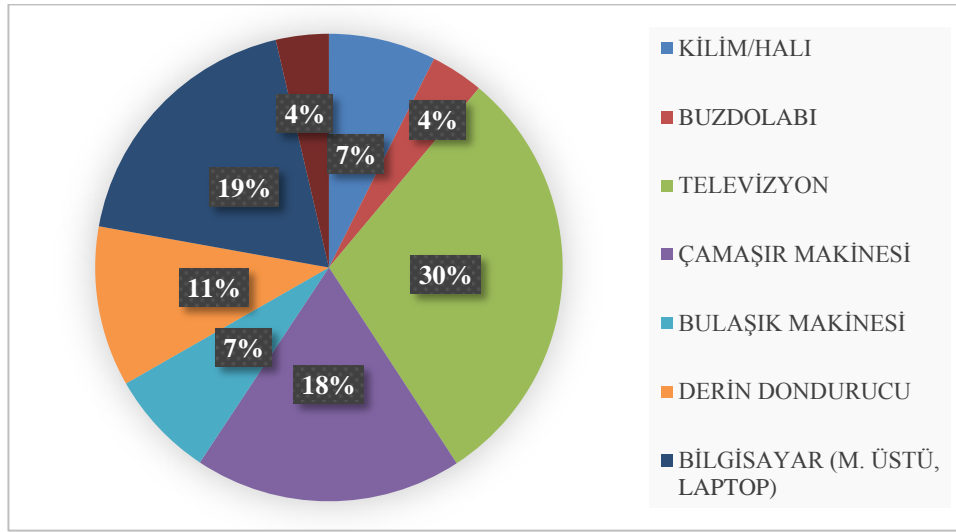
Tablo 3.22. Katılımcıların Mikrokredi Almadan Önce Çocuklarının Eğitimine Günlük Yapılan Harcamalara göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
0-3 TL	36	36,8
3-6 TL	42	52,8
6 ve üzeri	20	20,4
Toplam	98	100,0

Katılımcıların mikrokredi sonrası çocuklarının eğitim dışı harcamaları konusunda ise %43,3’ü aynı kaldığını, %31,7’si arttığını ve %25’i azaldığını beyan etmişlerdir. Bulgular ışığında eğitim ve eğitim dışı harcamalarının aynı kaldığı tespit edilmiştir. Ancak bu sonuç “mikrokredi sonrası eğitim ve eğitim dışı harcamalarında değişiklik yaşanmıştır” hipotezine ters düşmektedir.

Ankete katılan 122 kadından yalnızca 29'u mikrokredi sonrası bazı eşyaları aldıklarını ya da yenilediklerini beyan etmiştir. Bu katılımcıların %27,6'sı televizyonunu, %17,2'si çamaşır makinesini ve bilgisayarını, %10,3'ü derin dondurucusunu, %6,9'u cep telefonunu, bulaşık makinesini ve halısını, %3,4'ü buzdolabını ve küçük ev aletlerini değiştirmiştir. Cep telefonunu değiştiren katılımcılar piyasa koşullarına göre pahalı olmasına rağmen, piyasada taksitli telefon satışı olmadığı için cep telefonlarını Şube aracılığıyla aldıklarını görüşme esnasında dile getirmişlerdir.

Şekil 3.3. Katılımcıların Mikrokredi Sonrası Değiştirdikleri Eşyalara göre Dağılımı;

Araştırmada mikrokredi öncesi “herhangi bir sosyal güvenceniz var mıydı?” sorusuna katılımcıların %93,4'ü evet cevabını verirken %6,6'sı ise herhangi bir sosyal güvencesinin olmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 3.23. Mikrokredi Önce Herhangi Bir Sağlık Güvencesi Olup Olmamasına göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
Evet	114	93,4
Hayır	8	6,6
Toplam	122	100,0

Erzurum'da mikrokrediden kredi çekerek tıbbi harcamalar karşılanmamıştır. Bu sonucun çıkmasında Erzurum'da kredi kullanan kişilerin çoğunun memur veya işçi eşi olması etkili olmaktadır. Bu yüzden katılımcıların önemli bir kısmı eşlerinden dolayı sosyal güvenlik sistemine kayıtlı bulunmaktadır. Bu sonuç “Mikrokredi sonrası tıbbi

ihtiyaçların karşılanmasında olumlu değişiklik yaşanmıştır” hipotezine ters düşmektedir.

Mikrokredi programına katıldıktan sonra katılımcıların kendileri ve ailelerinden birinin tıbbi tedaviye ihtiyaç olduğunda %93,4’ü sosyal güvenceyle, %6,6’sı ise çalışma geliriyle karşılamaktadır.

Tablo 3.24. Mikrokredi Programına Katıldıktan Sonra Siz ve Ailenizden Biri Tıbbi İhtiyaç Duyduğunda Gerekli Parayı Temin Edilen Yere göre Dağılımı

	Frekans	Oran (%)
Çalışma Geliri	8	6,6
Sosyal Güvence (SGK yada BES)	114	93,4
Toplam	122	100,0

Mikrokredi sisteminde bireylere tasarruf yapma alışkanlığı da verilmesi amaçlanmaktadır. Bunun içinde bireylerden haftalık ödemesi gereken taksitleri dikkate alınarak en az 1 TL olmak üzere bankadaki hesaplara yatırmak zorunda olup en erken 1 yıl sonra tasarrufları çekebilmektedir. Araştırmada katılımcıların tamamına yakını tasarruf hesapları dışında herhangi tasarruf birikiminin olmadığı görülmüştür. Araştırmada “mikrokredi almadan önce tasarruf birikiminiz var mıydı?” sorusuna katılımcıların %73,8’i tasarruf birikiminin olmadığını, %26,2’si ise tasarruf birikimi bulunduğunu beyan etmiştir. Bu sonuç da bireylere tasarruf yapma alışkanlığı verme hipotezini çürütmektedir.

Ayrıca yapılan sözlü mülakatlarda mikrokrediyle alınan miktarının verimli alanlarda kullanılmadığı da gözlemlenmiştir. Örneğin işyeri açanların birçoğu o alanla ilgili gerekli bilgiye sahip olmadan giriştikleri tespit edilmiştir. Birçok mikrokredi kullanıcısı yaptığı işten fazla gelir elde edemediklerinden yakınmaktadır. Tasarruf birikiminin artırılması için, verilen kredilerin verimli alanlara yönlendirilmesi konusunda eğitimler verilmelidir.

Tablo 3.25. Katılımcıların Tasarruf Birikim Miktarına göre Dağılımı

	Frekans (F)	Oran (%)
0-50 TL	29	46,8
50-100 TL	7	11,3
100-200 TL	16	25,8
200-300 TL	3	4,8
300-400 TL	1	1,6
400 ve üzeri	6	9,7
Toplam	62	100,0

Mikrokredi sonrası tasarruf birikimi ise %50 oranında artmıştır. Aylık tasarruf miktarında ise %58,1 ile 0-100 TL arasında değişmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yoksullukla mücadele yoksulluk kavramında olduğu gibi çok eski bir tarihe sahiptir. Bundan dolayı yoksullukla mücadele konusunda insanlık tarihi boyunca çok sayıda çalışmalar yapılmıştır. Ancak yoksul sayısında kayda değer herhangi bir düşüklük yaşanmamış bilakis her zaman artış göstermiştir. Bu yüzden devletler devamlı olarak yoksullukla mücadelede farklı yöntemler geliştirmeye çalışmışlardır.

Yoksullukla mücadelede 20. yüzyılda geçmiş dönem politikalara göre farklı bakış açısı sunan mikrokredi sistemi geliştirilmiştir. Mikrokredi sistemini ilk defa 1976 yılında Bangladeş'te Prof. Dr. Muhammed Yunus tarafından ortaya konulmuştur. Mikrokredi sistemi, "fakirin fakirine ulaşılması" temel felsefesine dayanmaktadır. Kredi verilirken, geleneksel bankacılık sisteminin aksine kredi almak isteyen kişi ne kadar fakirse o kadar uygun olarak kabul edilmektedir.

Mikrokredi sisteminde, yoksullukla mücadelede yardım, hibe, vb. uygulamaların kişileri sadece tüketici konuma getirdiğine inanılmakta, bu sebeple yoksula yardım yerine geçimini sağlayabileceği iş imkânlarının sunulması gerektiği savunulmaktadır. Başka bir ifadeyle sistem "yoksula balık verilmez, balık tutma da öğretilmez, sadece ağ alacak ve kayık kiralayacak para verilir" düşüncesini merkeze yerleştirmektedir.

Mikrokredide "kredinin bir insan hakkı olduğu" düşüncesi hâkimdir. Bu yüzden teminat istenmemektedir. Sistemde kredi alınabilmesi için ilk şart grup oluşturmaktır. Teminat işlevini grup baskısı yerine getirmektedir. Grup baskısı aynı zamanda dayanışma işlevini de yerine getirmektedir. Böylece son zamanlarda toplum olarak kaybetmiş olduğumuz dayanışma düşüncesinin de gelişmesine katkı sağlayabilmektedir.

Mikrokredi nihai olarak yoksulların sermaye edinmesini sağlamakta ve bu sermaye ile üretim için gerekli olan aletlerin mülkiyetini kazandırmaktadır. Böylece kişiyi kendi işinin patronu haline getirmektedir.

Yoksulluğun etkisini ailede en fazla kadınlar üzerinde göstermesi, kadınların toplumda hep ikinci plana atılması, kadınların erkeklere göre borcuna daha sadık kalması, kadınların almış olduğu paranın tamamını ailesine harcaması vb. nedenlerden dolayı mikrokredinin ana hedef kitesini kadınlar oluşturmaktadır. Para kazanmaya başlayan kadın, ailesi ve toplum tarafından daha fazla saygı görmekte ve ekonomik olarak özgürleşebilmektedir. Ayrıca iş hayatında hep ikinci plana atılan kadın, sermaye

sahibi olarak kendi işinin patronu haline gelmektedir. Böylece atıl durumda olan kadınların işgücü piyasasına girmesine imkân sağlamaktadır.

Mikrokredi sisteminin katılımcılarına sadece balık tutmak için gerekli imkânları sağlaması, ancak balık tutmayı öğretmemesi eleştirilen bir yönüdür. Örneğin; katılımcıların ikamet ettikleri bölgelerin genel özellikleri dikkate alınmazsa, tüm kredi kullanan bireylerin benzer ekonomik aktivitelere yönelmesi durumu ortaya çıkabilir. Bu durum ise şiddetli rekabete yol açarak, küçük girişimcinin batmasına yol açabilir. Bu sebeple oltanın yanı sıra nasıl balık tutulacağına da öğretilmesi, kredi kullananların iş dünyasındaki başarısını artırabilir.

Bu sistemin eleştirilen bir diğer yönü ise, devletlerin sosyal yönünü ortadan kaldırmasıdır. Sosyal devlet gereği olarak sosyal yardım, işsizlik sigortası, eğitim ve sağlık harcamaları gibi devletin sorumluluklarının mikrokredi sistemine devredilmesi söz konusudur. Başka bir deyişle; sosyal devletin görevleri piyasa mekanizmasına devredilerek, özel finans kuruluşları, STK'lar ve kooperatifler gibi araçlar tarafından yürütülmesi planlanmaktadır. Ancak böyle bir durumun ortaya çıkması yoksulların daha fazla sömürülmesine yol açabilecektir.

Yoksulluk gibi çok büyük ve köklü bir problemin çözümüne yönelik ortaya atılan mikrokredi sisteminin olumlu yönleri olduğu gibi olumsuz yönlerinin olması da doğal karşılanmalıdır. Ancak söz konusu olumsuzluklar katılımcılara verilecek eğitim desteğiyle, özellikle iş dünyası hakkında verilecek bilgiyle ve sistemin denetim mekanizmasının başarılı bir şekilde işletilmesiyle giderilebilecektir. Olumsuzlukların giderilmesi için ivedilikle yapılması gereken en önemli husus mikrokredi ile ilgili kanunun yasalştırılmasıdır. Yasal boşluğun giderilmesi sonucunda sistemin işleyişi daha sağlıklı bir hal alacaktır.

Mikrokredi sistemi iyi bir şekilde işletilirse sihirli bir değnekte olabilir aksine denetim mekanizmaları doğru bir şekilde kullanılmazsa sinsi bir sömürü aracına da yol açabilir.

Çalışmanın amacı, yoksullukla mücadelede son zamanlarda popülerliği artan mikrokredi yönteminin oynadığı rolü tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda Erzurum il merkezinde mikrokredi kullanan kadınların ekonomik, sosyal, kültürel ve refah değişimlerini ortaya koymak araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Şubat 2015 tarihi

itibariyle Erzurum Mikrokredi Şubesi'ne kayıtlı 250 mikrokredi kullanıcısı bulunmaktadır. Hedef kitlenin ancak 122 kişisine ulaşılmıştır.

Araştırmada anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formları daha önce bu alanda araştırma yapılmış yerli ve yabancı çalışmalardan da faydalanılarak hazırlanmıştır. Anket soruları üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda, katılımcıların demografik ve göç özellikleri, ikinci kısımda mikrokredi kullanım sürecine ilişkin sorular, üçüncü kısımda ise mikrokredi kullanım sonrası, katılımcıların yoksulluk, tasarruf ve sağlık güvencesine yönelik hayatlarında değişiklik olup olmadığını belirleyen sorulardan oluşmaktadır.

Anket sonucunda elde edilen bulgulara göre mikrokredi, ailelerin ortalama gelirinde artışa yol açmaktadır. Ancak gelir artışıyla yoksulluk sınırı geçilememektedir. Ayrıca mikrokredi sistemi yatırıma yönelik yapılan bir faaliyet olmasından dolayı uzun dönemde etkisini tam manasıyla gösterebilmektedir.

Erzurum'daki mikrokredi kullanıcıların eşlerinin işlerine bakıldığında en fazla oran memur/işçi olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu "mikrokredinin hedef kitlesi yoksul kadındır" hipotezini çürütmektedir. Erzurum'da hedef kitleye ulaşamadığı görülmektedir.

Erzurum ilinde kredi alanlara bakıldığında en fazla Erzurum yerlilerinin kullandığı görülmektedir. Göç edenlerin oranı ise çok düşük seviyededir. Erzurum ilinde gerek yeni uygulanmaya başladığından gerekse tanıtımının tam manasıyla tabana yayılmaması göç edenlerin oranının düşük olmasında etkili olabilmektedir.

Mikrokredinin alınış nedenlerine bakıldığında en fazla geçimini sağlamak ve mevcut işi büyütmek olduğu görülmektedir. Ancak diğer ihtiyaçların (elektrik faturası, kira borcu, vb.) karşılanması içinde alınmaktadır. Ayrıca yapılan sözlü mülakatlarda katılımcılar aldıkları krediyi alınış gayesine uygun kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Bundan dolayı katılımcıların haftalık ödemeleri yapamamalarına neden olabilmektedir. Burada özellikle mikrokredi şubesinde bulunan görevlilerin kredinin yerinde kullanılıp kullanılmadığını kontrol etmesi mikrokredinin yoksullukla mücadelede daha etkin olmasına neden olabilir.

Mikrokredi sonrası aile ilişkilerinde ve toplumun bireye olan saygısında değişiklik yaşanmıştır hipotezi çürümüştür. Erzurum ilinde en fazla çıkan oran herhangi bir değişikliğe neden olmamıştır seçeneğidir. Bu sonucun çıkmasında; alan kesimin

genellikle memur/işçi eşi olması ve gelir seviyelerinin belli seviyede olması gibi nedenler etkili olabilir.

Mikrokredinin ilk taksitini ödemede zorluk yaşadınız mı sorusuna katılımcılar zorluk yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılarla yapılan sözlü mülakatlarda zorluk yaşandığını bunu da alınan kredi tutarından haftalık ödemelerin ayrıldığını, eşleri tarafından karşılandığını veya kredi bitmeden ikinci bir kredinin alımıyla giderildiğini dile getirmişlerdir.

Erzurum ilinde mikrokredi sonrası değiştirilen eşya sorusuna çok az kişi olumlu cevap vermiştir. Sonuca göre katılımcıların çoğunun evinde eşyalarının tam olduğunu söylenebilir. “Mikrokredinin hedef kitlesi yoksul kadındır” hipotezine ters düşmektedir.

Kullanıcılara “mikrokredi sonrası tıbbi ihtiyaçların karşılanmasında değişiklik yaşandı mı?” sorusuna çoğunlukla herhangi bir değişiklik yaşanmamıştır cevabı verilmiştir. Bu sonuçtan da kullanıcıların çoğunun sigortalı olduğunu ve tıbbi ihtiyaçlarını karşılamada zorluk yaşanmadığı çıkabilir. Ayrıca “mikrokredi sonrası tıbbi ihtiyaçların karşılanmasında değişiklik olmuştur” hipotezini çürütmektedir.

Katılımcıların tasarruf hesabı haricinde tasarruf birikiminin olmadığı tespit edilmiştir. Birçok katılımcı haftalık ödemeleri zar zor denkleştirdiklerini belirtmiştir. Bu sonuç, Erzurum ilinde “mikrokredi tasarruf birikimini sağlamaktadır” hipotezini çürütmektedir.

Bu çalışmanın sonucu olarak mikrokredi sistemi eğer uygulamadaki eksiklikler giderilirse yoksullukla mücadelede daha etkin olabilir. Ayrıca göç veren bölgeler için ise bölgesel kalkınmanın finansmanı da sağlanabilir. Bunun makro sonucu olarak da bölgeler arasında bulunan gelir adaletsizliğin ortadan kaldırılmasıdır. Bu sonuçları da yatırıma yönelik faaliyetler olduğu için uzun dönemde görebiliriz.

Araştırma sonucunda uygulamada bazı eksiklikler tespit edildi. Eksikliklerin bazıları şöyle sıralanabilir;

- Mikrokredi sisteminde kredi vermeden önce yapılan eğitimlerin sembolik olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle hangi iş alanlarına yönelmeleri konusunda bilgi verilmemektedir. Kişilerin iş faaliyetleri tamamen kendilerine bırakılmıştır. En azından piyasa koşulları değerlendirerek kullanıcıları belli alanlara yönelmeleri sağlanabilir.

- Bazı katılımcılarla yapılan sözlü mülakatlarda kredi verme sürecinin bankalardaki gibi uzun sürebildiğini belirtmişlerdir. Özellikle bazıları mikrokredi

kuruluşunda çalışan görevlilerin tanıdıklarına daha çabuk kredi verdiklerini belirtmiştir. Mikrokredinin esas çıkış noktası bankacılık sisteminde bulunan bürokratik engellerin ortadan kaldırılmasıdır. Ancak uygulamada aktörlerin kişisel davranışları mikrokredinin çıkış noktasıyla ters düşmesine neden olabilmektedir.

- Ayrıca Erzurum'da mikrokredi kullanan kişilerin birçoğu işlerini parça başı iş şeklinde evlerinde yapmaktadır. Yani el işlerini sergileyecekleri işletmelerinin olmadığı görülmüştür. Bu eksikliği Belediye veya Valilik tarafından Mikrokredi Çarşısı gibi pazar yerleri yapılarak en azından işletme sahibi olmayan kesimin mallarını pazarlama imkânı sağlanabilir.

- Verilen kredi miktarları düşük olmasından dolayı (ilk önce 1000 TL başlayarak artması ve en fazla 25,000 TL olması), özellikle yatırım amacıyla alan girişimcilere yeterli sermaye sunamamaktadır (Erzurum'da en fazla verilen kredi tutarı, 6,000 TL'dir). Ayrıca almış olduğu kredi bitmeden diğer kredinin verilmemesi de girişimciyi sınırlamaktadır. Daha büyük işler yapmak isteyen girişimciyi kısa zamanda çok iş yapmasına engel olabilmektedir.

- Ayrıca görevliler tarafından kredinin taksitleri ödeyemeyen kullanıcılara ikinci kredinin verilip ödenmeyen kısmı yeni krediden kesilmesi girişimcileri iyice borca sokabilmektedir. Anket yapılırken katılımcıların birçoğu iyice borç batağına girdiklerini belirtmiştir.

- Kredi ödemelerin alınır alınmaz ertesi hafta başlaması özellikle yatırım amaçlı alan girişimcileri zor duruma sokabilmektedir. Bunun çözümü olarak da almış oldukları kredi tutarından bir sonraki hafta başlayacak ödemelerin görevli tarafından direkt kesilmesi veya girişimci tarafından ayırması yoluyla giderilmiştir. Özellikle anketlerde ilk taksit ödemede zorluk yaşadınız mı sorusuna bundan dolayı herkes hayır cevabını vermiştir. Ayrıca kredi kullanan katılımcılar yapılan sözlü mülakatlarda kredi taksitlerini aylık olmasının daha iyi olacağını, zira yeni kurulan işletmelerin bir hafta içerisinde kâra geçmediklerini belirtmişlerdir.

- Görevliler tarafından kredi almak isteyen kişilere krediyi alabilmeleri için mikrokredi kuruluşunun kendi ürünlerinden (temizlik, gıda, kozmetik, vb.) satın almaları şartı koşmaları girişimcilerin zarar etmesine neden olmaktadır. Anket yapılması esnasında birçok katılımcı bu ürünleri almak zorunda kaldığını ve ürünlerin kalitesiz olmasından dolayı ellerinde kaldığını belirtmişlerdir. Ayrıca görevliler de bu ürünlerin

sattıkları miktar üzerinde prim verildiğini beyan etmişlerdir. Bu gibi olumsuzlukların yaşanmaması için kredi alma koşulu olarak ürünlerden satın alma koşulu getirilmemeleri ve satılan ürün miktarı üzerinden görevlilere prim verilmemelidir. Ayrıca görevlilerin denetiminin sık sık yapılması bu gibi olumsuzlukların yaşanmasına engel olabilir.

- Kredi verildiğinde uygulanan özellikle %15 hizmet bedeli, geleneksel bankacılık sistemlerin uygulamış olduğu faiz oranından fazla olmasından dolayı katılımcıların birçoğu bir daha kredi almayacaklarını söylemiştir. Mikro krediden alınan kredilere uygulanan hizmet bedeli oranının en azından geleneksel bankacılık sisteminin uygulamış olduğu faiz oranına düşürülmesi iş hayatına yeni atılan mikro girişimcinin piyasada daha uzun süre dayanabilmesine sebep olabilir.

- Türkiye’de mikro kredinin uygulanması konusunda spesifik yasal düzenlemenin bulunmaması mikro kredinin etkili ve verimli olmamasına neden olmaktadır. Bunun için TBMM’nin biran önce mikro krediyle ilgili düzenlemeyi çıkarması gerekmektedir. Mikro kredi sistemi; özel teşebbüsler, STK’lar, kooperatifler gibi özel teşebbüsler tarafından yapılacağı için kanunda boşluk bırakılmaması sömürülmeye müsait olan hedef kitlenin art niyetlilerin hedefi olmasını engelleyebilir.

- Anket yapılırken yapılan sözlü mülakatlarda mikro krediden alınan kredilerin alınış gayesiyle kullanılmadığı da gözlemlenmiştir. Ankete katılan bazı katılımcılar mikro krediyi ne için aldınız sorusuna kira, elektrik ve doğalgaz borcunu ödediğini beyan etmiştir. Bunun sonucu olarak birçok kullanıcının krediden umduğunu bulamamasına neden olmuştur. İyice borç bataklığına girdiklerini söylemişlerdir.

- Anket yapılırken bazı katılımcıların çok zengin olmasına rağmen kredi verildiği tespit edilmiştir. Örneğin, bazı mikro kredi alan kişilerin aylık kazançlarının 10,000 TL’nin üzerindedir. Erzurum uygulamasında mikro kredinin hedef kitlesi anlayışına uyulmadığı gözlemlenmiştir

- Mikro kredi kuruluşlarında çalışan kişilerin Bangladeş’te olduğu gibi yoksul kesimin halinden anlayan ve onların çektiği acıları bilen kesimden seçilirse yani kendi içlerinden birilerine bu görev verilirse hem daha öz verili çalışmalar elde edilebilir hem de yoksul kesimin istihdamı sağlanmış olabilir. Özellikle de kredinin hedef kitleye ulaştırılması sağlanabilir.

Mikrokredinin Erzurum ilinde 2012 yılından itibaren uygulanmaya başlanması ve verilen kredi tutarların düşük olması (kredi olarak en fazla 6.000 TL verilmesi) mikrokredinin tam manasıyla başarısını görmemizi engellemiştir. Ayrıca Mikrokredi şubesinin vermiş olduğu adres ve telefonlara ulaşamaması etkinliğinin tam ölçülememesine neden olmuştur. Bu sebeple ileride Erzurum ilindeki mikrokredi kullanıcıların tamamı üzerinde çalışma yapılması uygulamanın etkinliği ölçülmesi açısından isabetli olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acı, Esra/ Sezgin, Funda H. “İnsani Yoksullukla Mücadelede Proje Örneği Üzerine Ampirik Bir Uygulama”, *Öneri Dergisi*, 8(31), Ocak 2009, 239-248.
- Adaman, Fikret “Yoksulluk- Sosyal Dışlanma- Mikrokredi: Türkiye’den Kimi Kesitler”, İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün (Ed.), *Mikrokredi ve Yoksulluk Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru*, Kahramanmaraş Valiliği, Kahramanmaraş 2010, 40- 53.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, <http://sosyalyardimlar.aile.gov.tr> (Erişim Tarihi: 07.04.2015).
- Akbulut, Ö./ Yılmaz, N., *İstatistik Analizlerde Temel Formüller ve Tablolar*, Aktif Yayınevi, Erzurum 1999.
- Akçar, Şengül, “Kadın Emegini Değerlendirme Derneği’nin Mikrokredi Değerlendirmesi”, İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün (Ed.), *Mikrokredi ve Yoksulluk Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru*, Kahramanmaraş Valiliği, Kahramanmaraş 2010, 186-191.
- Akgül, Aziz, “Yoksulluğun Azaltılmasında Mikrokredi Uygulamasının Rolü: Türkiye Grameen Mikrokredi Programı”, İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün (Ed.), *Mikrokredi ve Yoksulluk Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru*, Kahramanmaraş Valiliği, Kahramanmaraş 2010, 88- 95.
- Akgül, Osman, *Türkiye’de Asgari Ücret Sisteminin Uluslararası Standartlar Açısından Değerlendirmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014.
- Aktan, Coşkun Can, “Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, Ahmet Emre Bilgili/ İbrahim Altan(Ed.), *Yoksulluk, Yoksulluk Sempozyumu: 31 Mayıs-1 Haziran 2003: Grand Cevahir Hotel: Bildiriler*, Deniz Feneri, İstanbul 2003, 151-159.
- Aktan, Coşkun Can/Vural, İstiklal Yaşar, “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, Coşkun Can Aktan (Ed.), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara 2002, <http://canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-yoksulluk.pdf> (Erişim Tarihi: 10.02.2015).

- Aktan, Coşkun Can/ Vural, İstiklal Yaşar, *Yoksullukla Mücadeleye Yönelik Öneriler*, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara 2002. <http://www.canaktan.org> (Erişim Tarihi: 21.10.2011)
- Aktan, Coşkun Can, *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara 2002, <http://www.canaktan.org> (Erişim Tarihi: 21.10.2011)
- Arıkan, Gülay/ Korkut, S. Elçin/ Uluoğlakçı, Cem, “Kadın Yoksulluğu ve Mikro kredi Uygulaması: Ankara Örneği”, *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler*, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara Mayıs 2011, 9-15.
- Aslan, A. Esra / Bilgili, A. Emre, “Yoksulluk Algısı, İfadelenendirilme Tarzı ve Tutumlar- Bir İçerik Analizi Örneği”, A. Emre Bilgili/ İbrahim Aktan (ed.), *Yoksulluk, Yoksulluk Sempozyumu*, Grand Cevahir Hotel, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul 31 Mayıs-1 Haziran 2003, 324- 341.
- Avcı, Nazmi, “Yükselen Bir Değer (!) Olarak Yoksulluk ve Türkiye”, Ahmet Emre Bilgili/ İbrahim Altan(ed.), *Yoksulluk, Yoksulluk Sempozyumu*, Deniz Feneri Yayınları, Grand Cevahir Hotel, İstanbul 31 Mayıs-1 Haziran 2003, 122-133.
- Aydın, Ahmet Hamdi/ İzzet, Lofça, “Mikro kredi Yoksulluk İlişkisi”, İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün (Ed.), *Mikro kredi ve Yoksulluk Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru*, Kahramanmaraş Valiliği, Kahramanmaraş 2010, 28- 37.
- Aydın, Baki, *Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredinin Türkiye Uygulamasının Ekonomik Açından Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012.
- Bakan, İsmail/ Ayriçay, Yücel/ Eyitmiş, A. Melih, “Türkiye’de Mikro kredi Uygulamaları Araştırmasının Sonuçları”, İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün (Ed.), *Mikro kredi ve Yoksulluk Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru*, Kahramanmaraş Valiliği, Kahramanmaraş 2010, 192-209.
- Balcı, E./ Desmek, S. / C. (der.), *Yoksulluk Olgusunun Değerlendirilmesi, Kente Göç ve Yoksulluk: Diyarbakır Örneği*, ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı 2001 Yılı Stüdyo Çalışması, Ankara 2001.

- Baş, Kemal, “Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), Adana 2009, 49-70.
- Başaran, Alparslan A./ Çetinkaya, Murat, “Türkiye’ de Subjektif Yoksulluk Profili: 2003-2008”, *Sosyo Ekonomik Dergisi*, 1(1), Ocak- Haziran 2013, 243-262.
file:///C:/Users/ESER/Downloads/5000080655-5000111116-1-PB.pdf
(Erişim Tarihi: 01.04.2015)
- Bildirici, Zeki, *Avrupa Birliği'nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamaları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011.
- Bircan, İsmail, “Türkiye’ de Yoksulluk ve Kadınlar”, Yasemin Özdek(ed.), *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara Mayıs 2002, 119-127.
- Boehe, Dirk Michael/Curiz, Luciano Barin, “Gender and Microfinance Performance: Why Does The Institutional Context Matter?”, *World Development*, 47, 2013, 121- 135.
- Bozbek, Semiha, “Yoksulluk ve Çocuk İşçiliği Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, Nevzat Fırat Kunduracı, Orhan Bilge, Ersin Kaya, Sümer İncedal (Ed.), *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler*, *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler*, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara Mayıs 2011, 543-554.
- Brunori, Luisa/Rahman, Shamimur, “Microcredit in Europe: Some Reflections From a Research on Microcredit”, İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün (Ed.), *Microcredit and Poverty Towards a World Without Poverty*, Kahramanmaraş Governorship, Kahramanmaraş 2010, 128-153.
- Burritt, Kiendel, *Microfinance in Turkey*, The United Nations Development Programme, August 2003.
- Christen, R./Lyman, T./Rosenberg, R., *Microfinance Concensus Guidelines: Guiding Principles On Regulation and Supervision of Mikrofinance*, CGAP, 2003.
- Copestake, James, “Mainstreaming Microfinance: Social Performance Management or Mission Drift”, *World Development*, 35(10), 2007, 1721-1738.

- Curtis, Katherine J./Voss, Paul R./Long, David D., “Spatial Variation in Poverty-Generating Processes: Child Poverty in the United States”, *Social Science Research*, 41, 2012, 146-159, <http://www.sciencedirect.com/science/>(Erişim Tarihi: 22.01.2015).
- Çak, Demet, *Kalkınmanın Finansmanın Sağlanmasında Mikrokredi Yöntemi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.
- Çakır, Özlem, “Sosyal Dışlanma”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), İzmir 2002, 83-104.
- Dineen, Katherine/ Le, Quan V., “The Impact of an Integrated Microcredit Program on The Empowerment of Women And Gender Equality In Rural Vietnam”, *The Journal of Developing Areas*, 49(1), USA Winter 2015, 24- 38.
- Dumanlı, Recep, *Yoksulluk Kavramı, Ölçülmesi ve Gelir Dağılımı İlişkileri*, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, Ankara Eylül-Ekim 1995.
- Duyan Çamur, Gülsüm, “Yoksulluğun Kadınlaşması: Altındağ Örneği”, *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, Nisan-Mayıs-Haziran 2010, 19-29.
- Duyan Çamur, Gülsüm, “Türkiye’de Kadın Yoksulluğu: Halk Ekmek Büfelerinde Bir Araştırma”, Ahmet Emre Bilgili/ İbrahim Altan(ed.), *Yoksulluk, Yoksulluk Sempozyumu*: Grand Cevahir Hotel, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul 31 Mayıs-1 Haziran 2003, 356-366.
- Döşeyen, Adil, *Yoksullukla Mücadele Programlarından Mikrokredi ve Türkiye Diyarbakır Örneği Başarı Değerlendirmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Haziran 2007.
- DPT, “*Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*”, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gelirdag/oik610.pdf> , (Erişim Tarihi: 21.10.2011).
- El-Komi, Mohamed/ Croson, Rachel, “Experiments in Islamic Microfinance”, *Journal of Behavior & Organization*, 95, 2013, 252-269.
- Erdemir, İsmail, “Düzenleyici Otorite Perspektifinden Mikrokredi”, İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün (Ed.),

- Mikrokredi ve Yoksulluk Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru*, Kahramanmaraş Valiliği, Kahramanmaraş 2010, 164-175.
- Ergül, Şafak, “Yoksulluk Sağlık İlişkisi ve Hemşirelik Yaklaşımı”, *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 8(2), Erzurum 2005, 95-104.
- Gökyay, Çağatay, *Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları ve İstihdama Yansımaları*, T.C. Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara 2008.
- Gündoğan, Naci, “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”, *Ankara Sanayi Odası*, Ankara Ocak/Şubat 2008, 42-56. <http://www.aso.org.tr> (Erişim Tarihi: 22.01.2015).
- Güneş, Samet, *Yoksullukla Mücadele Mikrokredi Uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri*, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara Mayıs 2009.
- Gürsel, Seyfettin/Levent, Haluk/Selim, Raziye/Sarıca, Özlem, *Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Avrupa Birliği ile Karşılaştırma*, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, İstanbul Aralık 2000.
- Güzel, Simla, “Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Dünya Bankası ve Mikrokredi Uygulaması: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, *Gender Dergisi*, 8, Azerbaycan Ağustos 2011, 79-96.
- Kalaycıoğlu, Sibel, “Türkiye’de Kentsel Yoksulluğun Tanımlanmasında Geçinme ve Aile Stratejilerinin Etkileri”, *Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokiyumu 6-8 Kasım 2002, TMMOB Şehir Plancıları Odası ve Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara 2002, 65-72.
- Karagül, Mehmet, *Dünya Ekonomisi (Tehdit ve Fırsatlarıyla)*, Güncellenmiş 2. Basım, Nobel Yayıncılık, Ankara Ocak 2012.
- Koray, Meryem/Alev, Hülya, “Yoksulluk ve Yoksunluk Konusunda Bütünlükçü Bir İnsan Hakları Yaklaşımının Gerekliliği”, Yasemin Özdek(ed.), *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara Mayıs 2002, 441- 466.
- Korkmaz, Adem, *Çağdaş Gelişmeler Açısından Asgari Ücret*, Kamu-İş, Ankara.

- Korkmaz, Turhan/ Bayramoğlu, M. Fatih, “Yoksullukla M¼cadelede Mikrofinans Modeli ve Mikrofinansman Kuruluşlarının Finansal İşlevleri”, *Mufad Dergisi*, (34), Nisan 2007, 98- 112.
- Korkmaz, Esfender/Baloğlu, Burhan/S¼mer, Kutluk Kağan/Oktayer, Nagihan/Çak, Murat, “Mikrokredi Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği”, *İstanbul Ticaret Odası Yayınları*, İstanbul 2004, 21-61.
- Kurşuncu, Hatice, *Kentsel yoksulluk: Diyarbakır Aziziye Mahallesi Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstit¼s¼, Ankara 2006
- K¼mbetođlu, Belkis, “Afetler Sonrası Kadınlar ve Yoksulluk”, Yasemin Özdek(ed.), *Yoksulluk, şiddet ve İnsan Hakları*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstit¼s¼ İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara Mayıs 2002, 129- 142.
- Latifee, İ. H., “Financial Inclusion: Why & How?”, İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet G¼ng¼r/Ömer Büy¼kyenig¼n (Ed.), *Microcredit and Poverty Towards a World Without Poverty*, Kahramanmaraş Governorship, Kahramanmaraş 2010, 108- 119.
- Le, Quan V./ Raven, Peter V., “Woman Entrepreneurship in Rural Vietnam: Success and Motivational Factors”, *The Journal of Developing Areas*, 49(2), USA Spring 2015, 57-76.
- Lofça, İzzet/Büy¼kyenig¼n, Ömer, “Yoksulluk- Suç- Mikrokredi- Güvenlik İlişkisi”, İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet G¼ng¼r/Ömer Büy¼kyenig¼n (Ed.), *Mikrokredi ve Yoksulluk Yoksulluğun Olmadığı Bir D¼nyaya Doğru*, Kahramanmaraş Valiliği, Kahramanmaraş 2010, 54- 66.
- Morshed, Lamia, “The Contribution of Grameen Bank to the Global Struggle Against Poverty”, İzzet Lofça/Ahmet Hamdi Aydın/Servet G¼ng¼r/Ömer Büy¼kyenig¼n (Ed.), *Microcredit and Poverty Towards a World Without Poverty*, Kahramanmaraş Governorship, Kahramanmaraş 2010, 96-107.
- Nieto, Begona Gutierrez/ Cinca, Carlos Serrano/ Molinero, Cecilio Mar, “Microfinance Institutions and Efficiency”, *Omega*, 35, 2007, 131-142.
- Oktayer, Nagihan/ Çak, Murat, “Sosyal Güvenlik Perspektifinden Mikrofinans Sisteminin Değerlendirmesi”, *Mali Yapılanma Sürecinde Stratejik Y¼netim ve*

- Sosyal Güvenlik Sisteminin Kamu Maliyesine Etkileri*, XXII. Türkiye Maliye Sempozyumu Bildirileri, Isparta 9-13 Mayıs 2007, 46-66.
- Okumuş, H. Şaduman, *Dünyada ve Türkiye’de Mikro Finansman ve Yoksulluğun Azaltılması-Teori ve Uygulamalar-*, İTO Yayınevi, İstanbul 2010.
- Ozan Dündar, Seher, *Mikro Finansman*, T.C. Kalkınma Bankası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Ankara Kasım 2007.
- Öz, Cihan Selek/ Çolakoğlu, Cavit, “Türkiye’de Mikrokredi Uygulamasının Sakarya İli Özelinde İncelenmesi”, *Çalışma ve Toplum*, 4, 2014, 177-205.
- Özbek, Ayşegül, “Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Bağlamında Çocuk İşçilerin Sosyolojik Analizi- Çocuk Yoksulluğu ile Mücadele”, N. Fırat Kunduracı/Orhan Bilge/Esin Kaya/Sümer İncedal (Ed.), *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler*, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara Mayıs 2011, 443-464.
- Özdemir, Beyhan, *Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın 2014.
- Özer, Hüseyin/Doğan, E. Muhsin/Tatlı, Halim, *Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Uygulaması Malatya Örneği*, Nobel Yayıncılık, Ankara 2012.
- Rocka, M.,G., *The Resorces of Poverty*, Blackwell, Cambridge 1994.
- Sapançalı, Faruk, “Avrupa Birliği’nde Sosyal İçerme Politikaları”, *Tisk Akademi Dergisi*, (2), 2007, 56-108.
- Sarı, Ramazan, “Gelir Dağılımında Eğitim Faktörü: Kentsel Bazda Bir Örnek”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 58(2), Ankara 2003, 177-189.
- Seyyar, Ali, “Sosyalist Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele”, Ahmet Emre Bilgili/ İbrahim Altan(ed.), *Yoksulluk, Yoksulluk Sempozyumu: Grand Cevahir Hotel, Deniz Feneri Yayınları*, İstanbul 31 Mayıs-1 Haziran 2003. 38-69.
- Sosyal Güvenlik Kurumu, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/ana_sayfa (Erişim Tarihi: 07.04.2015).
- Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 07.04.2015).

- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin> (Erişim Tarihi: 07.04.2015)
- Şahin, Hayrettin, *Kadın Girişimciliğinin Teşviki ve Geliştirilmesinde Mikro kredinin Önemi Sakarya Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2010.
- Şener, Ülker, *Kadın Yoksulluğu*, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Ankara Eylül 2009.
- Şengül, H. Tarık/ Ersoy, M. (der.), *Şanlıurfa Kentinde Yoksulluk*, ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı 2002 Yılı Stüdyo Çalışması, Ankara 2004.
- Şenses, Fikret, *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- Şirin, Ahmet, “Yoksulluğa Karşı Mücadele Bir Yetişkin Eğitimi Uygulaması: İsmek Örneği”, Ahmet Emre Bilgili/ İbrahim Altan(ed.), *Yoksulluk, Yoksulluk Sempozyumu*, Grand Cevahir Hotel, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul 31 Mayıs-1 Haziran 2003, 398- 407.
- Tireli, Münir, *Küreselleşme ve Yoksulluk Birleşmiş Milletler(UNDP) ve Dünya Bankası Göstergesi Işığında Bir Analiz*, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara Mayıs 2009.
- Türkiye Grameen Mikro kredi Programı, 2009 Faaliyet Raporu, <http://www.tgmp.net/> (Erişim Tarihi: 15.08.2011)
- Türkiye Grameen Mikro kredi Programı (TGMP), “*Mikro kredi Türkiye Grameen Bank Mikro Finans Programı*”, 1(1), Ankara 2015.
- Uluoğlakçı, Cem, *Bir Yoksullukla Mücadele Aracı Olarak Mikrofinansman: Ankara Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.
- Uzun, Ayşe Meral, “Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), Sivas 2003, 155-173.
- Yamane, Taro, *Temel Örnekleme Yöntemleri*, (Çev.: Alptekin, Esin/Celal, Aydın/M. Akif, Bakır/ Esen, Gürbüzel), Literatür Yayıncılık, İstanbul Nisan 2001.
- Yıldırım, Aziz, “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Tarafından Yürütülmekte Olan Projeler, Destekleri ve İstihdam”, İzzet Lofça/Ahmet Hamdi

- Aydın/Servet Güngör/Ömer Büyükyenigün (Ed.), *Mikrokredi ve Yoksulluk Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru*, Kahramanmaraş Valiliği, Kahramanmaraş 2010, 154- 163.
- Yıldız, Mehmet Zeydin/ Alaeddinoğlu, Faruk, “Göç ve Yoksulluk: Hakkâri Örneği”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), Gaziantep 2011, 437-462.
- Yunus, Muhammed, *Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru*, (Çev. Gülden Şen), Doğan Kitapçılık, 2.Baskı, İstanbul 2003.
- Yüksel Arabacı, Rabbihan, “Gelir Dağılımı ve Yoksulluk”, Aysen Tokol/ Yusuf Alper(ed.), *Sosyal Politika*, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Dora Basım Yayın Dağıtım, Bursa Mart 2013, 171-196.
- Zabcı Çulha, Filiz, “Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltma mı, Zengini Yoksuldan Korumak mı?”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 58(1), Ankara 2011, 215-239.
- Wikipedia <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kredi> (Erişim Tarihi: 28.05.2015)
- Wratten, Ellen, “Conceptualizing Urban Poverty”, *Environment and Urbanization*, 7(1), April 1995, <http://eau.sagepub.com/content/7/1/11.full.pdf+html> (Erişim Tarihi: 10.02.2015)

EK-1 ANKET SORULARI

Sayın, Katılımcı

Bu anket formu “Yoksullukla Mücadele’de Mikrokredinin Yeri: Erzurum Örneği” adlı yüksek lisans çalışmasında kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Anketlere isim belirtme zorunluluğu bulunmamaktadır. Ankette yer alan sorulara içtenlikle ve hiçbir soruyu atlamadan yanıt vermeniz araştırmanın bilimsel geçerliliği ve güvenilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Ankete vermiş olduğunuz cevaplar bilimsel faaliyet dışında kullanılmamaktadır.

Yrd. Doç. Dr. Emine Demet EKİNCİ

Öğr. Gör. Ömer Faruk ASLAN

A. DEMOGRAFİK VE GÖÇ

1. Yaşınız	.....
2. Eğitim Durumunuz?	( ) Okur – yazar değil ( ) Okur-yazar ( ) İlköğretim ( ) Lise ( ) Önlisans/Lisans
3. Medeni Durumunuz?	( ) Bekâr ( ) Evli ( ) Boşanmış
4. Kaç çocuğunuz var?	.....
5. Doğum Yeriniz?	.....
6. Eşiniz ne iş yapıyor?	( ) İşsiz ( ) Seyyar satıcı ( ) Serbest Meslek ( ) Memur/ İşçi ( ) Diğer.....
7. Eşinizin aylık kazancı ne kadar?	( ) 0-250 TL ( ) 251 – 500 TL ( ) 501 – 750 TL ( ) 751 – 1000 TL ( ) Diğer.....
8. Oturduğunuz ev?	( ) Kendi evim ( ) Kiradayım ( ) Kendi evim değil, ama ücretsiz oturuyorum ( ) Diğer.....
9. Oturduğunuz evin türü nedir?	( ) Gecekondu ( ) Apartman dairesi ( ) Müstakil ev ( ) Diğer.....
10. İkamet ettiğiniz ile göç mü ettiniz?	( ) Evet ( ) Hayır (Cevabınız hayır ise 15. Soruya geçiniz)
11. Kaç yılında göç ettiniz?	.....
12. Nereden göç ettiniz?	.....
13. Erzurum’a göç etmenize neden olan faktörler nelerdir?	( ) Ekonomik imkânların yetersizliği ( ) Sağlık imkânlarının yetersizliği ( ) Eğitim kurumlarının yetersizliği ( ) Yaşam standartlarının elverişsizliği ( ) Güvenlik problemlerinin yaşanması ( ) Diğer .....
14. Erzurum’ a geldiğinizde yakınlarınızdan herhangi bir yardım aldınız mı?	( ) Evet ( ) Hayır (Cevabınız hayır ise 16. Soruya geçiniz)
15. Hangi konularda yardım aldınız?	( ) Parasal yardım ( ) Ev ( ) İş ( ) Diğer.....

B. MİKROKREDİ

16. Mikrokredi haricinde daha önce hiç kredi aldınız mı?	( ) Evet ( ) Hayır (Cevabınız hayır ise 21. Soruya geçiniz)
17. Mikrokredi haricinde hangi tür kredi aldınız?	( ) İhtiyaç kredisi ( ) Çiftçilere yönelik verilen kredi ( ) Hayvancılık/ Arıcılık kredisi ( ) Esnaflara yönelik verilen kredi

	( ) Diğer.....
18. Geri ödemesinde zorluk çektiniz mi?	( ) Evet, ( ) Hayır (Cevabınız hayır ise 21. soruya geçiniz)
19. Kredi geri ödemesinde yaşadığınız zorluğu nasıl açtınız?	( ) Akrabalarım borçlanarak ( ) Komşularım borçlanarak ( ) Başka bir kredi çekerek ( ) Tefeciye borçlanarak ( ) Diğer.....
20. Mikrokredi almadan önce herhangi bir işte çalışıyor muydunuz?	( ) Evet (Cevabınız evet ise 20a sorularını yapınız) ( ) Hayır (Cevabınız hayır ise 20b sorularını yapınız)
20a. Mikrokredi almadan önce ne iş yapıyordunuz? ☐ Mevsimlik Tarım İşçisi ☐ El işi/ Ev yemekleri ☐ Gündelikçi ☐ Çocuk Bakıcılığı ☐ Esnaf ☐ Diğer.....	20b. Mikrokredi almadan önce herhangi bir işte çalışmıyordusanız geçiminizi nasıl sağlıyordunuz? ☐ Eşimin/ Ailemin aylık geliriyle ☐ Akrabalarımın/ Komşularımın yardımlarıyla ☐ Yardım kuruluşlarının desteğiyle ☐ Derneklerin desteğiyle ☐ Diğer.....
20a. Mikrokredi almadan önce yaptığınız işten aylık kazancınız ortalama ne kadar oluyordu? ☐ 0-250 TL ☐ 251 – 500 TL ☐ 501 – 750 TL ☐ 751 – 1000 TL ☐ Diğer.....	20b. İşsiz olmanızın altında yatan temel neden nedir? ☐ Ailenin baskısı ☐ Vasıfsız olmam ☐ İş imkanlarının yetersizliği ☐ Çalışma koşullarının yetersizliği ☐ Çocuk/ Yaşlı/ Hasta bakımı ☐ Toplumsal baskı ☐ Diğer.....
21. Krediyi almadan önce piyasada deneyiminiz oldu mu?	( ) Evet ( ) Hayır (Cevabınız hayır ise 24. soruya geçiniz)
22. Piyasa deneyiminiz nasıl sonuçlandı?	( ) Başarısız oldum ( ) Başarılı oldum (Cevabınız başarılı oldum ise 24. soruya geçiniz)
23. Başarısız olmanızın nedeni nedir?	( ) Yeterli deneyime sahip olmamam ( ) Sermayenin yetersizliğinden ( ) Piyasa koşullarının olumsuz olması ( ) İşyerinin yeterli tanıtımının yapılamaması ( ) Diğer.....
24. Mikrokredi programını nereden öğrendiniz?	( ) Daha önce kredi kullanan çevremden ( ) Akriba/ Arkadaş/Yakın tanıdıklarımın ( ) Mikrokredi veren kuruluşlardan ( ) Görsel/Yazılı yayın organlarından ( ) Diğer.....
25. Mikrokrediyi ne için aldınız?	( ) Geçimimi sağlamak için ( ) Mevcut işimi büyütmek için ( ) Çocuklarımın eğitimini sağlamak için ( ) Almış olduğum kredinin borcunu ödemek için ( ) Diğer.....
26. Mikrokrediyi kullandıktan sonra aile içi ilişkilerinizde ne gibi değişiklikler oldu?	( ) Değişmedi ( ) İyileşme oldu ( ) Bozuldu ( ) Bilmiyor ( ) Diğer.....
27. Mikrokredi alıp para kazanmaya başladıktan sonra çevrenizdeki kişilerin size olan saygısında ne gibi değişiklikler oldu?	( ) Herhangi bir değişiklik olmadı ( ) İyileşme oldu ( ) Kötüleşme oldu
28. Mikrokredi alıp para kazanmaya başladıktan sonra	

ailenizin aylık toplam kazancı ne kadar oldu?	.....
29. Mikrokrediden aldığımız parayla hangi işi kurdunuz?	( ) El işleri ( ) Ev yemekleri ( ) Kuaförlük ( ) Terzicilik ( ) Diğer.....
30. Mikrokrediden almış olduğunuz para miktarının ne kadarını iş kurmak amacıyla kullandınız?	( ) % 0 ( ) % 25 ( ) % 50 ( ) % 75 ( ) % 100
31. Mikrokrediyle kurmuş olduğunuz işte başarılı oldunuz mu?	( ) Evet ( ) Hayır
32. Mikrokredisi aldıktan sonra ilk taksitini ödemede zorluk yaşadınız mı?	( ) Evet ( ) Hayır (Cevabınız hayır ise 34. Soruya geçiniz)
33. Mikrokredinin ilk taksidini öderken zorluğu nasıl yaşadınız?	( ) Ailemim yardımıyla ( ) Akrabalarımın yardımıyla ( ) Grup üyelerinin yardımıyla ( ) Ticari bankalardan almış olduğum krediyle ( ) Tefeciden almış olduğum borçla ( ) Diğer....

C. YOKSULLUK

34. Evinizde bulunan eşyaları işaretleyiniz?	Evet	Bu eşya mikrokrediye başladıktan sonra mı alındı?	
		Evet	Hayır
Yer yatağı/ Yatak			
Kanepe/ Koltuk			
Masa/ Sandalyeler			
Kilim/ Halı			
Soba			
Nevresim takımı			
Buzdolabı			
Büyük fırın/ Ocak			
Televizyon			
Çamaşır makinesi			
Bulaşık makinesi			
Derin dondurucu			
Bilgisayar(M. Üstü/			

	Laptop)					
	Küçük ev aletleri(Su ısıtıcı/ Tost makinesi, vb.)					
	Cep telefonu					
35. Mikrokredi almadan önce çocuklarınızın eğitimine günlük yaklaşık ne kadar harcama yapıyordunuz?	( ) 0-1 TL	( ) 1-2 TL	( ) 2-3 TL	( ) 3-4 TL	( ) 5-6 TL	( ) 6- daha fazlası
36. Mikrokredi programına katıldıktan sonra çocuklarınızın eğitimi için harcadığınız para eskiye göre	( ) Azaldı	( ) Aynı kaldı	( ) Arttı			
37. Mikrokredi programına katıldıktan sonra çocuklarınızın eğitim dışı ihtiyaçlarını karşılamada ne gibi değişiklik oldu?	( ) Azaldı	( ) Aynı kaldı	( ) Arttı			
38. Mikrokredi programına katılmadan önce sosyal güvenceniz var mıydı?	( ) Evet	( ) Hayır				
39. Mikrokredi programına katıldıktan sonra siz ve ailenizden biri tıbbi bakıma ihtiyaç duyduğunda gerekli parayı nereden temin ettiniz?	( ) Çalışma geliri	( ) Arkadaş ve akrabalarından borç	( ) Mikrokredi	( ) Sosyal Güvence (SGK ya da BES)	( ) Diğer...	
40. Mikrokredi programına katılmadan önce acil durumlar için tasarruf birikiminiz var mıydı?	( ) Evet	( ) Hayır				
41. Mikrokredi programına katıldıktan sonra tasarruf birikimiz olumlu etkilendi mi?	( ) Evet (Cevabınız evetse 48. soruya geçiniz)	( ) Hayır				
42. Tasarruf olarak aylık ortalama ne kadar para biriktirebiliyorsunuz?	( ) 0- 50 TL	( ) 50-100 TL	( ) 100-200 TL	( ) 200-300 TL	( ) 300-400 TL	( ) 400- daha fazla

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı, Soyadı	Ömer Faruk Aslan
Doğum Yeri/Tarihi	Oltu/ 1984
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Kırıkkale Üniv. İİBF-Uluslararası İlişkiler
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
İş Deneyimleri	
Çalıştığı Kurumlar	Atatürk Üniv. İspir MYO Öğr. Gör. (2012-...
İletişim	
E-posta adresi	ofaruk.aslan@atauni.edu.tr
Tarih	15.06.2015